

Izvorni znanstveni rad

UDK 811.163.42'373.21(497.5-37Opatija)

DOI: <https://doi.org/10.54130/zl.11.1.4>

Igor Eterović

Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet

Ulica braće Branchetta 20, HR-51000 Rijeka

igor.eterovic@medri.uniri.hr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2232-0289>

Joža Horvat

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet

Ulica Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

jhorvat3@ffzg.unizg.hr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5057-4294>

OD LIBURNIJSKE TOPONIMIJE DO PLANINARSKÉ TERMINOLOGIJE: DOPRINOSI STANISLAVA GILIĆA HRVATSKOMU JEZIKOSLOVLJU

Stanislav Gilić široj je javnosti uglavnom poznat kao vrstan alpinist, planinar i penjač. U ovom se pak radu ističe njegov velik doprinos hrvatskomu jezikoslovlju – predstavlja se i valorizira njegov plodan onomastički (ponajprije toponomastički) opus, a ističu se i važni terminološki prinosi, za koje se može reći da nadilaze okvire lokalnoga i regionalnoga, odnosno da su relevantni u nacionalnom, pa čak i u nadnacionalnom kontekstu. Pregledom i kritičkim osvrtom najprije su obuhvaćeni radovi u kojima je predstavio rezultate svojih sustavnih istraživanja toponimā na području Liburnije – na potezu od Lovranštine preko Mošćeništine do Brseštine. Zatim se nudi osvrt na druge njegove toponomastičke radove čija su tema toponimijski sustavi različitih područja – od Rijeke i Grobništine, preko područja općina Kostrena, Klana i Matulji, do širega teritorija Istre. Naposljetku se zasebno ističe i valorizira vrijednost njegovih radova u području planinarske i alpinističke terminologije, koji su do danas – što je malo poznato čak i akademskoj javnosti – nezaobilazne referentne točke i relevantni prinosi pri razvoju planinarske terminologije.

Ključne riječi: Stanislav Gilić, onomastika, toponomastika, toponimija, terminologija, planinarska terminologija, leksikografija

1. Uvod

Stanislav Gilić (Sumartin na otoku Braču, 16. II. 1932. – Drivenik kod Cri-kvenice, 24. VIII. 2017.) u punom je smislu riječi bio svestrana osoba. Radio je na Pedagoškom, poslije Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci te na Visokoj školi za fizičku kulturu u Zagrebu (Poljak 1998), u slobodno vrijeme pisao prozu (v. Gilić 1997c), poeziju (v. Gilić 1999), književne eseje (v. Gilić 1986), priređivao za tisak različita monografska izdanja (v. Host 1993, Gilić 1993b), odnosno zbornike (v. Bekavac-Lokmer i Gilić 1987) i prevodio (v. Depoli 1988), redovito se bavio fotografijom, uspješno crtao i slikao (Božić 2019) te izlagao na skupnim i samostalnim fotografskim i slikarskim izložbama¹. U široj je javnosti Gilić prije svega poznat kao vrhunski alpinist i svestran planinarski radnik (usp. Poljak 1998, 2004; Hemar 2017, 2021; Rubinić 2020) s iznimnom publicističkom produktivnošću u tom području², dok je njegov filološki rad, prvenstveno doprinos onomastici i terminologiji, manje poznat široj javnosti, a čak je i u akademskoj zajednici poprilično zanemaren³.

Naša je namjera detaljno predstaviti i valorizirati upravo filološki opus Stanislava Gilića te upozoriti na njegovo mjesto i važnost u akademskom, znanstvenom kontekstu. Imajući na umu njegovu prvenstvenu zaokupljenost toponimijom, pregled ćemo početi upravo (top)onomastičkim istraživanjima, predstavljajući ih u nekoliko smislenih i logičkih cjelina (istraživanja lovranske, klanjske, grobničke, istarske toponimije itd.). Njima ćemo se najviše posvetiti jer su ona najveći dio njegova opusa, ali i centralno mjesto njegove životne preokupacije, što je i sam često isticao:

Pitao si me o onomastici. To je moj pravi životni poziv. Radi se o tome da nema stope na zemljinoj kori, a ni na moru, koja se nekako ne imenuje, u širim ili u manjim razmjerima. Kako ja živim u kraju koji je zapravo čakavski, dakle, primorski, a djelomice i goranski, a i istarski, meni je tu studij čakavskoga narječja jako dobro došao za studij onomastike, to jest u ovom slučaju toponomastike, znači imena predjela. U svakom području u kojemu čovjek biva, u kojemu se kreće, mora se orijentirati, mora znati gdje je, a da bi se orijentirao on ga mora imenovati i upravo to imenovanje, pobuda imenovanja, koja je motivacija kad ljudi Brege imenuju po bregima, a Veprinac po veprini i to je ono što je u onomastici zanimljivo i što se može studirati. Drugo, mogu se studirati i lingvistički problemi i tvorba

¹ U literaturi se ističe njegova (vjerojatno prva) samostalna fotografska izložba *Motivi s planina* održana 1985. godine (v. Poljak 1998), a njegova (vjerojatno posljednja) samostalna slikarska izložba naslovljena je *Motivi iz planina*, a održana 2015. godine (v. Eterović i Ružić 2021: 204).

² Ovaj dio Gilićeve aktivnosti i njegovo značenje za planinarstvo i alpinizam kako u nacionalnom kontekstu tako i izvan granica naše države tek valja temeljito pregledno opisati i kritički (pr)ocijeniti. Ovdje je dovoljno samo spomenuti da je Gilić napisao nekoliko planinarsko-alpinističkih vodiča (*Paklenica*, *Kozjak*), bio dugogodišnji urednik časopisa *Planinarski list* Planinarskoga društva „Kamenjak” iz Rijeke te da je napisao mnogo priloga za planinarske časopise *Naše planine*, *Planinarski list*, *Le Alpi Venete*, *Le Dolomiti Bellunesi* i *Hrvatski planinar*.

³ Jedan od rijetkih priloga u akademskim krugovima jest kratak biobibliografski prilog o životu i radu Stanislava Gilića objavljen u časopisu *Rijeka* 2012. godine (Strčić i Polić 2012), za koji je Gilić očito i pripremao svoju biobibliografiju. Popis njegovih radova, priložen na kraju ovoga članka (v. bilješku uz bibliografiju na kraju članka), oslanja se na tu biobibliografiju.

riječi. Toponimi su orijentiri ne samo u prostoru, već i u vremenu. Dakle to je ono što me u onomastici najviše zanima, znači koja je motivacija imena i njihova tvorba. Objavio sam nekoliko radova i to tako da sam, na primjer određeni kraj obrađivao i do desetak godina, a onda je sve stalo na desetak stranica (Seferagić 2011).

Ovaj odlomak iz jednoga intervjua, primjerice, izvrsno oslikava autorovu nezaustavljivu strast i posvećenost toponimiji, koju je cijeli svoj život proučavao, ali ujedno odražava i jednako snažnu želju da toponomastiku približi i drugima, odnosno da ih potakne na bavljenje njome.⁴

Naposlijetku ćemo se osvrnuti i na njegove terminološke doprinose, koji dodatno izražavaju Gilićevu svestranost. Premda je obrađivao i botaničku i šumaršku terminologiju (posvećujući posebnu pozornost stanju u mjesnim govorima), posebnu vrijednost imaju njegovi prinosi planinarskoj terminologiji (premda oni gotovo da nisu ni doprli do akademske zajednice).

2. Gilićeva istraživanja lovranske i šire liburnijske⁵ toponimije

Lovranskoj toponimiji Gilić se posvetio u dvama radovima, toponimiji Mošćeništine u trima radovima, dok se brsečkom toponimijom bavi u jednom svom radu. Dva opsežnija i temeljitija rada među spomenutima objavljena su upravo u *Liburnijskim temama*, koje su mnogo godina bile glavna periodička publikacija, odnosno središnje mjesto za objavljivanje rezultata istraživanja tematski povezanih sa širom Liburnijom i tzv. Liburnijskim krasom.⁶

2.1. Lovranština

Jedan je od prvih Gilićevih toponomastičkih radova upravo rad „Obalni toponimi u Lovranštini” (Gilić 1987a), objavljen u 6. knjizi *Liburnijskih tema*, posvećenoj Lovranu. Odredivši jasno granice Lovranštine – potoke Baninu (na sjeveru) i Ciesaru (na jugu) – pozornost je u samom uvodu usmjerio prema obalnoj liniji toga prostora. Donijevši pregled zemljovidā koji zahvaćaju i prostor Lovranštine, ustanovio je da oskudijevaju toponimijskom građom. U dijelu njih, recentnijega postanja, opazio je i pomodne toponime, nastale kao dio turističke promidžbe, stoga se na njih kritički osvrće. Središnji dio rada posvećen je su-

⁴ Saznavši od obiteljskih prijatelja iz Lovrana za izlaganje i općenit interes Igora Eterovića za istraživanje toponimije Lovranštine, Stanislav Gilić inicirao je sastanak s njim u Lovranu, predao mu popis svojih radova i gorljivo ga ohrabrivao da nastavi, ustraje i da nađe načina da svako svoje istraživanje, kada je god moguće, popratu akcentuacijom toponimā. Taj je sastanak Eteroviću bio presudan za njegovo kasnije bavljenje toponimijom Lovranštine i Liburnije (v. Eterović 2024).

⁵ Liburnija je, prema Matijašiću (2005), „povijesno-zemljopisni naziv [*sic!*; riječ je o imenu, nap. a.] za sjeveroistočni dio Istre između masiva Učke i mora od Preluke do Plomina, tj. uski obalni pojas s brdovitim zaledem, koji obuhvaća upravna područja gradova Opatija i Kastva te Lovran i Mošćenička Draga”.

⁶ Kratak osvrt na važnost i značenje *Liburnijskih tema* kao publikacije v. u Eterović (2007: 207). Iscrpnu bibliografiju svih *Liburnijskih tema* do 15. knjige objavili su Benić i Eterović (2007).

vremenoj obalnoj toponimiji Lovranštine – tridesetak toponima prikupljenih od dvojice kazivača naglasio je (što je relevantno za cjelovitu lingvističku obradu i pohvalno) te toponomastički obradio u trima poglavljima uzimajući pritom u obzir različite kriterije. U prvom poglavlju podijelio je prikupljene primjere na one starijega i novijega postanja (uzimajući pritom u obzir novinu korištenja obalnoga prostora). Razvrstavši građu prema strukturnom kriteriju („jednočlani – višečlani”), Gilić je u drugom poglavlju utvrdio da prevladavaju oni jednorječni. U idućem odlomku istoga poglavlja popisane toponime podijelio je prema kriteriju njihova jezičnoga porijekla u tri skupine (romanski/venetski – slaven-ski/hrvatski – nesigurnoga porijekla). Motivacijom toponima, koju u većini slučajeva procjenjuje jasnom, bavio se u trećem poglavlju. Ponovno se oslanjajući na metodu klasifikacije, primjere je rasporedio u pet kategorija („prema načinu ili porijeklu korištenja, ili funkciji objekta – određenje prema susjednom objektu ili toponimu – metaforička imena – prirodno-geografski termini – nepoznata motivacija”). Iza kratkoga zaključka doneseni su prilozima – međusobno povezani „rječnik” (zapravo abecedni popis) prikupljenih toponima i toponomastička karta. U svim člancima opisno se upućuje na jezično porijeklo riječi od kojih je toponim nastao, dok opis imenovanoga referenta u nekim člancima nedostaje. Na popis se nadovezuje pojednostavnjena „topografska skica” (zapravo toponomastička karta) Lovranštine na kojoj je 30-ak obrađenih toponima ubicirano.

Gilić se lovranskoj toponimiji vraća 1998., kada u posebnom izdanju *Biltena Općine Lovran*, naslovljenu *Lovran u XIX. stoljeću*, objavljuje rad „Toponimija u katastarskim kartama Općine Lovran s početka XIX. stoljeća”, prethodno izložen na istoimenom okruglom stolu u organizaciji Općine Lovran u travnju iste godine. Osnovni je cilj ovoga rada, za razliku od prethodnoga, omogućiti uvid u povijesnu toponimiju Lovranštine. Gilić je iz tzv. Franciskanskoga katastra, prve geodetske izmjere s početka 19. stoljeća⁷, ekscerpirao mnoštvo toponima koji se odnose na referente iz svih triju katastarskih općina (u ostatku rada: k. o.) Lovranštine. Tako iz listova k. o. Oprić iščitava i popisuje 38, iz listova k. o. Lovran 39, a iz listova k. o. Tuliševica 21 toponim. U analizi se Gilić orijentirao isključivo na slovopis – komentirajući ga, napominje kako je važno naći pravi (i pouzdan) ključ „kojim su grafemima, ili čak njihovom kombinacijom, fiksirane auditivne u vizualne slike” (Gilić 1998b: 12). Izdvajajući i interpretirajući slovopisna načela uočena u toponimijskoj građi, Gilić ističe spomenuti „ključ” čitanja pojedinih grafema, odnosno zapisa samih toponima, ali i upozorava na vjerojatne pogreške zapisivača. Iza analize slovopisnih osobitosti ponudio je u tabličnom prikazu za sve tri k. o. abecedni popis toponima, njihovo moguće čitanje te uputnice na oznake listova u vrelu.

⁷ I sâm Gilić (2000a: 138) komentirao je važnost te izmjere za proučavanje toponimije širega našega prostora: „Početkom XIX. stoljeća počela se primjenjivati geodezija (tzv. primijenjena ili praktična geodezija) pa se rezultati te »prve izmjere« koriste i danas. Tu novu izmjeru, tj. austrijski katastik, pokrenuo je sam car Franjo I. s patentom od 23. prosinca 1817. Rezultat su tadašnjeg mjerenja karte s ondašnjim stanjem čestica ali i s upisom toponima.”

Posebnu vrijednost za područje Lovranštine u širem smislu ima Gilićev prilog „Dvorovi u planinskoj Istri” (Gilić 1995a) s obzirom na to da je najveća čestoća dvorova zabilježena upravo na području Lovranštine. Tomu ćemo se prilogu zbog tematske strukture ovoga rada temeljitije posvetiti u poglavlju o Gilićevim doprinosima istarskoj toponimiji.

2.2. Brseština

Slijedeći globalnu strukturu svojega prvoga priloga o toponimiji Lovranštine (i odabравši istu publikaciju za predstavljanje rezultata istraživanja)⁸, Gilić se posvećuje i Brseštini. Tako 1994. objavljuje rad „Brsečka obalna toponimija” u 8. knjizi *Liburnijskih tema*, koja je u cijelosti posvećena Brseštini (Gilić 1994a). Premda analogiju s metodologijom prethodnoga istraživanja prepoznajemo u osvrtu na građu koja se pojavljuje na povijesnim i suvremenim kartama (u drugom poglavlju), u fokusiranju na suvremenu građu, u akcentuiranju građe dobivene od ispitanikā te u obaveznom prilogu – autorskoj toponomastičkoj karti, uočavamo da su vremenski odmak i stečeno istraživačko iskustvo Gilića očigledno potaknuli i na određene pomake u istraživanju, odnosno drugačije pristupe u metodologiji istraživanja i predstavljanja rezultata. Najveći je među njima veći broj ispitanika – konzultirao se čak sa sedmoricom njih. Fokusirajući se ponovno samo na obalni pojas, na području dviju k. o. koje čine Brseštinu (od uvale Jelenšćica na sjeveru do uvale Stupova na jugu) – k. o. Brseč i k. o. Martina – popisao je čak 118 toponima. I klasifikacija građe u trećem poglavlju promijenjena je – sve suvremene toponime autor je podijelio u tri kategorije: „1) topografske imenice (*nomina topographica*)”, 2) „metaforička imena (*nomina metaphorica*)” i 3) „ostali OT [obalni toponimi, nap. a.] [...]”, a posljednju je skupinu i preciznije razradio pa je toponime razvrstao na one: a) „motivirane ljudskim djelovanjem”, b) „motivirane artefaktom”, c) „motivirane odnosom prema drugom toponimu” i d) „one neutvrđene motivacije”. Metodološki pristup interpretaciji također odudara od iskušanoga u radu o lovranskoj obalnoj toponimiji – brsečke toponime Gilić ne popisuje abecedno kao zasebne natuknice, nego se grupno osvrće na njih želeći tako istaknuti dominantne značajke terena u kojem se referenti imenuju, kao i oslanjanje imenovateljā na tvorbene mogućnosti i oblikovanje višerječnih toponima s jednakim identifikacijskim sastavnicama. U tom radu ne donosi se tumačenje uza svaki toponim, a na jezično porijeklo upućuje se tek sporadično kroz napomene u bilješkama.

2.3. Mošćeniština

Krajem tisućljeća Gilić se počeo baviti i toponimijom Mošćeništine, i to Petrebišća i Kraja. Prostoru Petrebišća posvetio se inicijalno 1996., kada se prijavio na skup u Istri (v. Gilić 2022: 67b), no premda skup naposljetku nije održan,

⁸ To upućuje na određenu Gilićevu sustavnost pri odabiru skupova i pratećih publikacija te izvjesnu namjeru obrade toponimije širega liburnijskoga područja.

rad temeljen na tom referatu čudnim je povijesnim putanjama ugledao svjetlo dana – pod naslovom „Toponimija Petrebišća i okolice” objavljen je postumno u *Zborniku Lovranščine 2022. godine* (Gilić 2022). O Gilićevu nastavku rada na toj temi svjedoči njegovo sudjelovanje s istom temom na okruglom stolu *Učka – živjeti s planinom i od planine*⁹ 1999. godine, povodom kojega je iste godine izdano posebno istoimeno izdanje *Biltena Općine Lovran*. U njemu se nalazi njegov rad „Petrebišća i Učka” (Gilić 2000b). Iako su sadržajno vrlo bliski, razlikuju se u određenoj mjeri na sadržajnoj i formalnoj razini (kategorizacija i klasifikacija), ali oba ova rada treba uzimati kao cjelinu u obradi toponimije istraživanoga prostora.

Slijedeći kronologiju razvoja ideje o tematici, najprije se osvrćemo na rad objavljen 2022. (Gilić 2022), temeljen na referatu iz 1996. godine. U njemu Gilić najprije opisuje mikroprostor koji je obuhvaćen istraživanjem, a riječ je o gornjem dijelu k. o. Mošćenička Draga, konkretno gornji dio drage (doline) koja se duboko usjekla u padine Učke i završava na moru plažom uz koju se smjestilo naselje Mošćenička Draga. Gilić je istraživanjem prikupio impresivnih stotinjak toponima, od čega su većina imena manjih ili manje poznatih referenata. U središnjem dijelu rada akcentuirana je građa razvrstana u četiri osnovne kategorije, a po potrebi je autor razradio i precizniju podjelu. Primjerice, prvu skupinu, naslovljenu *Nomina topographica* (topografske imenice), koja obuhvaća više od polovice prikupljene građe, autor je podijelio na dvije potkategorije: 1) toponime motivirane reljefom i 2) toponime motivirane živim svijetom, a unutar te skupine toponime još preciznije dijeli ovisno o tom jesu li motivirani „fitonimima”, „zoonimima” ili „ornitonimima”. Druga kategorija (metaforička imena) obuhvaća najmanji broj toponima. Komentirajući treću kategoriju (toponimi antroponimskoga postanja), autor ističe veliku brojnost toponima (7) koji su vezani uz slavensku mitologiju jer je i njih uvrstio u nju. Četvrta kategorija naslovljena je Ostali toponimi, a Gilić njome obuhvaća toponime: a) motivirane ljudskim djelovanjem / uzajamnim djelovanjem ljudi i životinja, b) motivirane artefaktom, c) koji upućuju na pravni status / vlasništvo i d) koji upućuju na poseban položaj/ lokaciju u prostoru. Autor dopušta i mogućnost da se određeni primjeri uvrste u više skupina. U posljednjem poglavlju Gilić se osvrće na oronim *Učka* nudeći pritom novu interpretaciju motivacije toga oronima – za razliku od Skoka i drugih toponomastičara, prema kojima je oronim nastao od pridjeva *vučka* (~ *vuk*), Gilić smatra da je nastao od pridjeva *uska*. Autorov se napredak odražava u sve većoj detaljnosti klasifikacije, a važnom metodološkom inovacijom smatramo i strukturu rada – odmaknuvši se od izoliranih klasifikacija, tipičnih za prethodne radove, autor je cijelu razradu oblikovao kao koherentnu analizu temeljenu na klasifikaciji, odnosno mnogo je veću pozornost dao komentarima.

⁹ Kao zanimljivost možemo istaknuti da je u impresumu *Biltena* na posljednjoj stranici navedena bilješka o naslovnici:

„Stanislav Gilić

Učka – pogled sa sjevera

akvarel 32,5 × 23 cm, 1997.”

Drugi spomenuti rad o Petrebišćima (Gilić 2000b) mnogo je sažetiji (pisan je u esejističkom obliku) i donosi samo uži izbor najzanimljivijih primjera iz već spomenutoga istraživanja o Petrebišćima. Primjeri su prikupljeni od dvoje kazivača te su, sukladno autorovoj već ustaljenoj dobroj praksi, akcentuirani. I u tom je radu Gilić veliku pozornost posvetio tumačenju oronima *Učka*, nastojeći argumentirati svoje pretpostavke primjerima iz dodatnih referencija.

Rad „Krajska toponimija” proizašao je iz izlaganja na međunarodnom znanstvenom skupu *Riječki filološki dani* 1998. godine, a kao cjeloviti rad objavljen je 2000. godine u istoimenom zborniku radova (Gilić 2000a). U tom najobuhvatnijem radu o liburnijskoj toponimiji obrađena je toponimija k. o. Kraj (jedne od šest k. o. današnje Općine Mošćenička Draga). Uz kratak zemljopisni kontekst, autor u uvodu donosi i metodološku napomenu o tom da je građu, koju čini 300-tinjak primjera, prikupio ekscerpiranjem iz popisa čestica (2/3 građe) te terenskim istraživanjem, u kojem je sudjelovalo čak 18 ispitanika (1/3 građe). Središnji dio rada obuhvaća nekoliko poglavlja u kojima autor analizira građu prema različitim kriterijima, odnosno fokusira se na pojedine njezine slojeve. Na etiologiju imenovanja Gilić upozorava služeći se kategorizacijom (ustanovljujući skupine i podskupine) te logično povezanim komentarima, a usput se u bilješkama osvrće i na jezično porijeklo (ili etimologiju) toponimskih osnova. Izdvojio je: 137 toponima uvrštenih u skupinu 1) *Nomina topographica* (67 njih motivirano je reljefom, 9 vodama, 15 biljnim svijetom, 1 životinjskim svijetom, 1 klimatskim osobitostima i 44 agrikulturom/šumarstvom), 2) 13 metaforičkih imena, 3) 163 ostala toponima (među njima 24 toponima motivirana su „antropnim, etnonimima i etnicima”, 14 „ekonimima”, 17 „stambenim i gospodarskim objektima, artefaktima”, 6 „stanovanjem i prometnicama”, 39 „vlasnošću i pravnim statusom”, 2 „arheološkim tragovima”, 6 „sakralnim objektima i hagionimima”, 17 „stočarstvom i drugim djelatnostima”, 38 „prostornim odnosima”) i 4) 26¹⁰ toponima neutvrđene motivacije. Gilić zasebno izdvaja „ekonime” (ojkonime, nap. a.), za koje se posebno zanimao¹¹, navodeći pritom i imena dijelova naselja te pregled kretanja broja stanovnika u njima u 20. stoljeću. U trećem poglavlju razrade popisao je imena čak 42 dvora na istraživanom prostoru (ali i istaknuo potrebu za daljnjim istraživanjima i popisivanjem do tada neregistriranih imena) te je donio napomene o njihovoj ubicaciji.¹² U zasebnom poglavlju pozornost se posvećuje pisanim vrelima – donosi se abecedni pregledni tablični popis zapisā s katastarskih karti s početka i kraja 19. stoljeća te zapisā u popisu čestica iz druge polovice 20. stoljeća. Na temelju toga preglednoga

¹⁰ I sâm autor (Gilić 200a: 131b) napominje da zbroj toponima u kategorijama ne odgovara zbroju od 297 toponima jer su „mnogi višečlani tpn. razvrstani u nekoliko motivacijskih podskupina”.

¹¹ Tada je već objavio *Rječnik istarskih ekonima* (Gilić 1990), na koji ćemo se osvrnuti u nastavku rada.

¹² Gilić posebno ističe susretljivost kazivača Frane Valentina koji je s njim obišao sve navedene dvorove 1980. godine (Gilić 2000a: 137b). To svjedoči o Gilićevu višedesetljetnom sustavnom toponomastičkom radu – suradnji s kazivačima, bilježenju, ubiciranju toponimā i usustavljanju rezultata.

usporednoga popisa osvrće se na slovopisne značajke ili posebnosti kartografskih vrela. Novo poglavlje razrade naslovljeno je „Sufiksalna raščlamba krajskih toponima i njihova učestalost”. Autorov je cilj bio ustanoviti koji tvorbeni načini zastupljeni u krajskoj građi prevladavaju. Tako, primjerice, tvrdi da je najplodniji način sufiksalna tvorba (izdvaja 39 različitih sufikasa), a navodi i primjere za koje smatra da su nastali „prefiksalsnom, prefiksalsno-sufiksalsnom i neprefiksalsno-nesufiksalsnom tvorbom”. Iz perspektive suvremene (top)onomastike to je poglavlje izrazito problematično jer je autor neopravdano izjednačio imensku i neimensku tvorbu¹³. Istaknimo da je i u ovom radu posebnu pozornost posvetio obalnoj toponimiji, izdvojivši ju u zasebno poglavlje. Rad sadržava i abecedni akcentuirani popis svih toponima, a priložen je i popis korištenih kratica. Gilić u radu spominje i crtež s ubiciranim toponimima, ali on nažalost nije objavljen uz tekst „iz tehničkih razloga”.¹⁴ Na kraju rada objavljen je tek crtež većega dijela Primorsko-goranske županije na kojem je naznačen položaj k. o. Kraj (Gilić 2000a: 148).

2.4. Opatijsko područje

Zanimljivo je da je opatijsko područje temom samo jednoga Gilićeva priloga. U kratkom članku „Muke s imenom Volosko. Kako ga pisati? Kako ga izgovarati?”, objavljen u opatijskom gradskom listu *Opatija* (Gilić 1997a), Gilić upozorava na pravilno naglašavanje ojkonima *Volosko*, njegovu deklinaciju te izvođenje etnika i ktetika u svim rodovima. Pritom prednost daje autohtonim, izvornim pojavnostima koje potvrđuju lokalni govornici i koje se katkada razlikuju od onih predstavljenih u javnim medijima.

2.5. Kritički osvrt na Gilićeva istraživanja liburnijske toponimije

Preglednim grupiranjem Gilićevih radova o liburnijskoj toponimiji možemo zaključiti da je toj temi, koliko god široka bila, posvetio mnogo pozornosti. Svjestan bogatstva i slojevitosti imenske građe, pristupao joj je i sinkronijski i dijakronijski. U većini radova fokusirao se na suvremenu građu pa je, prikladno i pohvalno, kao temeljnu metodu samoga istraživanja izabrao terenski rad, intervjuiranje. Svakako moramo istaknuti da se pri svakom novom istraživanju konzultirao sa sve većim brojem ispitanika, najčešćih korisnika te građe (a vjerovatno i potomaka imenovateljā), čime je postizao sve veću brojnost prikupljenih primjera, povećao njihovu vjerodostojnost, a u određenim konkretnim slučajevima uputio i na pojavu inačica u govoru lokalnoga stanovništva. Iz radova se dā iščitati posebna Gilićeva posvećenost obalnoj toponimiji. Sustavno se baveći njom, uvelike je doprinio stanju istraženosti obalne toponimije liburnijskoga područja. S područja Općine Lovran tako je pokrio obalnu toponimiju svih triju

¹³ Više o imenskoj tvorbi v. u Horvat (2018a, 2022).

¹⁴ Bilo bi izrazito vrijedno i korisno te za krajsku toponimiju neprocjenjivo objaviti taj Gilićev crtež s ubiciranim toponimima ako se uspije pronaći.

k. o. (Oprić, Lovran, Tuliševica), a s područja Općine Mošćenička Draga najveći dio obalnoga prostora – čak tri k. o. (Martina, Brseč i Kraj). Dakle, samo su obala opatijskih k. o., tek mali morski pojas k. o. Mošćenička Draga i obala k. o. Mošćenice na cijelom obalnom pojasu Liburnije ostali neobrađeni. Osvrtao se u radovima i na povijesnu toponimiju (ekscerpirajući primjere iz karata i katastarskih popisa čestica), što je posebno važno kao dokaz kontinuiteta i starosti građe, a usporedba sa suvremenom građom i u ovom je slučaju dokazala da se terenskim istraživanjem mogu prikupiti brojni primjeri koji u povijesnoj građi nisu zabilježeni. Procjenjujući dijakronijski pristup građi, moramo istaknuti da je u nekoliko radova donosio osvrt i na slovopis, važnu temu povijesnojezičnih istraživanja, dokazujući tako već dobro poznatu tvrdnju o interdisciplinarnosti onomastike. U predstavljanju građe Gilić je inzistirao na njezinu akcentuiranju, a u nekim je pojedinostima, vjerojatno radi približavanja građe i olakšavanja razumijevanja širemu krugu čitateljstva, ponešto prilagodio i pojednostavnio dijalektološku transkripciju (iako u određenim slučajevima upozorava na posebnosti u izgovoru, npr. u ostvaraju zatvorenoga *ę* u nekim krajskim primjerima). I u interpretaciji je pokazao svestranost – najčešće se osvrtao na etiologiju, odnosno motivaciju imenā te s tim povezano porijeklo osnova od kojih su primjeri nastali, a rjeđe na tvorbu, strukturu, starost toponimā. Svim je analizama zajednički nazivnik klasifikacija kao temeljna metoda, no promatrajući radove u nizu, uočavamo da su analize sve potpunije i složenije, kao i da su komentari sve detaljniji, logičniji i koherentniji povezani. Naposljetku, izrazito važnom značajkom toponomastičke obrade smatramo i kartografski prikaz građe, što nedostaje i u nekim suvremenim onomastičkim radovima. Gilić je, prema predstavljenom u ovom pregledu, inzistirao da se prikupljeni toponimi ubiciraju, čime postaju dodatno zaštićeni od zaborava, a građa postaje vjerodostojnija.

Zbog svega navedenoga Gilića se smije smatrati dragocjenim istraživačem liburnijske toponimije, ali i nezaobilaznim i stabilnim osloncem svih idućih sličnih istraživanja. To možda najbolje dokazuju upravo daljnja istraživanja liburnijske toponimije koja se oslanjaju i nastavljaju na Gilićev pionirski toponomastički rad (v. Eterović i Babić 2014; Eterović 2016, 2018; Nežić 2019; Eterović i Eterović 2023) te eksplicitno ističu njegovu vrijednost¹⁵.

U ovom kritičkom osvrtu nužno je osvrnuti se i na manjkavosti. Općenito govoreći, one se odnose uglavnom na metodologiju predstavljanja građe i na njezinu interpretaciju. Oskudnost ili konciznost komentara i analize, odnosno dominacija klasifikacije u starijim radovima možda su uvjetovani zadanim (ili ograničenim) opsegom radova ili pak autorovom željom da se fokusira samo na jedan aspekt građe. Tako oblikovane analize u dijelu radova tek su informativnoga karaktera. Na interpretacijskoj razini najveći je metodološki propust miješanje

¹⁵ Usporedi opažanje koje donose Eterović i Eterović (2023: 91–92): „Istraživanja toponimije liburnijskoga područja bila su dosad sporadična i nesustavna. Najveći je doprinos u tome pogledu svakako dao Stanislav Gilić, čiji je rad, gledan u svojoj ukupnosti, bio usmjeren prema sustavnijoj obradi toponimije širega područja Liburnije.”

razina. Nerazlikovanje toponima od riječi od koje je on nastao za posljedicu može imati pogreške u interpretaciji jezičnoga porijekla, ali i tvorbe. Umjesto da luči toponime domaćega porijekla od onih stranoga porijekla (Gilić 1987a), autor je trebao utvrditi da su i toponimi koji su nastali od posuđenica najčešće nastali u doba kada je polazna riječ već bila dijelom lokalnih mjesnih govora; drugim riječima – nije posuđen toponim, nego riječ od koje je toponim nastao. Na analoški metodološki propust nailazimo i u tvorbenim analizama (npr. Gilić 2000a) – autor je previdio da su toponimi mogli nastati od izvedenica koje su dijelom leksika lokalnih govora te je interpretaciju temeljio na tvrdnji da je do tvorbe došlo upravo pri nastanku toponimā. Primjer miješanja razina u klasifikaciji jest izdvajanje hidronimā (kao toponimijske kategorije) pri klasifikaciji građe prema etiološkom kriteriju – naime, Gilić (2000a) ostale toponimijske kategorije ne izdvaja u zasebne skupine niti upozorava na tip referenata. Među problematičnim je značajkama Gilićevih toponomastičkih radova i terminologija, posebice u kontekstu klasifikacije. Primjerice, u mnogim radovima u motivacijskoj analizi autor kao skupinu toponima izdvaja *nomina topographica*, ne uviđajući da i u tom slučaju miješa dvije razine (imena i neimena) – preciznije bi bilo reći da *nomina topographica* (topografske imenice) mogu služiti kao temelj pri nastanku toponimā, odnosno naslov klasifikacijske skupine oblikovati kao „Toponimi motivirani topografskim imenicama”. U tom kontekstu problematična je i Gilićeva interpretacija *nomina topographica* – tom skupinom on obuhvaća, primjerice, i biljno i životinjsko nazivlje (Gilić 2000a, 2022), što nije opravdano. U toponomastičkim radovima očekivala bi se i upotreba termina *fitonim* i *zoonim* upravo s onomastičkim značenjem ('ime biljke', 'ime životinje') umjesto sa značenjem 'naziv biljke', 'naziv životinje'¹⁶, a nije jasno ni zašto se izdvajaju toponimi motivirani ornitonimima (Gilić 2022) ako je poznato da je *ornitonim* hiponim terminu *naziv životinje*. Suvremena onomastička terminologija ne daje prednost terminu *ekonim*, koji Gilić redovito rabi, već sa značenjem 'ime naseljenoga mjesta' rabi termin *ojkonim*. I pri izdvajanju toponimā antroponimskoga postanja Gilić je katkada neprecizan. Primjerice, u radu o toponimiji Petrebišća i okolice (Gilić 2022) izdvaja toponime motivirane živim svijetom, no toponimi motivirani antroponimima izdvojeni su u zasebnu skupinu (kao da ljudi ne pripadaju živomu svijetu). Premda je pišući o matuljskoj toponimiji (Gilić 1996b, više v. u poglavlju 3.4. ovoga rada) kao zasebnu kategoriju korektno izdvojio „mitološka imena” (preciznija bi formulacija bila „toponimi motivirani mitologijom”), u istraživanju provedenu iste godine o toponimiji Petrebišća i okolice (Gilić 2022) toponime u vezi sa slavenskom mitologijom uvrstio je među toponime motivirane antroponimima, što nije opravdano. U radu o krajskoj toponimiji (Gilić 2000a) kao zasebnu kategoriju ustanovljuje „toponime motivirane antroponimima, etnicima i etnonimima” premda su etnici i etnonimi također antroponimijska kategorija i premda primjere motivirane upravo njima nije zabilježio. Na nekoliko nelogičnosti nailazimo i čitajući o toponimima

¹⁶ U neonomastičkim lingvističkim radovima često se pojavljuju upravo s tim značenjima.

motiviranima ljudskim djelovanjem. Njih Gilić najčešće uvrštava u poprilično široku kategoriju „Ostali toponimi”, no neke toponime izostavlja iz te kategorije i uvrštava u drugu – primjerice, u radu o krajskim toponimima (Gilić 2000a) primjere motivirane agrikulturom i šumarstvom ubraja u „*nomina topographica*”. U klasifikaciji prema tvorbenom kriteriju neprikladan je termin „neprefiksarno-nesufiksna tvorba”. Sve ove propuste valja tumačiti u kontekstu nedostatka iskustva, malobrojnosti uzora, utjecaja drugih kolega (na upotrebu termina *ekonomim* svakako je utjecao Veljko Gortan, a možda i Milan Nosić; više v. u poglavlju 4.1.2.1.)¹⁷, slabe razvijenosti terminologije i klasifikacijskih obrazaca, a u konačnici, i propustā recenzenata koji ili propustā nisu bili sami svjesni ili ga na njih nisu upozorili.

3. Gilićeva toponomastička istraživanja Rijeke, Grobnika, Klane, Matulja i Kostrene

Uz sustavnu posvećenost liburnijskoj toponimiji, u Gilićevu je opusu vidljiva slična zainteresiranost za barem još nekoliko područja. Tu su svakako njegovi prvi toponomastički članci vezani uz riječko područje, zatim nešto zreliji radovi o području Grobništine i Kostrene te naposljetku radovi o toponimiji svih k. o. Općine Klana i Općine Matulji, koji su i objedinjeni toponomastičkim monografijama dviju navedenih općina. Gilić nastavlja objavljivati u lokalnim časopisima (*Rival*, *Dometi*) i zbornicima (*Grobnički zbornik*, *Liburnijske teme*, *Zbornik Društva za povjesnicu Klana* i *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*), koji su možda i najprikladnija mjesta za objavljivanje rezultata ovakvih istraživanja, no bez objedinjenja u zasebnim monografijama takvi radovi danas (u kontekstu premoćnih mrežnih izdanja) često ostaju nedostupni široj javnosti, pa čak i užim akademskim krugovima. Tim više svi ti prilozi zaslužuju zasebno predstavljanje u nastavku.

3.1. Rijeka

Rad „Prolegomena za riječki toponomastikon”, objavljen u časopisu za književnost *Rival* 1988. godine, jedan je od prvih Gilićevih toponomastičkih radova. Iako je opsegom nevelik, riječ je o vrlo sadržajnu tekstu u kojem Gilić ističe da su toponimi univerzalno blago¹⁸, poziva na sastavljanje potpunoga

¹⁷ Za usporedbu v. Gortan (1985) i Nosić (1996).

¹⁸ Među ostalim, Gilić (1988a: 172) naglašava: „Toponimi, kao orijentiri u prostoru i vremenu, nisu samo nacionalno dobro, već i svjetsko. Bilo da se radi o velikim ili malim prostornim cjelinama (ili dijelovima tih cjelina), uvijek su višestruko važni. Prvotno nastali kao orijentacija u prostoru, oni otkrivaju vrijeme i motivaciju imenovanja (bez obzira na porijeklo idioma) ljudi koji u tom prostoru žive i o njemu ovise. U toponimu se materijalno i duhovno prožimaju na način da ih samo u analizi možemo promatrati s ta dva aspekta – u stvarnosti oni nastaju, traju (a i umiru) kao neodvojivo jedinstvo. Toponimi su putokazi kulturnih zbivanja prostorno-vremenske dimenzije. Zato je lako shvatiti zašto je Međunarodni onomastički komitet pri Unescu suglasan da je toponim jedinica kulturne prostorne baštine, tj. da ga se smatra *spomenikom ljudskog pamćenja*. [...] Povijesna

„toponomastikona”¹⁹, rječnika riječkih toponima, nudeći pritom u punom smislu prolegomenu (uvodno izlaganje temeljnih pretpostavki) za takav pothvat. Osvrćući se na prva prava istraživanja riječke toponimije, Gilić izdvađa priloge Vande Ekl o riječkoj povijesnoj toponimiji, a posebno ističe i neke ključne arhivske izvore poput knjige riječkoga notara/kancelara Antuna de Renne. Kao temelj za prikupljanje građe i oblikovanje „toponomastikona” preporučuje popis toponimā tadašnje riječke općine iz 1977. godine, koji sadržava 7374 toponima, a crpljen je „iz kartografskog fonda općine Rijeka”, dostupna u riječkom katastarskom uredu (Gilić 1988a: 171), kao i osam popisa toponimā objavljenih u Italiji otprilike u doba Prvoga svjetskoga rata. Pritom upozorava i na neke kontekstne značajke, poput dinamičnih povijesnih okolnosti, različitih vlastodržaca u Rijeci te specifičnih jezičnih značajki (suživot različitih idioma, konkretno čakavskih i fjumanskoga) ovoga prostora. U središnjem dijelu rada Gilić se fokusira na metodologiju prikupljanja i katalogiziranja građe. Premda su ta načela univerzalna i toponomastičarima dobro poznata (*Upute* 1962, u novije doba npr. i Skračić 2011, Klinar i dr. 2012, Horvat 2018b), njihovim navođenjem Gilić i laicima koji se požele baviti toponomastikom nudi upute kako bi, slijedeći jednaka načela, sami prikupili građu, što je izrazito pohvalno. Iako ne zanemaruje ni građu iz pisanih vrela (upozoravajući pritom na nužnost konzultiranja s mnogo opreza te potrebu da se takva građa provjeri u živom govoru), i u ovom radu Gilić inzistira na prikupljanju suvremene građe od autohtonoga lokalnoga stanovništva te upozorava na nuždu da se načela prilagode specifičnostima konkretnoga terena. Konkretno, u istraživanju riječke toponimije tako je nužno osvijestiti supostojanje i čakavskih i fjumanskih jezičnih značajki, što vrijedi i za toponimiju. Gilićeve upute za prikupljanje građe svakako treba percipirati kao mnogo više od samih uputa – iz njih se može iščitati i „vapaj”, poticaj za pravovremenim očuvanjem jezične (pa i imenske) baštine. Iz uputa iščitavamo da se već u vrijeme pisanja rada (dakle, prije gotovo 40 godina) istraživač mogao susresti s problemima koji su danas sve jače izraženi: sve je manje autohtonoga stanovništva (a i među njim određene značajke, poput čakavizma, postupno ili čak brzo nestaju); novo, doseljeno stanovništvo zbog različitih razloga ne usvaja lokalnu toponimiju pa ona polako nestaje; promjene terena (npr. kao posljedica urbanizacije) također utječu na nestajanje toponimā jer nestajanjem referenata

---

i jezična analiza nekog toponima otkriva njegovu starinu, kontakte među jezicima, naslojavanja i prožimanja nekoliko jezika i kultura, tokove i migracije stanovništva – jednom riječju kulturu kraja. Argumentirano protumačen toponim ima dokaznu snagu ništa manju od najstarijeg epigrafskog spomenika. Toponimi su najstariji spomenici, stariji ne samo od pisanih spomenika već i od pisma samog. Kako su vezani uz nepomičan objekt, kao geografske prostorne makro i mikro jedinice, oni čuvaju prvotne likove i sadržaje, tj. postojanost u dijakroniji, u povijesnom slijedu ili mutacije u kontaktu s drugim idiomima.”

¹⁹ Gilić (1988a: 172) napominje: „Centre international d'onomastique sa sjedištem u Louvainu (Belgija) službeno proglašava toponime za spomenike kulture (Jugoslavija je među prvim članicama toga Centra) i preporučuje njihovu zaštitu sustavnim prikupljanjem, analiziranjem, klasificiranjem, ucrtavanjem na zemljovide u odgovarajućem mjerilu te izradom toponimijskih rječnika (toponomastikona).”

nestaje i potreba za toponimima koji su se na njih odnosili. Uputama, u kojima posebno ističe nužnost zapisa autohtonoga, lokalnoga lika toponima (i njegovih eventualnih oblika), opis referenta te obavezno ubiciranje na karti²⁰, autor prilaže i prijedlog kartotečnoga listića²¹ koji omogućuje sustavnost u prikupljanju, a dopušta i dopunjavanje listića drugim podatcima koje istraživač procijeni relevantnima (Gilić 1988a: 172–173). Iako je ovaj rad među opsegom najmanjim radovima iz Gilićeva opusa, pokazao se kao bitan za razumijevanje Gilićevih načela rada, primijenjenih u njegovim ostalim radovima, a i općenito kao metodološki prilog toponomastici.

U sljedećem, jednako sažetu radu „Riječki/fjumanski toponimijski paralelizmi”, objavljenu u idućem dvobroju istoga časopisa iste godine (Gilić 1988c), Gilić donosi konkretnija zapažanja o riječkoj toponimiji nastavlajući se na prethodni rad. Najprije raspravlja o ojkonimnim paralelizmima donoseći i tumačeći sve inačice ojkonima *Trsat* i *Rijeka*. U nastavku komentira upotrebu i nastanak toponima *Vela crekva*, *Duomo* (odnosno *Assunta*), zatim *Sokol* i *Kloštar*. Gilić se potom okreće gradskim naseljima i tumači neka njihova imena koja imaju paralelizme: *Stari Grad / Zitavecija*; *Kozala/Cosala* i *Škojić/Scojeto*. Posebno upozorava na to da su neki toponimi, poput *Brgud*, nestali, a neki su ponovno zaživjeli, poput imena *Bivio*. Kritički komentira imenovanje naselja Gornja i Donja Vežica vjerujući da su starija imena – *Vežica* (ime brda) i *Podvežica* (ime naselja podno brda) – bila logičnija i primjerenija. U nastavku tumači još niz toponima koji se odnose na referente u užoj gradskoj jezgri, a ogled završava pokušajem tumačenja imena gradskoga predjela Škurinje. Svoj rad zaključuje otvorenom kritičkom napomenom da toponimi ne bi smjeli biti korišteni u jeftine pragmatične političke svrhe: „Toponimijski se paralelizmi u riječkoj prostornoj nomenklaturi mogu pratiti od najstarijih zapisa do naših. Danas je već potpun anakronizam osnivati na njima političke kombinacije. Druga polovina dvadesetog stoljeća donijela je Evropi sredeniju znanstvenu klimu u kojoj je i o toponimiji moguće objektivnije razmišljati” (Gilić 1988c: 186).

Godine 1989. Gilić nastavlja svoje istraživanje. U radu „Kako čitati Grad? O toponimu Barêd”, također objavljenu u istom časopisu (Gilić 1989a), osvrće se na toponime s osnovom *bared*. Izdvajanjem osam toponima različitoga izraza s tom osnovom na riječkom području potvrdio je tvrdnje o plodnosti te osnove u toponimiji na širem području (od Furlanije, preko Istre do Krka), ali i potkrijepio svoje stajalište o dubinskoj tvorbenoj raznolikosti u toponimiji. U radu piše i o

²⁰ Prema Giliću (1988a: 173), najprikladnije je istraživanjem obuhvatiti određenu katastarsku općinu. S tim u skladu, radu je priložio kartu nekadašnje Općine Rijeka s podjelom na katastarske općine (Kastav, Srdoči, Marinići, Zamet, Drenova, Stari Grad, Pašac, Sušak, Draga, Kostrena – Lucija i Kostrena – Barbara), koju je oblikovao Ivica Sandrovac.

²¹ Ta je metoda bila prikladna u vrijeme pisanja rada, prije masovne upotrebe računala, a vrijednost takva prijedloga nije ništa manja ni danas, samo je prenesena u digitalne sfere računalnoga upisivanja i arhiviranja.

značenju te osnove stranoga, romanskoga porijekla, nudeći pomalo drugačiju interpretaciju od Skokove, koju također spominje.

Iste godine Gilić objavljuje i rad na talijanskom jeziku pod naslovom „Lingue e culture in contatto sull'esempio della toponimia fiumana”²² u zborniku radova sa skupa *Jezići i kulture u doticajima / Lingue e culture in contatto* (Gilić 1989b). U sadržajnom smislu članak je doraden, prilagođen i proširen razmatrani prilog o riječkim/fjumanskim toponimijskim paralelizmima (Gilić 1988c). Dio se tema ponavlja, npr. imenovanje Trsata i Rijeke, njihove povijesne potvrde, jezični paralelizmi poput *Sokol/Socol, Stari Grad / Zitavecija, Kozala/Cosala i Škojić/Scojeto/Otočac*, preimenovanja u urbanom okružju (*Drenova ~ Podbreg*), uključujući nelogična imenovanja (*Gornje i Donje Vežice ~ Vežice i Podvežice*) i toponimijske oživljenice (*Bivio*) te nestajanje toponima, no opisi su osvježeni prethodno nespomenutim primjerima (npr. *Podmurvice/Gelsi, San Sebastian / Sveti Šebastijan, Belveder/Vozrinj*; u kontekstu nestajanja toponima spominju se *Dol, Goljak i Kalvarija*, koje je zamijenio toponim *Kozala*). Komentiraju se još neke pojave: suživot službenih i neslužbenih imena (*Partizanski trg ~ Školjić*) te stari (antički) toponimi koji se odnose na referente u riječkom Starom gradu, od kojih neki i dalje žive, neki su opstali tek u pamćenju starijih, a neki su zauvijek izgubljeni. Analizom jezičnih prilagodbi prožet je cijeli tekst. Predstavljenim uzorkom toponimijske građe autor je ponovno podsjetio na slojevitost jezične baštine i bogatstvo uvjetovano kulturnim dodirima.

3.2. Grobniština

Među prvim Gilićevim radovima jest upravo rad „Ričina i hidronimija njenog poriječja”, objavljen u prvom svesku *Grobničkoga zbornika* 1988. godine (Gilić 1988b). U uvodu rada Gilić predstavlja važnost Rječine za Rijeku i okolicu, o kojoj svjedoče i povijesne potvrde različitih imena koja se na nju odnose, ekscerpirane iz povijesnih vrela. U tom kontekstu, zbog sinonimije povijesnih imena rijeke i naselja, Gilić se osvrće i na ojkonime *Trsat i Rijeka* (usp. Gilić 1988a). Osvrćući se na hrvatske likove iz povijesnih vrela, u kojima se pojavljuje i ikavski i ekavski odraz jata, autor donosi i suvremene dijalektne podatke o likovima specifičnima za govore pojedinih naselja. Kritizira standardnojezičnu upotrebu lika *Rječina* zbog izostanka uporišta u lokalnoj upotrebi.²³ Opisujući toponomastički ambijent, predstavlja posebnosti porječja Rječine i moguću podjelu na (bujična) područja, a tako izdvojenu cjelinu odabire za temu istraživanja strogo usmjerena isključivo prema hidronimiji. U idućem odlomku, naslovljenu „Motivacija imenovanja”, autor prikupljenu građu klasificira u sedam skupina: 1) „motivirani vodom ili u uskoj vezi s vodom”, 2) „koji upućuju na posebno svojstvo hidronimskog objekta”, 3) „koji upućuju na oblik ili vrst korita u

²² Prijevod je naslova: „Jezići i kulture u doticajima na primjeru riječke (fjumanske) toponimije”.

²³ Tako, primjerice, Gilić (1988b: 69) komentira: „Onomastički i lingvistički neprihvatljivo je na kompaktnom čakavskom terenu štokavizirati ime naselja i hidronima jer su jedni i drugi sastavni dio dijalekatskog sustava.”

kojemu se pojavljuje voda ili se tamo zadržava”, 4) „prema imenu okoliša (prema toponimu) ili prema susjednom ekonimu”, 5) „prema antroponimima”, 6) „prema fitonimima” i 7) „nejasne motivacije” (Gilić 1988b: 51–52). Klasifikacija je popraćena kratkim osvrtom. Među 140 hidronima, prikupljenih od čak 29 kazivača²⁴, obiluju primjeri koji sadržavaju apelative *potok* i *jarak*, a Gilić tvrdi da su takvi toponimi često skloni elipsi identifikacijske sastavnice. Najmalobrojniji su primjeri motivirani antroponimima, a Gilić posebno ističe primjere koji ne upućuju na pripadanje. Osvrće se Gilić i na homonimne primjere te pritom ustanovljuje da ne remete komunikaciju jer se odnose na referente u različitim dijelovima slijeva. Najveći dio rada, opsega većega od 14 stranica, čini abecedni popis akcentuiranih hidronima u kanonskom obliku. Uza svaki hidronim donešen je opis imenovanoga referenta, napomena o informantu/informantima, interpretacija motivacije te, po potrebi, uputnica na relevantnu literaturu, popis koje se donosi ispred toga „rječnika”. Zanimljivo je primijetiti da se već u ovom radu Gilić pozivao na svoj *Inverzni rječnik istarskih ekonima* (Gilić 1988b: 69b), koji je svjetlo dana ipak ugledao tek dvije godine poslije, i to pod naslovom *Rječnik istarskih ekonima* (Gilić 1990). Posebno je vrijedna priložena karta „Ričina i hidronimija njenog poriječja”, temeljena na karti bjelici, autorovo djelo, na kojoj su precizno ubicirani (eksplicitno zapisani ili brojkama označeni i na legendi objašnjeni) istraživani hidronimi.²⁵

Zbog zaokupljenosti drugim istraživanjima²⁶ Gilić se Grobniku vraća tek 25 godina poslije, i to dvama radovima objavljenima također u *Grobničkom zborniku*, njegovu devetom svesku, 2013. godine. Prvi je rad „Toponimija katastarske općine Podrvanj [Pòdrvānj], Općina Čavle” (Gilić 2013b). Metodologija istraživanja i predstavljanja rezultata u osnovnim je crtama već iskušana, odnosno temelji se na načelima primijenjenima u prethodnim radovima. U uvodnom dijelu rada autor najprije tumači motivaciju otkonima *Podrvanj* (pritom donosi i ogledni primjer kartotečnoga listića na kojem su navedeni kanonski, genitivni i lokativni oblik, etnici i ktetici) i s njim povezanoga oronima *Vrvanj*, a u središnjem dijelu rada obrađuje ostalu toponimijsku građu prikupljenu u katastarskom uredu u Rijeci te terenskim istraživanjem od troje ispitanika. Pristup je inovirao tako što je najprije donio popis građe – utvrdio je tri kategorije („1) reljef, 2) vode/hidronimi i 3) bilje/fitotoponimi”), zatim unutar svake kategorije kao podskupine organizirao 22 područja istraživane katastarske općine (abecedno poredana) te naposljetku u svakoj podskupini abecednim redom poredao akcentuirane toponime koji se odnose na referente na tim područjima. U drugom dijelu rada slijedi istu tu podjelu, no uz samu građu donosi i tumačenje motivacije toponima. Važna je inovacija i popis toponima motiviranih istom (ili sličnom) osnovom s

²⁴ Istraživanje je podrazumijevalo višegodišnji terenski rad. S prvim kazivačima Gilić se konzultirao ljeti 1984., a s posljednjima zimi 1987. (v. Gilić 1988b: 53).

²⁵ Takvim važnim toponomastičkim prilogom u to se vrijeme moglo pohvaliti malo sredina.

²⁶ Riječ je prije svega o sustavnoj obradi klanjske i matuljske toponimije, o čemu govorimo u nastavku rada.

klanjskoga područja, što omogućuje usporedbu. Posljednji dio rada sadržava popis svih zabilježenih toponima u k. o. Podrvanj te kartu s naznačenim granicama k. o. Podrvanj unutar Općine Čavle, ali na njoj toponimi nisu ubicirani.

Drugi je rad vrlo kratak prilog²⁷ naslovljen „Podaci o 'vodnim objektima'”, otisnut neposredno iza prethodnoga rada (Gilić 2013a). U njemu autor ukratko predstavlja jedno vojno/mornaričko vrelo iz vremena Kraljevine Jugoslavije te zaključuje da u popisu vodnih referenata, prilogu toga vrela, nedostaje podatak o njihovoj ubicaciji. Rad se može smatrati svojevrsnim nastavkom na rad o hidronimiji Rječine (Gilić 1988b), ali autor upozorava da bi za „potpun popis grobničke hidronimije bila potrebna nova terenska istraživanja” (Gilić 2013a: 193). Korpusu toponima dodao je još nekoliko njih, ekscerpiranih s topografskih karata dostupnih na pregledniku ARKOD, a naposljetku ih je sve tablično prikazao dodajući i akcentuirana imena ako su ih informanti ovjerali.²⁸

3.3. Klana

Određen istraživački odmak od grobničke i riječke toponomije može se uočiti ako se promotri Gilićev rad najprije na klanjskoj pa na matuljskoj toponimiji. Naime, 90-ih godina 20. stoljeća Gilić je počeo sustavno toponomastički obrađivati područja ovih dviju općina. Redovito je izlagao na godišnjim znanstvenim skupovima Društva za povjesnicu Klana i objavljivao svoje toponomastičke priloge u popratnom *Zborniku Društva*. Tako 1996. u drugom svesku *Zbornika Društva za povjesnicu Klana* izlazi njegov prvi rad o klanjskoj toponimiji naslovljen „Ekonomi u općini Klana” (Gilić 1996a). Ovaj je rad zapravo svojevrsan uvod u Gilićevo bavljenje klanjskom toponimijom, u kojem na tri stranice analizira, komentira i predstavlja pet glavnih ojkonima na području Općine Klana, koji se odnose i na samostalna naselja i na zasebne katastarske općine ovoga prostora: Klana, Breza, Lisac, Studena i Škalnica. Gilić za svaki od navedenih ojkonima navodi povijesne potvrde ekscerpirane s karata (ako postoje), naglašene terenske podatke (kanonski, genitivni i lokativni oblik, etnike i kjetike), interpretira motivaciju (oslanjajući se pritom i na etimološku literaturu, npr. Skokov rječnik) te abecednim redom navodi toponime koji se odnose na referente koji administrativno pripadaju obrađivanom naselju. Njih razvrstava prema motivacijskom kriteriju (slijedeći uglavnom već ustaljenu metodologiju) u skupine: „1) topografske imenice (*nomina topographica*), 2) metaforičke imenice (*nomina metaphorica*), 3) ostali toponimi i 4) toponimi neutvrđene pobude (ili motivacije) imenovanja”, a po potrebi utvrđuje i preciznije, uže podskupine.

Gilić je očito ostvario dobru suradnju s klanjskim organizatorima²⁹, pa je već sljedeće godine u trećem svesku istoga *Zbornika* objavio rad „Toponimija

²⁷ Riječ je o objavljenom priopćenju sa skupa, kako je navedeno na kraju teksta (Gilić 2013a: 195).

²⁸ Doduše, Gilić ne navodi podatke o konzultiranim informantima.

²⁹ To potvrđuje i navod o pomoći Društva za povjesnicu Klana u Gilićevim istraživačkim nastojanjima, prvenstveno pronalaženjem ispitanikā: „U ovom je *Zborniku* objavljeno višegodišnjim

katastarske općine Klana” (Gilić 1997b). Naznačuje da je prikupljanje toponimā počeo u riječkom katastru, a zatim je uz pomoć čak osmero kazivača revidirao cijeli popis, akcentuirao ga i nadopunio toponimima kojih u popisu nije bilo. Tako je došao do impresivnoga broja od 612 toponimijskih jedinica, od čega je malo više od polovice prikupljeno u katastru (360), a ostatak dobiven intervjuiranjem informanata. Središnji dio rada sastoji se od osam poglavlja. U prvom autor najprije donosi toponime inverznim abecednim redom (kao u odostražnom rječniku), no nejasno je zašto ih bilježi malim početnim slovima. U drugom poglavlju, naslovljenu „Raščlamba klanjskih toponima prema sufiksima”, autor građu klasificira prema sufiksima (no pritom nažalost ne razlikuje imensku tvorbu od neimenske pa takva analiza i nije sasvim uspjela). U trećem poglavlju autor donosi „toponimizirane imenice bez tvorbenih preinaka/preoblika”, što je metodološki primjereno (i kamo je trebao uvrstiti i mnoge primjere uvrštene u prethodno poglavlje)³⁰. U obama poglavljima Gilić iza klasifikacije daje tek kratke i sažete komentare na neke od zanimljivosti ili posebnosti koje je uočio (npr. o čestoci pojedinih sufikasa ili izdvajajući specifične primjere nastale elipsom). Četvrto poglavlje sadržava popis apelativa koji se pojavljuju samo kao sastavnica višerječnih toponima (a samostalno nisu onimizirani). Zatim nudi kratak popis višerječnih toponima u odnosu prema jednorječnicima. U idućim poglavljima donosi niz popisa. U šestom poglavlju popisao je primjere iz kojih se vidi da „prema toponimiziranu objektu nastaju novi toponimi” – jednorječnim toponimima suprotstavlja višerječne toponime nastale od njih (no nejasno je zašto u takvoj interpretaciji samo prvu sastavnicu višerječnih toponima bilježi velikim početnim slovom). Sedmim poglavljem obuhvaćeni su toponimi u čijoj su strukturi prijedlozi *na* ili *va*, a u osmom poglavlju ističu se „apelativi plodne toponimizacije”. Iz analize izostaje etimološka i etiološka analiza, što Gilić pravda zadanim opsegom članka, no neka od opisanih poglavlja svojim preglednim karakterom djelomice kompenziraju izostanak toga sadržaja.

Obradu klanjske toponimije Gilić nastavlja sljedeće godine usmjeravajući pozornost prema k. o. Studena i objavljuje rad „Toponimija katastarske općine Studena” u četvrtom svesku *Zbornika Društva za povjesnicu Klana* (Gilić 1998a). U ovom se radu vraća interpretacijskim modelima kojima se koristio u obradi liburnijske toponimije. Tako prikupljeni korpus od 170 primjera dijeli prema motivaciji imenovanja na: 1) „*nomina topographica*” (107), 2) „metaforička imena” (5), 3) „ostale toponime” (28) i 4) „toponime neutvrđene pobude motivacije”. Prve dalje dijeli na one motivirane: a) reljefom (52), b) vodama (12), c) biljnim svijetom (17), d) agrikulturom/šumarstvom (24), e) stočarstvom (1) i atmosferskim pojavama / klimatskim osobitostima (1). I treću kategoriju

---

radom prikupljeno nazivlje svijju pet katastarskih općina Općine Klana, koje je u organizaciji Predsjedništva Društva i uz njihovu neposrednu pomoć prikupljao (od po Društvu organiziranih kazivača) prof. Stanislav Gilić” (Katedra Čakavskoga sabora – Društvo za povjesnicu Klana. „Zbornik 7”).

³⁰ Kritički osvrt na upotrebu termina *toponimizacija* v. u Horvat (2022: 104).

(„ostali toponimi”) preciznije razvrstava u podskupine, smatrajući da su u podlozi imenovanja: a) „antroponimi, etnonim i etnik, ekonim” (9), b) „hagionim” (0)³¹, c) „stambeni i sakralni objekti, artefakti” (7), d) „prometnice” (1), e) „arheološki tragovi (nalazi)” (6), f) „povijesni događaji, predaje” (3) te g) „vlasnost, pravni status” (2). Za razliku od istraživanja prethodne k. o., Gilić ovdje pri raščlambi, kategorizaciji i klasifikaciji nudi komentare, kao i objašnjenja pojedinih toponima potkrijepljena uputnicama na referencije. Građa je akcentuirana. Međutim, primjetni su i neki neuobičajeni propusti u inače uzornoj pedantnosti, npr. nenavodjenje ispitaničā.³² Rad je zaključen abecednim popisom toponima k. o. Studena.

Budući da je sljedeći svezak *Zbornika* bio posvećen uskoj temi klanjske glazbene baštine, Gilić nastavlja predstavljanje rezultata svojih istraživanja klanjske toponimije u šestom svesku *Zbornika društva*, i to „u velikom stilu” – u njemu objavljuje čak tri rada, svaki posvećen jednoj od preostalih pet do tada neobrađenih k. o. Općine Klana. Prvi rad „Škaljska toponimija” obrađuje toponimiju na području k. o. Škalnica, donoseći i analizirajući korpus od 146 toponima (Gilić 2001c). Drugim radom „Lišaška toponimija” fokusira se na građu k. o. Lisac, koju čini 119 toponimijskih jedinica (Gilić 2001b). Treći rad „Brežanska toponimija” posvećen je na analogan način toponimiji k. o. Breza – u njemu autor raščlanjuje 174 toponima koji se odnose na referente s toga prostora (Gilić 2001a). Gilić u svim trima radovima primjenjuje identičan pristup i jednak metodološki model – akcentuiranu građu klasificira u četiri osnovne kategorije (uz preciznije daljnje razvrstavanje u potkategorije po potrebi), komentira i tumači motivacije toponima u bilješkama te se osvrće na neke uočene zanimljivosti u pojedinim skupinama ili uz određene toponime. Na kraju svakoga rada prilaže abecedni popis svih akcentuiranih toponima. Kazivače ne navodi ni u ovim radovima, vjerojatno podrazumijevajući one navedene u prvim dvama radovima o klanjskoj toponimiji.³³

U petom svesku zbornika radova sa skupa *Riječki filološki dani* Gilić objavljuje novi rad o klanjskoj toponimiji, naslovljen „Nomina topographica u klanjskoj toponimiji” (Gilić 2004b). Iz korpusa od impresivnih 1226 toponima prikupljenih u cijeloj Općini Klana (tj. u svih njezinih pet katastarskih općina) Gilić u ovom radu izdvaja primjere motivirane zemljopisnim nazivima vezanima uz reljef. Premda se čini da je tim raslojavanjem promijenio percepciju o *nomina topographica*, nacrtkom nas upozorava na to da je izbor zapravo posljedica

³¹ Nije jasno zašto Gilić navodi ovu (pot)kategoriju iako u nju nije uvršten nijedan toponim.

³² Takav propust zaista začuđuje poznavatelje Gilićeve pedantnosti. Moguće je da je već tada u sustavnoj toponomastičkoj obradi cijele Općine Klana kazivače naveo na drugom mjestu pa ih je ovdje propustio spomenuti zbog omaške tehničke prirode. Također treba imati na umu da Gilić sve informante iz svih naselja (k. o.) Općine Klana navodi u svojem prvom, prethodno spomenutom, uvodnom radu (Gilić 1996a: 70) pa je možda sam autor ili urednik *Zbornika*, doživljavajući sve daljnje radove logičnim nastavkom većega, opsežnijega istraživanja klanjske toponimije, smatrao nepotrebnim ponovno navoditi kazivače.

³³ V. prethodnu bilješku.

ograničenja opsega članka (pa razmatranjem nisu mogli biti obuhvaćeni oni vezani uz vodu, vegetaciju i sl.). Gotovo je cijeli osnovni korpus članka tablično prikazan – u jednom su stupcu dani akcentuirani toponimi, u drugom pučki zemljopisni nazivi, a u trećem standardnojezični zemljopisni nazivi radi lakše razumljivosti. Opširni komentari i tumačenja pojedinih toponima te etimologije osnova uvršteni su u bilješke, a na kraju je oblikovan i „rječnik” (abecedni popis) zemljopisnih naziva vezanih uz reljef u Općini Klana.

Kulminacijom i svojevrsnim zaokruženjem Gilićeva toponomastičkoga istraživanja prostora Općine Klana bez sumnje možemo smatrati njegovu knjigu *Toponimija Općine Klana: Katastarske općine Klana, Breza, Lisac, Studena, Škalnica*, objavljenu 2008. godine kao sedmi svezak (odnosno kao četvrto posebno izdanje) *Zbornika Društva za povjesnicu Klana* (Gilić 2008). Gilić je u formatu monografije imao više prostora za sustavno predstavljanje cjelokupnoga toponimijskoga korpusa Općine Klana u njezinih pet katastarskih općina, redom kako su navedene u podnaslovu knjige. Svakoj k. o. posvećeno je zasebno poglavlje, no autor na svih pet k. o. načelno primjenjuje jednak model obrade pa ih možemo grupno opisati³⁴. Uvodni dio sadržava podatke o povijesnim zapisima ojkonomā ako su pronađeni, kanonski, genitivni i lokativni oblik, etnike i ktetike, etimološku analizu te imena dijelova naselja. Analiza toponimije svake k. o. podijeljena je, ugrubo govoreći, na dvije veće cjeline, posvećene motivaciji i tvorbi toponimā (kako sugeriraju njihovi naslovi). Promatrajući motivaciju, tj. etiologiju imenovanja, autor slijedi već prokušane postupke pa građu razvrstava u četiri skupine: 1) *nomina topographica* (s preciznijom potpodjelom, naslovivši skupine: a) „reljef”, b) „vode (hidronimi)”, c) „vegetacija (fitonimi)”, d) „zoonimi”, e) „klimatske osobitosti”, f) „agrikultura, šume i livade”), 2) *nomina metaphorica*, 3) ostali toponimi (s preciznijom potpodjelom, naslovivši skupine: a) „antroponimi”, b) „etnonimi i etnici, ekonimi i ktetici”, c) „prometnice”, d) „artefakti, gospodarske i javne zgrade, mostovi, ograde”, e) „vlasništvo i pravni status”, f) „arheološki tragovi”, g) „povijesni događaji, predaje”, h) „sakralni objekti i hagonimi”, i) „djelatnosti i službe”, j) „prostorni odnos”) i 4) toponimi neutvrđene motivacije. Druga cjelina, posvećena „tvorbi”, sustavno se, u obradi svake k. o., sastoji od nekoliko poglavlja, naslovljenih: 1) raščlamba tpn. prema dočetcima, 2) prefiksalna i ostala tvorba, 3) toponimizirane imenice bez tvorbenih preinaka/preoblika, 4) toponimizacija u toponimskoj sintagmi, 5) višečlani toponimi, 6) nastajanje novih toponima, 7) apelativi plodne toponimizacije. Iza analize donose se (kao nova cjelina) i popisi toponimā – abecedni te odostražni. Potrebno je istaknuti da se Gilić, pripremajući knjigu, konzultirao s većim brojem kazivača (5 za Klanu, 4 za Brezu, 4 za Lisac, 3 za Studenu, 5 za Škalnicu), a pohvalni su i pomaci u metodologiji predstavljanja rezultata: jasnije su usustavljeni rezultati analize, toponimi (i zaključci o građi) preglednije su (u nizovima, popisima i tablicama)

³⁴ U obradi toponimije različitih katastarskih općina postoje minimalne razlike u klasifikaciji (ni-janse u broju ili naslovu skupina), što je najčešće uvjetovano samom građom i metodološki opravdano. Ilustracije radi, navodimo primjere naslovā podskupina u obradi građe k. o. Breza.

predstavljani, metajezik je precizniji (npr. govori se o dočetcima umjesto o sufixima), a pri interpretaciji (objašnjenjima, tumačenjima i sl.) obilno se koristi stručnom i znanstvenom literaturom, čime oni postaju vjerodostojniji. Također ostaje dosljedan akcentuiranju svih navedenih toponima, ne zanemarujući pritom dijalektne posebnosti i nijanse među govorima. To je posebno vrijedno u ovakvu sustavnom prikazu toponimije jednoga područja te u punom smislu doprinosi zaokruženju očuvanja neprocjenjive kulturne baštine istraživanoga kraja. Na kraju knjige otisnuto je šest karata u boji – karta Općine Klana te pojedinačne uvećane karte svih pet katastarskih općina.³⁵ Važno je primijetiti da je izostalo ubiciranje toponima na karti iako je autor osobno „po stazama i izvan njih, prohodao gotovo čitavim klanjskim općinskim prostorom” (Gilić 2008: 8).

3.4. Matulji

Usporedno s početkom rada na klanjskoj toponimiji, Gilić se počinje zanimati i za matuljsku toponimiju, nastavljajući tako na određen način svoja istraživanja na Liburniji – naime, ovo je područje uvijek bilo prirodni (zemljopisni) nastavak na Liburniju, što je vidljivo i iz imena *Liburnijski kras*. Riječ je o području koje odgovara upravo prostoru današnje Općine Matulji, a katkada se nazivalo i *Opatijski kras* (usp. Ekl 1983; Krajač 2011). Prvi Gilićev prilog o toponimiji područja Općine Matulji jest „Matuljska toponimija (katastarske općine Kućeli, Mätulji i Perēnići)”, objavljen 1996. u devetom svesku *Liburnijskih tema* (Gilić 1996b). Ovdje se Gilić koncentrira na urbano općinsko središte Matulja te analizira toponimijski fond triju k. o. navedenih u podnaslovu rada. Ni u ovom radu nije mijenjao iskušanu metodu prikupljanja građe – ekscerpirao ju je iz popisa čestica dobivenih u katastarskom uredu te konzultiranjem troje informanata. Međutim, promijenio je analitički obrazac i slijed izlaganja. Svaku od tri k. o. predstavlja tako što u opširnom uvodu najprije kratko navodi površinu svake od njih, broj prikupljenih toponima (za k. o. Kućeli 543, za k. o. Matulji 116 i za k. o. Perenići 325), a zatim daje općenit komentar značajki svakoga pojedinoga korpusa ističući posebnosti i zanimljivosti (ponajviše u vezi s motivacijom, izdvajajući najzastupljenije modele). U nastavku tablicom upućuje na mnogobrojnost toponima „s osnovom dōl”³⁶, odnosno na mogućnost homonimije – pojave većega broja toponima jednakoga sadržaja koji se odnose na različite referente, u svim trima k. o. Autor u nastavku primjećuje da bi „ovom prilikom [bilo] nemoguće dati etimologiju za gotovo tisuću tpn. jedinica – ona bi prerasla opseg jednog članka i bila bi studija za sebe”, stoga se u nastavku ograničava na „raščlambu pobude imenovanja, tj. na etiologiju, za svaku k. o. posebno” (Gilić

³⁵ Napominjemo da su u mrežno dostupnoj inačici te knjige (na mrežnoj stranici Društva za povjesnicu Klana) te karte izostale (v. https://www.klana.net/Povjesnica%20Klana/Website_Povjesnica/Knjige/Zbornik%207.pdf).

³⁶ U lingvističkim (a posebno toponomastičkim) radovima moramo inzistirati na terminološkoj preciznosti (*korijen i osnova* nisu sinonimi!), stoga bi ovdje preciznije bilo reći „s korijenom dōl” jer su popisom obuhvaćeni primjeri s različitim osnovama.

1996b: 80). Tako u jednoj jedinstvenoj tablici, za svaku k. o. zasebno, abecedno popisuje toponime u svakoj skupini svoje već ustaljene klasifikacijske sheme: „1) topografske jedinice (*nomina topographica*)” (s daljnjom podjelom u potkategorije: „a) morfologija tla/reljef, b) hidronimi, c) fitonimi i zoonimi, d) agrikultura, stočarstvo, šumarstvo i e) meteorološke, klimatske i vremenske pojave); 2) metaforičke imenice (*nomina metaphorica*); 3) ostali toponimi” (s daljnjom podjelom u potkategorije: „a) ljudsko djelovanje, b) artefakti, c) prostorni odnos, d) antroponimi, etnonimi, e) pravni status, vlasnost, f) hagionimi i g) mitološka imena³⁷) i 4) toponimi neutvrđene pobude imenovanja”. Posljednja priložena tablica sadržava statističke (brojčane) podatke za svaku obrađenu k. o., i to o općenitoj strukturi toponima (broju sastavnica) te o broju toponima razvrstanih u ustanovljene skupine i podskupine.

Kako sâm Gilić ističe, njegov su rad pratili entuzijasti s područja Općine Matulji i potaknuli ga da onomastički obradi cijeli prostor te općine.³⁸ Gilić je načelno pristao, lokalna se zajednica angažirala, brojni kazivači i sakupljači onimijske građe (stotinjak zaljubljenika u zavičaj, tradiciju i lokalnu baštinu)³⁹ rado su se odazvali na suradnju i podatci su počeli pristizati. Rezultat je knjiga *Općina Matulji: onomastički podatci po naseljima* (Gilić 2010), u kojoj se Gilić suočio s novim izazovima. Prvi je svakako bio obuhvaćanje ne samo toponimije (imena zemljopisnih referenata) nego i antroponimije (imena ljudi). Drugi je veličina prostora obuhvaćena istraživanjem, koji je nadmašivao površine obrađivane u dotadašnjim istraživanjima – riječ je o čak 23 naselja koja čine prostor Općine Matulji: Brdce, Bregi, Brešca, Brgud Mali, Brgud Veli/Veliki, Jurdani, Jušići, Kućeli, Lipa, Matulji, Mihotići, Mučići–Puži, Mune Male, Mune Vele, Pasjak, Permani, Rukavac, Rupa, Ružići, Šapjane, Zaluki, Zvoneća, Žejane. Na spomenute izazove i složenost pothvata u svojoj se recenziji osvrnula Iva Lukežić, dodajući: „za ovu [je] knjigu na području matuljske [općine] u 23 katastarske

³⁷ Nije jasno zašto Gilić navodi ovu (pot)kategoriju iako u nju nije uvršten nijedan toponim.

³⁸ Izdvajamo Gilićev (2010: 9) komentar: „Kada mi je 2004. objavljena *Kostrenska toponimija* (dviije katastarske općine, odnosno dva naselja u jednoj općini), u Klani mi je na »Danima Matka Laginje« već bila obrađena toponimija u pet katastarskih općina (s istim brojem naselja), pa je najveći pripremni dio za Klanjsku toponimiju, u jednoj knjizi objavljen 2008., već postojao. Sve je ovo pratio (na spomenutim Danima u Klani) redoviti posjetitelj gosp. ing. Vinko Surina u kojemu je sazrijevala misao o sličnome poslu na prikupljanju onomastičke građe za Općinu Matulji. Istom se je mišlju bavio i prof. Milovan Matetić koji je, međutim, ocijenio da bi za početak bilo dobro krenuti s obradom pojedinačnih naselja, te je počeo prikupljati antroponimiju i toponimiju svoga užeg zavičaja.”

³⁹ Gilić (2010: 9) sustavno ističe doprinose svojih suradnika: „Osim spomenute dvojice [misli se na Surinu i Matetića, v. prethodnu bilješku], Franjo Šepić Bertin već je u pripremi imao prikupljenu građu za Rukavac (Gornji i Dolnji) i za susjedno naselje Kućeli. Autor mi je sam svoj rad povjerio te sam ga, prema obrascu za ostala naselja, ukomponirao u pripremu ove knjige.” Istaknimo i da popis ispitanikā (donesen u svakom poglavlju prve cjeline na početku bloka o toponimima) koji uključuje i obiteljske nadimke posebno odražava vjerodostojnost i izvornost istraživanja jer dodatno svjedoči o živoj upotrebi te antroponimijske kategorije.

općine⁴⁰ / naselja skupljeno približno 4200 toponima, te približno 2000 antroponima, ili ukupno oko 6200 onomastičkih jedinica” (Gilić 2010: 10). Gilić se oslanja na svoje prethodne radove i iskustvo toponomastičkoga istraživanja, ali spomenuti izazovi zahtijevali su i određene inovacije, nastale iz „težnje za ekonomičnošću i preglednošću, čime se stručnjaku i laiku olakšava čitanje podataka koji ga zanimaju” (Gilić 2010: 11). Iza „Uvoda” i „Kratka naputka za olakšano praćenje teksta” slijedi poglavlje „Popis naselja u Općini Matulji”. Ono sadržava tablično oblikovan abecedni popis akcentuiranih ojkonima, a navodi se i broj stanovnika u svakom naselju 1991. i 2001. godine. Iza tablice za svaki se ojkonom navodi bilješka u kojoj je protumačena motivacija i/ili etimologija. Središnji dio knjige sastoji se od dviju cjelina. Prva je naslovljena „Onomastički podatci po naseljima (antroponimija i toponimija u Općini Matulji)”. Naslov nagovijestila da je upravo svakomu obrađenomu naselju posvećeno zasebno poglavlje, a podatci su manje-više sustavno prikazani – u četiri bloka (karta, opći podatci o ojkonomu, antroponimija naselja, toponimija naselja). Najprije je donesena toponomastička karta, oblikovana na podlozi topografske karte, a po njoj su ispisani toponimi. U drugom bloku redovito su zabilježeni kanonski oblik „ekonima”, genitivni i lokativni oblik, „etnonimi” i ktetici. Katkada se u obradi uz kose padeže donosi i podatak o prijedlozima koji se uz ojkonom upotrebljavaju⁴¹, što je vrlo vrijedan i važan podatak jer ne mora nužno biti pretpostavljiv (v. Horvat 2018b: 458–460). Uvodni dio sadržava i abecedni akcentuirani popis imena dijelova naselja / zaselaka ako je naselje tako organizirano. Treći blok svakoga poglavlja posvećen je antroponimiji. U tablicama su sustavno doneseni akcentuirani popisi obiteljskih nadimaka kao neslužbenih antroponima i odgovarajućih prezimena kao službenih antroponima. Obrade katkada variraju (pa je dio popisa organiziran abecedno, a dio nije; uz dio građe navode se i kućni brojevi, a u dijelu obrade oni su izostali; uz dio građe donose se i bilješke/napomene, npr. osobna imena članova obitelji (npr. za Vele Mune), prezimena starih obitelji i novih obitelji koje se koriste određenim obiteljskim nadimkom, napomene o nažalost izumrloj obitelji itd.), ali zajednička im je ogromna informativnost – svi obiluju vrijednim antroponimijskim podacima koji su sačuvani od zaborava i dostupni za daljnju analizu⁴². Četvrti blok svakoga poglavlja prve cjeline knjige riznica je toponimijske građe. Analogijom prema obradi u prethodnom bloku, metodologija predstavljanja građe nije sasvim ujednačena. Primjerice, za dio naselja akcentuirani toponimi donose se abecednim redom (npr. za Brdce, Pasjak), a za dio proizvoljno (npr. za Vele Mune); u obradi toponimije nekih naselja

⁴⁰ Napominjemo ipak da u suvremeno doba broj naselja nije jednak broju katastarskih općina.

⁴¹ Moramo ipak napomenuti da se u dijelu obrade navode netočni podatci – za lokativ se navodi oblik s prijedlogom *pul* (npr. *pul Jurdāni*, *pul Jušč*, *pul Kučel*, *pul Mātuji* itd.; Gilić 2010: 49, 55, 63, 76) premda on u čakavskim govorima dolazi s genitivom (usp. Miloš 2016: 84–85). Ako je riječ o pogrešci ispitaničā, pri obradi ju je trebalo ispraviti.

⁴² Gilić (2010: 12) komentira: „Da je bilo više prostora (a to znači i novca za tiskarske troškove) mogla se, uz antroponimiju, dodati i antroponomastička analiza kakva je obavljena za toponimiju, iako je i ova analizirana 'samo' u svome bitnome korpusu (reljef, vode, bilje).”

(npr. Bregi, Male Mune, Mučići) uz primjere je donesen i opis referenata (što je izrazito pohvalno), ali najčešće opisi izostaju; ako se naselje dijeli na zaselke, u dijelu obrade i toponimi se donose grupirani po zaselcima (npr. za Brege), ali nekada se ne primjenjuje to načelo. Pri obradi žejanske građe upozorava se na suživot čakavskoga (hrvatskoga) i istrorumunjskoga idioma, pa su primjeri doneseni usporedno na obama idiomima. Na vjerodostojnost građe svakako upućuju potvrđene inačice ili sinonimi – autor ih je sve popisao, ravnopravno obradio i sačuvao od zaborava, zrcaleći varijantnost kao svakodnevnu značajku jezika. Druga cjelina, naslovljena „Nomina geographica u toponimiji Općine Matulji” sadržava obradu dijela toponimijske građe. Toponimi motivirani „topografskim imenicama”, navedeni u prethodnoj cjelini, ovdje se analiziraju, pa možemo reći da je popis građe dopunjen djelomičnim opisom. Građu je Gilić podijelio u tri skupine: „a) reljef, b) vode (hidronimi) i c) bilje (fitonimi)”. U svakoj se skupini donosi tablični pregled za svako naselje. Sve je predočeno u trima usporednim stupcima: „a) topografski pojam i njegove toponimijske pojavnice unutar korpusa, b) pučki geografski naziv, tj. pučka inačica i c) standardni geografski naziv s referencama na korištene izvore” (Gilić 2010). Iza tablice objašnjena je etimologija izdvojenih termina, a upućuje se i na toponimijske paralele u klanjskoj toponimiji, što omogućuje usporedbu te upućuje na širi pogled, pogled koji briše granice. Knjiga je zaključena popisom znanstvene i stručne literature te dodatcima koji nisu usko vezani uz samu onomastiku i obrađenu građu, ali daju širi kontekst.⁴³ Vrijednost obilja građe, akcentuacije i toponomastičkih karata posebno treba istaknuti upravo za ovu knjigu.

3.5. Kostrena

Upravo tijekom zaokruženja rada na klanjskoj toponimiji Gilić usporedno okončava svoje istraživanje kostrenske toponimije i 2004. objavljuje knjigu *Kostrenska toponimija* u izdanju Katedre Čakavskoga sabora Kostrena (Gilić 2004a). Knjiga je strukturirana u osam poglavlja. U uvodu autor predstavlja prostor istraživanja koji obuhvaća dvije katastarske općine koje čine današnju Općinu Kostrena: k. o. Sveta Lucija i k. o. Sveta Barbara. U drugom poglavlju građu je podvrgnuo analizi prema motivacijskom kriteriju, i to zasebno za svaku k. o. Slijedeći svoju ustaljenu praksu, toponimske primjere razvrstava u sljedeće kategorije (i potkategorije): „1. *Nomina topographica*” (daljnja podjela na potkategorije: „a) reljef; b) hidronimi; c) fitonimi, tj. imena bilja i općenito vegetacije; d) agrikultura, šumarstvo); 2. *Nomina metaphorica*; 3. Ostali toponimi” (daljnja podjela na potkategorije: „a) antroponimi; etnonimi i etnici; b) ekonimi; c) dijelovi naselja i prometnica; d) stambeni i gospodarski objekti, artefakti;

⁴³ To su sljedeći prilozi: „Dijalektološke napomene o govorima naselja Općine Matulji” Silvane Vranić, popis sakralnih objekata u Općini Matulji, pregled kretanja broja stanovništva Općine Matulji prema popisima od 1857. do 2001., slikovni prilozi iz svih 23 k. o. te dva osvrtta inicijatora ovoga projekta Milovana Matetića Mihotinićeva („Kako smo počeli”) i Vinka Surine („Bogatstvo ljudskog pamćenja”).

e) pripadanje i pravni status; f) sakralni objekti, hagonimi, crkvena organizacija; g) razne djelatnosti i h) prostorni odnosi); 4. Toponimi neutvrđene pobude imenovanja”. Dio je obrade oblikovan isključivo kao klasifikacija (s abecedno pobrajenim primjerima), a dio kao analiza u kojoj su primjeri logički povezani (prikom se također, kada je god moguće, vodi računa o abecednom redu navođenja, što doprinosi preglednosti) i popraćeni onomastičkim komentaram. Komentari su obilno potkrijepljeni referencijama na relevantnu, posebice etimološku literaturu. Posebno treba istaknuti vrlo vrijednu umetnutu kartu (na razvlačenje) na kojoj Gilić ubicira imena naselja te obalne toponime obiju katastarskih općina. Treće je poglavlje posvećeno „ekonimima”. U njemu autor objašnjava postanje ojkonima *Kostrena*, navodi specifičnosti u deklinaciji (uključujući dublete) te etnike i ksetike. U nastavku se pozabavio imenima dijelova naselja, a analizirajući ih, autor posvećuje pozornost njihovoj motivaciji te informativno donosi pregled kretanja broja stanovništva u njima. Obalnoj toponimiji posvećeno je novo, četvrto poglavlje – toponimi prikupljeni od ispitanika nasumično su popisani (pa je izostala preglednost). Tema je petoga poglavlja povijesna toponimija. Posebno je potrebno istaknuti napor da se objedini povijesna toponimija s brojnih povijesnih kartografskih prikaza nastalih od 16. do 18. stoljeća (koje je autor naveo i popisao). Donoseći i prijepis povijesne karte iz 1778. godine, autor je posebno upozorio na kontinuitet određenih toponima. U rad je umetnut i pretisak cijele karte, što cijelomu izdanju daje posebnu vrijednost. U tom dijelu o povijesnoj toponimiji Gilić prenosi i listove obiju k. o. iz 1862. te tablično prikazuje imena parcela (rudina) ili popisuje pronađene toponime po izvornim listovima. Sljedeće, najopširnije poglavlje, posvećeno je „tvorbi” kostrenskih toponima. Ponovno za svaku katastarsku općinu zasebno (k. o. Sv. Lucija, a potom k. o. Sv. Barbara) Gilić klasificira građu – ustanovljuje sljedeće kategorije: 1) sufiksalna raščlamba, 2) prefiksalna i ostala tvorba, 3) toponimizirane imenice bez tvorbenih preinaka / preoblika, 4) toponimizacija u toponimskoj sintagmi. Autorov zaključak da je „tvorba kostrenskih tpn. najvećim dijelom provedena sufiksacijom” i u ovom je djelu izveden na temelju danas neprihvaćene interpretacije, problematične zbog nerazlikovanja imenske od neimenske tvorbe. Naposljetku Gilić u novom, sedmom poglavlju nudi abecedni i akcentuirani popis svih kostrenskih toponima (također za svaku k. o. zasebno). Knjiga je zaključena kratkim statističkim sažetkom u kojemu nudi neke kvantitativne podatke o površini k. o., broju i gustoći toponima, obalnoj razvedenosti te nekoliko tabelarnih prikaza (o čestoći prvih i posljednjih slova, čestoći „sufikasa”), a tablicom o čestoći „sufikasa” u krajskoj i kostrenskoj toponimiji omogućuje se i poredbeni pristup. Istaknimo i da je u svim poglavljima knjige suvremena građa akcentuirana, čime je autor vjerno odrazio uklopljenost toponimijske građe u sustav mjesnih govora kojima se služi šesnaest konzultiranih ispitanika.

Godine 2005. Gilić objavljuje i članak „Tvorba kostrenskih toponima” u prvom svesku *Zbornika Katedre Čakavskoga sabora Kostrene: Život, kultura i povijest Kostrene* (Gilić 2005a), no napominje da je taj rad „dio teksta objavljenog u posebnoj knjizi (*Kostrenska toponimija*)” te upozorava da su „neke

(kvantitativne) razlike [...] posljedica nove dorade prilagođene objavljivanju” u *Zborniku* (Gilić 2005a: 119). Na sadržaj samoga članka nećemo se posebno osvrnuti s obzirom na to da kvalitativne razlike u odnosu na poglavlje u knjizi ne postoje, nego ćemo istaknuti da je rad vjerojatno nastao na zamolbu izdavača s kojima je već ostvario lijepu suradnju na knjizi – Gilić je tako svojim prilogom obogatilo izdavanje prvoga *Zbornika* kostrenske Katedre Čakavskoga sabora.

3.6. Kritički osvrt na Gilićeva istraživanja riječke, grobničke, klanjske, matuljske i kostrenske toponimije

Pregled Gilićevih radova o riječkoj, grobničkoj, klanjskoj, matuljskoj i kostrenskoj toponimiji jasno pokazuje veliku autorovu zainteresiranost za to područje. I ovim je istraživanjima Gilić prikupio obilnu građu od lokalnoga stanovništva, izvornih govornika mjesnih govora. Konzultiranje sve većega broja ispitanika izrazito je pohvalna razvojna značajka autorove metodologije. Dugotrajna i plodna suradnja s lokalnom zajednicom te uzajamna podrška rezultirali su sustavnim, detaljnim i iscrpnim monografijama kao najboljim načinom diseminacije rezultata istraživanja (posebno ističemo Gilić 2008, 2010), a ambiciozni pothvati koji su podrazumijevali širenje planova, zahvat obrađivanoga prostora, ali i slojeva imenske građe (posebice ističemo Gilić 2010, gdje je istraživanjem obuhvaćen i dio antroponimijske građe) svakako se moraju istaknuti kao uzorni. Spominjući terenska istraživanja, naglašavamo oslanjanje na govore ispitanika, sustavno akcentuiranje građe (uz minimalne prilagodbe transkripcije kako bi podatci bili razumljiviji širemu krugu publike), prikladno paralelno navođenje čakavskih i fjumanskih podataka ili čakavskih i istrorumunjskih podataka ako je to konkretna situacija na terenu zahtijevala (usp. npr. Gilić 1988c, 2010), kao i upozorenje na činjenicu da se etnici/ktetici koji se odnose na isto naselje, a upotrebljavaju se u različitim naseljima, mogu razlikovati, zbog čega je uvijek važno istraživanje provesti u svakom naselju (usp. Gilić 1996a)⁴⁴. Posebno valja pohvaliti što je pri vjernom bilježenju građe Gilić u obzir uzeo i inačice (npr. fonološke, morfološke), ali i sinonime (npr. Gilić 1988b, 2004a, 2010...), zrcaleći tako sasvim prirodnu pojavu neujednačenosti dijela građe među pukom (poštivanje idiolekata, ali i njihovu uklopljenost u pojedini mjesni govor)⁴⁵. Kada govorimo o sadržaju Gilićeve obrade, svakako je potrebno pohvaliti radove u kojima se donose i podatci iz paradigme (genitivni i lokativni oblik), etnici i ktetici, opisi referenata, prijedlozi koji se uz određene padeže upotrebljavaju, što smo i isticali

⁴⁴ Usp. napomene J. Horvata (2018b: 240, 472): „Ispitivanje lokalnih etnika i ktetika također je, kao i u slučaju toponimije, nužno provesti isključivo među domaćim stanovništvom iz naselja čiji govor istražujemo. Naime, kako smo već istaknuli, zbog različitosti fonoloških sustava mjesnih govora kojima se služe ispitanici iz različitih naselja (bez obzira na to koliko malo bila udaljena) mogu potvrditi fonološke inačice istoga toponima. Isto vrijedi i za etnike i ktetike, no za tu leksičku kategoriju moguće je pojavljivanje razlika i na tvorbenoj razini.”

⁴⁵ Važno je imati na umu da su inačice katkada zaista obilježje pojedinih idiolekata (nijanse), ali katkada postoje i sustavne razlike među govorima dijelova naselja koji administrativno čine isto naselje (kao što je slučaj u govorima kostrenskih naselja Svete Lucije i Svete Barbare).

kao posebnu vrijednost opisujući sadržaj pojedinih radova. Premda je prednost opravdano davana podacima ispitanikā, Gilić u istraživanjima nije zanemarivao ni povijesnu građu ili građu (popis čestica) dostupnu u katastarskim uredima, nastojeći ih, kada je god moguće, povezivati i tako uputiti na kontinuitet građe (npr. u radovima o riječkoj toponimiji, o klanjskoj toponimiji itd.), odnosno potvrditi da se terenskim istraživanjem mogu prikupiti brojni novi primjeri koji u pisanoj građi nisu zabilježeni. O pomnu promišljanju o metodologiji istraživanja posebno svjedoči rad posvećen riječkoj toponimiji (Gilić 1988a).

Uvid u radove uvrštene u ovu skupinu pokazao nam je da je Gilićevo predstavljanje građe u različitim radovima izrazito raznoliko, a to šarenilo pristupa čitateljstvu je zanimljivo, dinamično. Tako u dijelu radova: a) građu isključivo popisuje, b) građu popisuje i dopunjava sažetim opisima, c) građu predstavlja leksikografski (npr. Gilić 1988b, 2004), d) građu isključivo klasificira, e) građu analizira prethodno ju klasificiravši, f) posvećuje se određenim toponimijskim slojevima (npr. Gilić 1988b), g) osvrće se samo na dio građe motiviran određenom riječju (npr. Gilić 1989a, 2004b), h) statistički analizira određene aspekte građe itd. S druge strane, sustavnost istraživanja određenih područja rezultirala je i dvjema monografijama koje objedinjuju i zaokružuju do tada dobivene rezultate – jedna je posvećena toponimiji Općine Klana, a druga toponimiji i dijelu antroponimije Općine Matulji. Mnogim je radovima svojstveno izrazito pregledno predstavljanje rezultata (u nizovima, popisima i tablicama). Važna je značajka Gilićeva pristupa to što građu nastoji ne promatrati izolirano, nego uvijek osluškuje kako se ona uklapa u širi zemljopisni kontekst – primjerice, rezultate donesene za područje koje trenutačno istražuje uspoređuje s drugim rezultatima, pa i čitateljstvo navodi na razmišljanje i zaključivanje – npr. uspoređuje stanje u kostrenskoj i krajskoj toponimiji (Gilić 2004a), uspoređuje stanje u matuljskoj općini i u k. o. Podrvanj sa stanjem u klanjskoj općini (Gilić 2010, 2013b itd.).

Kada govorimo o Gilićevim interpretacijama, naglašavamo da statistika pokazuje da se najčešće osvrtao na etiologiju, odnosno motivaciju imenā (te s tim povezanu etimologiju), a razmjerno su česti i radovi u kojima građu podvrgava klasifikaciji prema tvorbenom kriteriju. Određena sustavnost dobro je došla jer omogućuje usporedbe različitih korpusa, na što i sam autor često i rado potiče (posebno razrađen sustavan model analize donosi Gilić 2008). Oslanjanjem na relevantnu literaturu potkrepljuje analizu jezičnim i izvanjezičnim činjenicama važnima za razumijevanje i građe i interpretacija. Većini analiza zajedničke su klasifikacije, a promatrajući radove u nizu, uočavamo da su one sve složenije i potpunije, te da su komentari sve detaljniji i koherentnije povezani. Usporedba ove skupine radova sa skupinom radova o liburnijskoj toponimiji upućuje nas i na malobrojne, ali pohvalne ispravke. Primjerice, obrađujući matuljsku toponimiju, Gilić (1996b) više ne ubraja toponime motivirane mitologijom među toponime motivirane antroponimima; u tvorbenoj analizi umjesto o sufiksima govori o dočetcima (tj. završetcima), koji ne pripadaju tvorbenoj terminologiji (npr. Gilić 2008), a u dijelu radova u poglavljima posvećenima tvorbi pozitivno

je što oblikuje novo poglavlje (o toponimima nastalima toponimizacijom), osvještajući djelomično posebnosti imenske tvorbe (npr. Gilić 1997b, 2008 itd.).

Naposljetku, važnom značajkom toponomastičke obrade smatramo i kartografsku obradu građe, koja dodatno učvršćuje vjerodostojnost građe. Posebno uspjelima smatramo karte donesene u nekim radovima (Gilić 1988b, 2004a, 2010). Prilaganje karata može se sljubiti s analizom gustoće toponimā (npr. po km²), kakvu donosi npr. Gilić 2004a. Takve analize u hrvatskoj onomastici izostaju, a bile bi vrlo korisne radi usporedbe različitih prostora i dinamičnosti imenovanja, stoga ideju pohvaljujemo i smatramo poticajnom za buduća istraživanja.

Zbog svega navedenoga Gilića se smije smatrati važnim istraživačem riječke, grobničke, klanjske, matuljske i kostrenske toponimije, a njegovi radovi putokazom sa smjernicama za buduća istraživanja. U tom kontekstu isticanje zavrjeđuje i Gilićevo:

- a) poticanje na daljnja istraživanja (podsjeća na potrebu za brzim djelovanjem zbog promjene, zamjene ili zaborava/nestanka građe)
- b) održavanje svijesti o potrebi čuvanja baštine u lokalnoj zajednici (uključivanjem lokalnoga stanovništva u projekt postiže se njegova sve veća motiviranost za čuvanje građe)
- c) kritičko komentiranje nepotrebnih (i nelogičnih) preimenovanja u sustavu koji je i do tada dobro funkcionirao (npr. Gilić 1988c)
- d) žaljenje zbog neoslanjanja na dijalektnu građu pri standardizaciji zemljopisnih imena i upozoravanje na nelogičnosti (kakvih, usput rečeno, ima diljem Hrvatske).

I u ovoj skupini radova moguće je uočiti neke općenite nedostatke. Premda je pohvalno što Gilić pri proučavanju toponimije nije zanemario građu dostupnu u katastarskim uredima, upitno je je li svu građu dostupnu u takvim vrelima uzeo s dovoljno rezerve. Sintaktičke posebnosti mnogih predstavljenih primjera navode na sumnju jesu li zaista u toj formulaciji potvrđeni i u svakodnevnom, opuštenom govoru (npr. *Kûzmovac potòk* (Gilić 1988b)). Interpretacijama tvorbe u različitim radovima (npr. Gilić 1989a, 1997b, 2004a, 2005b...) zajednički je nazivnik metodološka netočnost prouzročena nerazlikovanjem imenske tvorbe od neimenske⁴⁶, a tek u ponekim radovima propust je ublažen upotrebom termina *dočetak* umjesto termina *sufiks* (npr. Gilić 2008). Dio primjedbi usmjeren je prema interpretaciji motivacije. Postavlja se pitanje što sve Gilić razumijeva pod terminom *nomina topographica* (jer među toponime uvrštene u tako naslovljenu skupinu ubraja i one motivirane biljnim i životinjskim nazivima, v. npr. Gilić 2001a, 2001b, 2001c, 2004a, 2008). Premda se na konkretne primjere zbog opsega rada nećemo osvrnati, valja primijetiti da je katkada upitno zašto su se neki primjeri tumačili kao da su nastali od biljnih naziva (jer vjerojatnije su drugačije motivacije, npr. za *Kûzmovac potòk* nikako nije uvjerljivo tumačenje

⁴⁶ Više o imenskoj tvorbi v. u Horvat 2018a; 2018b: 305–416; 2022.

da je nastao od *kučmorka* 'mrkva'; Gilić 1988b), zašto se „toponimi motivirani artefaktima” ne ubrajaju među one motivirane ljudskom djelatnošću (v. npr. Gilić 1989a) itd. Uočljivo je i da je mnogo primjera ostalo nerazjašnjeno, odnosno uvršteno među toponime nepoznate motivacije. Moguće je da je razlog tomu Gilićev oprez (ili strah od netočnoga tumačenja), što se može pohvaliti. Šteta je i što je Gilić u dijelu interpretacije ignorirao Skokova tumačenja premda se s tom literaturom konzultirao (Gilić 1989a). Uočljive su i nepreciznosti u definiranju/naslovljivanju samih klasifikacijskih skupina vjerojatno nastale iz želje da se primijeni načelo ekonomičnosti i pojednostavni naslov. Nejasnoće uzrokuje i navođenje nekih skupina za koje nisu pronađeni primjeri (no vjerojatno je tomu uzrok želja da se bude sustavan u klasifikaciji i da obrazac svagdje bude jednak ili barem što sličniji). Izdvajajući hidronime (kao toponimijske kategorije) pri klasifikaciji građe prema etiološkom kriteriju, Gilić u većini radova metodološki nije sustavan – naime, ostale se toponimijske kategorije ne izdvajaju u zasebne skupine.⁴⁷

Promatrajući Gilićev metajezik, zaključujemo da je pristupačan širemu krugu čitatelja, ali prisutni su i neki terminološki propusti. Uz najuočljiviji – ustrajanje na terminu *ekonim* (usp. poglavlje 2.5. ovoga rada) premda on nije prihvaćen u hrvatskoj onomastici, izdvajamo i sljedeće:

- U predgovoru monografije o Općini Matulji, dok navodi: „Dok se u slučaju Kostrene i Klane radilo isključivo o toponomastičkoj obradi, poduzetnim ljudima u Općini Matulji to nije bilo dovoljno, već su ovim radom htjeli obuhvatiti cjelokupnu onomastiku (onimiju, tj. antroponimiju i toponimiju) svoga zavičaja.”, Gilić (2010: 9) griješi poistovjećujući *onomastiku* (disciplinu) s *onimijom* (korpusom imena)⁴⁸, ali i ne imajući na umu da antroponimija i toponimija nikako ne čine cjelokupnu imensku građu. Naime, istraživati se mogu i imena pojedinačnih životinja (zoonimi), biljaka (fitonimi), predmeta ili pojava nastalih ljudskih djelatnošću (krematonimi), kao i mnogi drugi onimi. Uostalom, nije obrađena ni sva antroponimija (osobna imena, osobni nadimci, a možda i drugi potvrđeni antroponimi, poput pseudonima, zamjenskih imena i sl.).
- Budući da Gilić (2010) u monografiji o Općini Matulji rabi termin *etnonimi* sa značenjem 'ime stanovnika nekoga naselja', moramo upozoriti da je u onomastici relevantna razlika između *etnika* 'ime stanovnika nekoga naselja' i *etnonima* 'ime pripadnika naroda, etničke skupine ili plemena'.
- Na prethodno navedeni problem nadovezuju se i problemi s hijerarhizacijom u klasifikaciji – Gilić često etnonime i etnike razdvaja od antroponima premda su i etnici i etnonimi antroponimi (npr. Gilić 1996a).

⁴⁷ Istaknimo ipak da u ponekim radovima izdvaja i „ekonime” kao zasebnu skupinu (npr. Gilić 2004a).

⁴⁸ To čini i u ostatku knjige, spominjući, primjerice, „onomastičko gradivo”, „onomastičke podatke” itd., pa čak i u samom naslovu (*Općina Matulji: onomastički podatci po naseljima*).

- S obzirom na to da se uglavnom nije bavio antroponimijom, Gilić nije upotrebljavao u onomastici uvriježeni antroponomastički termin *obiteljski na-dimak* u monografiji o Općini Klana (Gilić 2008), nego je umjesto njega rabio termine *hišno ime*, *obiteljsko ime* i sl. (svojevrsne starijoj literaturi ili drugim onomastičkim tradicijama, npr. slovenskoj).
- I ovu skupinu radova karakterizira neprecizna upotreba termina *zoonim* i *fitonim*, na što smo se osvrnuli već u poglavlju 2.5.
- Premda rijetko, u Gilićevim radovima (npr. Gilić 1989a) može se pronaći i termin *mikrotoponim*, koji onomastičari često upotrebljavaju i danas. Vrijedi, međutim, podsjetiti na upozorenje Vladimira Skračića o neprikladnosti toga termina⁴⁹.

Neujednačenost u dijelu radova, npr. nesustavnost u abecednom redanju primjera ili navođenje osobnih imena u nekim radovima (npr. Gilić 2010), ne smatramo velikom štetom – bolje je da je navedeno mnogo podataka (posebice s obzirom na njihovu vrijednost), nego da su se neki radi postizanja ujednačenosti brisali (ako nije bilo moguće prikupiti podatke jednake kategorije za sva naselja).

U većem broju radova Gilić građu predstavlja i u „rječnicima”. Nažalost, u toponimijskim je rječnicima uglavnom izostalo poštivanje nekih leksikografskih načela – tako se ne navode nužne gramatičke odrednice (npr. Gilić 1988b)⁵⁰ ili vrijedni oblici iz paradigme, a ne upućuje se ni na homonimiju (v. npr. toponime *Kalić* i *Potòk*; Gilić 1988b). Pri izradi odostražnih rječnika katkada su se dogodile sustavne pravopisne pogreške – primjeri su pisani malim početnim slovom (v. npr. Gilić 2008: 46, 80...).

Budući da je autor mnoge radove popratio i izvršnim vlastitim toponomastičkim kartama, šteta je što su one iz nekih radova izostale (npr. Gilić 1998a, 2013b...) jer bi prikladno dopunile analize.

Uspoređujući pregled izdvojenih manjkavosti ove skupine radova s pregledom manjkavosti radova o liburnijskoj toponimiji (v. poglavlje 2.5.), zaključujemo da su problematična mjesta uglavnom podudarna ili slična, baš kao i razlozi zbog kojih se vjerojatno pojavljuju.

⁴⁹ Skračić (2011: 100) opravdano tvrdi: „U ovom kontekstu treba spomenuti i čestu, ali neispravnu upotrebu termina *mikrotoponim*. Mikrotoponimom se obično nazivaju konfiguracije ili artefakti koji imaju svoja imena, ali su maleni (nevažni) ili slabo poznati javnosti [...]. Treba odmah konstatirati da je ova upotreba potpuno netočna jer ona, uz ostalo, pretpostavlja postojanje makrotoponima i makrotoponimije, što jednostavno nije istina. [...] Ne postoji granica između makro- i mikrotoponima, nego samo i jedino između toponima i ne-toponima, tj. apelativa. Ono što je veliko ili malo, makro ili mikro, dobro poznato ili slabo poznato jesu referenti. Rezultat njihova djelovanja je samo i jedino toponim.”

⁵⁰ Zanimljivo je da ih je donio u „rječniku” zemljopisnih termina koji se odnose na reljef u radu o klanjskoj toponimiji (Gilić 2004b).

4. Druga Gilićeva istraživanja (onomastička, terminološka i filološka)

4.1. Druga onomastička istraživanja

4.1.1. Velebitska toponimija

Gilićev je prvi (top)onomastički rad upravo prilog velebitskoj toponimiji, što je vjerojatno i logično zbog njegova bavljenja planinarstvom. U dvobroju 10/11 *Senjskoga zbornika* on tako 1984. godine objavljuje rad „Prilog velebitskoj toponimičkoj građi” (Gilić 1984). U metodološkim napomenama o istraživanju velebitske toponimije ističe da je to ogroman posao koji ne može obaviti jedan toponomastičar u svojem životnom vijeku jer je potrebno istražiti izrazito veliko područje koje obuhvaća mnogobrojne katastarske općine, stoga za buduća istraživanja predlaže podjelu Velebita u tri zone: 1) obalno područje s naseljima i najbližom okolicom na primorskoj strani, 2) područje „do kuda dopire (ili je dopiralo) ratarsko djelovanje” i 3) „područje pašnjaka, goleti i najviših vrhova” (Gilić 1984: 117). Kao i u svojim početnim radovima o riječkoj toponimiji, u opisu metodologije rada važnim početnim koracima (koji su preduvjet za daljnju obradu građe) smatra: 1) odabir terena (najbolje k. o.), 2) ekscerpiranje građe iz pisanih vrela (karata, katastarske dokumentacije), 3) terensko istraživanje kojim se prikuplja i transkribira nova građa te provjerava ona ekscerpirana iz vrela, 4) ubiciranje građe na kartama (Gilić 1984: 117). Iza metodoloških napomena Gilić daje uvod u kojem objašnjava da je odabrao prostor Nacionalnoga parka Paklenica, koji se prostire na dvjema k. o.: Starigrad-Paklenica i Seline. Naglašava da će se zbog skućenoga prostora u *Zborniku*, koji ne bi dopuštao analizu cjelokupne, obilne građe, fokusirati na obalne toponime. Gilić najprije daje temeljit prikaz obalne toponimije na staroj kartografskoj građi, temeljito citirajući korištenu literaturu i nudeći određena tumačenja toponimā. Središnjim dijelom članka predstavlja suvremeni korpus obalnih toponima, pri čemu kao podlogu navodi nekoliko izvora, točnije jednu nedatiranu kartu vezanu uz opskrbu vodom, kartu prve katastarske izmjere iz 1826., kartu katastarske izmjere iz 1896. te dvije suvremene pomorske karte. Temeljni korpus od 41 obalnoga toponima prikupljen je terenskim istraživanjem, tj. od jednoga kazivača. Gilić nudi popis tih toponima te na priloženoj skici ubikaciju toponimā, što prilogu daje posebnu vrijednost. Na kraju Gilić najavljuje opis i obradu tih toponima u sljedećem nastavku.⁵¹

Na prethodni rad temom se nadovezuje rad „Paklenička toponimija. Područje katastarskih općina Seline i Starigrad-Paklenica”, objavljen u prvom svesku *Pakleničkoga zbornika* povodom simpozija posvećena 45. godišnjici Nacionalnoga parka Paklenica (Gilić 1994b), no čini se da nije riječ o najavljenom nastavku prethodnoga rada povezanoga s ovim zemljopisnim područjem. U uvodu

⁵¹ Na kraju članka Gilić (1984: 121) čak daje opsežnu bilješku: „Članak (koji je početak opsežnijeg zahvata) postavlja prostorne granice i metodologiju istraživanja i prikupljanja velebitske toponimije. Dijakronijski je prikazana građa iz starih atlasa i katastarskih karata za Velebit i posebno za k. o. Starigrad-Paklenica. Suvremeno stanje donosi akcentuiranu obalnu toponimiju. Rad se nastavlja.”

Gilić opisuje kontekst njegova nastanka – pri pripremi i sastavljanju penjačkoga vodiča prikupljena je i toponimijska građa kako bi se što detaljnije mogli opisati pristupi do mjesta ispod stijena ili silazi s vrhova. Građa je ekscerpirana iz popisa čestica zadarskoga katastra, starija građa iz splitskoga arhiva, a Gilić ističe i da su mnogi vrhovi identificirani „tek upornim ispitivanjem domaćih ljudi” (Gilić 1994b: 201). Napominje da pretpostavlja da je ovim radom obuhvaćena tek trećina ukupne toponimijske građe dviju katastarskih općina (200-tinjak primjera). Premda se i u ovom radu Gilić služi već iskušanom podjelom na temelju motivacijskoga kriterija pa uspostavlja četiri skupine – 1. Topografske imenice (*nomina topographica*), 2. Metaforičke imenice (*nomina metaphorica*), 3. Ostali toponimi, 4. Neutvrđene motivacije – te prvu i treću skupinu preciznije dijeli na podskupine, posebnost je u pristupu da u svakoj podskupini detaljnije grupira primjere kombinirajući kriterij strukture i motivacije (npr. „imenice za reljef + imenice za fitonime: Dòlinarski bòrovnici...”). Razrada obuhvaća samo klasifikaciju, u kojoj su akcentuirani primjeri poredani abecedno. Tek su iza klasifikacije doneseni šturi komentari, u kojima se ističe čestoća pridjeva i prijedloga od kojih su nastali toponimi (posebno višerječni), odnosno statistički pregled koji upućuje na najplodnije motivacijske obrasce.

4.1.2. Istarska toponimija

Među relevantnim značajkama Gilićeva onomastičkoga rada svakako je sudjelovanje na jugoslavenskim onomastičkim konferencijama, u ono doba najprikladnijima za diseminaciju rezultata istraživanja strogo vezanih uz disciplinu. Rad „Topografska i toponimijska zapažanja na istarskim kartama do kraja 16. stoljeća” nastao je na temelju referata izložena na Petoj jugoslovenskoj onomastičkoj konferenciji, održanoj u Mostaru 1983., a objavljen je u zborniku radova 1985. godine (Gilić 1985). Naslovom nagoviješten vremenski okvir vrela podvrgnutih istraživanju autor preciznije objašnjava u uvodu rada. Istraživanjem je obuhvaćeno sedamdesetak karata koje prikazuju istarski poluotok od *Tabule Peutingeriane* do Klobučarićeve karte s kraja 16. stoljeća, a najveći dio pregledanih karata potječe upravo iz 16. stoljeća. Autor se osvrće na značajke proučenih karata (npr. projekcije, simbole, mjerila), njihovu preciznost te način pisanja toponima. U drugom dijelu uvoda autor se usputno, ilustrativno osvrće na starinu toponima (odnosno njihovo jezično raslojavanje) i s tim povezane pristupe kartografā (prepisivanje građe s prethodnih predložaka, prilagođavanje i sl.). Izdvaja primjere toponima koji nemaju svoj latinski ekvivalent, grupirajući ih po istarskim regijama. Vrijedi spomenuti autorovo upozorenje o oprezu pri interpretaciji povijesne građe (na umu valja imati vrstu pisma, nestabilnost i nejedinstvenost pravopisne norme), a u istarskom kontekstu važno je biti svjestan supostojanja idioma različita porijekla te dijalektne značajke suvremene građe. U drugom dijelu rada Gilić je obradio nešto manje od sto toponima ekscerpiranih sa spomenutih karata. Građu je podijelio u dvije skupine: 1) „toponimi prirodno-

-geografskoga sadržaja” te 2) „ojkonimi”⁵². Obje skupine sadržavaju abecedni popis akcentuiranih suvremenih toponima, opis referenta (u prvoj skupini) i povijesne potvrde s uputnicama na vrela.

Gilić je sudjelovao i na sljedećoj, šestoj jugoslavenskoj onomastičkoj konferenciji, koja je 1985. održana u srpskom gradu Donjem Milanovcu, također obrađujući istarsku povijesnu toponimiju (ograničavajući se pritom na središnju Istru, prostor sjeverno od Linskoga kanala te istočno od Raškoga zaljeva). U radu proizašla iz referata (Gilić 1987b) najprije donosi osvrt na povijesne karte istarskoga područja, u kojem komentira dominaciju ojkonimā na njima, odnosno malobrojnost toponimā koji se odnose na druge tipove referenata. Uspoređujući tri karte feuda Fratrija nad Limom, upozorava na grafijsku neujednačenost, ističe slovopisne specifičnosti i probleme s kojima su se suočavali zapisivači (autori karata) te naglašava da se na kartama mogu pronaći i neki ojkonimi kojih na suvremenim kartama više nema, ali su od njih izvedeni etnici i dalje u upotrebi. U središnjem dijelu rada obrađuje stotinjak toponima odabranih iz ukupne građe s karata iz 17. i 18. stoljeća koje prikazuju istarsko područje. Građu je predstavio kao i u prethodnom referatu izloženu na jugoslavenskoj onomastičkoj konferenciji – podijelio ju je u dvije skupine: 1) „toponimi prirodno-geografskoga sadržaja” te 2) „ekonimi”. U objema skupinama donosi abecedni popis akcentuiranih⁵³ suvremenih toponima, opis referenta i povijesne potvrde s uputnicama na vrela.

Nakon opisanih „pripremnih” radova o istarskoj toponimiji Gilić 1990. godine objavljuje svoj *Rječnik istarskih ekonima* (Gilić 1990). Predstavljamo ga zasebno na kraju ovoga potpoglavlja.

II. međunarodni skup Jezici i kulture u doticajima zbog svojega je mjesta održavanja (Pula, 1990.) bio izvrsna prigoda da se Gilić još jedanput osvrne na specifičnosti istarske toponimije. U zborniku radova, koji je svjetlo dana ugledao tek 1995., našao se i Gilićev rad „Ekonimijski paralelizmi u Istri”, proistekao iz referata (Gilić 1995b). U uvodu rada ponovno se ističe specifična jezična situacija u Istri (gdje je nemoguće i neproduktivno inzistirati na iscertavanju granica), posebnost koje su i toponimijski paralelizmi – supostoje hrvatsko i talijansko ime. Korpus od 227 ojkonima⁵⁴, ekscerpiranih iz publikacije *Prezimana i naselja u Istri*, Gilić je klasificirao u sedam skupina: 1) paralelizmi jezične prilagodbe (rezultat povijesnojezičnih promjena), 2) tvorbeni i oblični paralelizmi, 3) fonijski paralelizmi, 4) kalkirani paralelizmi, 5) krnji paralelizmi, 6) motivacijski paralelizmi, 7) grafijski paralelizmi. U svakoj skupini navodi primjere (hrvatski/talijanski) iz svake od tadašnjih osam istarskih općina, i to abecednim redom. Iza svakoga takva popisa donosi se i kratak komentar, odnosno osvrt na zanimljivosti

⁵² Istaknimo da je ovo jedan od rijetkih radova u kojem Gilić upotrebljava termin *ojkonim* (u radovima koji kronološki slijede obično upotrebljava inačicu *ekonim* premda ona nije u skladu s hrvatskom onomastičkom tradicijom).

⁵³ Gilić napominje da je akcentuacija preuzeta iz dijalektološke/onomastičke literature, prikupljena *in situ* tijekom njegovih istraživanja ili je navedena prema podatcima informanata.

⁵⁴ Gilić rabi termin *ekonimi*.

(npr. o brojnosti primjera uvrštenih u nju, o jezičnoj raslojenosti). Naposljetku Gilić donosi tablični sintetski statistički pregled, koji upućuje na zastupljenost primjera iz pojedinih skupina u istarskim općinama (npr. ustanovljuje da su „fonijski paralelizmi” najbrojniji).

Istarskom toponimijom bavi se Gilić i u radu „Dvorovi u planinskoj Istri”, objavljenu u višebroju 1 – 6 *Dometa* 1995. godine (Gilić 1995a), a nastalu u sklopu ranijega širega znanstvenoga projekta.⁵⁵ Gilić najprije objašnjava da pod planinskom Istrom misli na „*orografske cjeline* koje se zemljopisno mogu promatrati kao cjelovit prostor, ali koje tek nakon neposrednoga mjesnog obilaska možemo jasno razlučiti u dva područja: Učka gora i Čičarija” (Gilić 1995a: 77), dajući pritom uz jasnu zemljopisnu argumentaciju (temeljenu na pružanju planinskih grebena) i nekoliko lokalnih određenja samoga prostora razgraničenja između tih dvaju prostora. Rad je skladno upotpunjen kartama i shematskim prikazima koji prate sustavna objašnjenja u tekstu. Tako prvi crtež prikazuje dinamiku čičarijskoga reljefa i nadovezuje se na temeljit tekstni opis. Na drugoj je slici prikazan poprečni presjek čičarijskoga prostora pružajući „uvid u bitna položajna obilježja dvorova” (Gilić 1995a: 79), a bilješkom autor ističe svoju interpretaciju dvorova – „pastirski naziv *dvor, kućica ili sklonište* za duži ili kraći boravak ovaca za ljetne ispaše u gori” (Gilić 1995a: 79b). Na početnoj je karti Gilić naznačio 5 „sektora” s najvećom gustoćom dvorova i svaki od njih prikazao crtežom kao zaseban „list”: „List I. Dvorovi između Šepina vrha i Osojni” (Gilić 1995a: 80); „List II. Smještaj dvorova u području Jablana” s povećanim naznačenim dijelom na zasebnoj uvećanoj skici (Gilić 1995a: 81); „List III. Smještaj dvorova na jugozapadnoj Čičariji (istočno od Bresta)” (Gilić 1995a: 82); „List IV. Smještaj dvorova na lokalitetu Dobrec” (Gilić 1995a: 83) i „List V. Dvor Na⁵⁶ Ravneh, tj. proplanku Ravni” (Gilić 1995a: 83). Svaki od tih listova Gilić opisuje u tekstu. U sljedećem dijelu autor analoški najprije donosi shematski prikaz reljefa Učke te poprečni presjek kroz Učku na dvama crtežima. Nakon toga fokusira se samo na istočne padine Učke, donoseći skicu svih triju katastarskih općina područja Lovranštine na kojoj je dio dvorova ubiciran, a tri posebno naznačena sektora s najgušćom koncentracijom dvorova⁵⁷ na istraživanom području Gilić ponovno prikazuje na zasebnim listovima (gdje ih i ubicira) s temeljitim opisom u tekstu: „List I. Livada Las u zavali pod jugoistočnom padinom vrha Grnjač” (Gilić 1995a: 87); „List II. Područje s najgušćim smještajem dvorova”

⁵⁵ U prvoj Gilićevoj bilješki (Gilić 1995a: 77b) saznajemo: „Ovo je sažet prikaz prvog istraživanja provedenoga godine 1978. i 1979. u okviru etnografskog projekta *Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Rijeci*. Nacrt je zasnovala i vodila gospođa Beata Gotthardy-Pavlovsky, etnolog u spomenutom zavodu.”

⁵⁶ Na Gilićevoj karti i prijedlog je zabilježen velikim početnim slovom.

⁵⁷ Za prostor Lovranštine kao posebno živ povijesni prostor Gilić (1995a: 89) navodi: „Smještaj dvorova prikazat ćemo za onaj dio Učke koji ‘gleda’ prema Kvarneru, t.j. njezinu istočnu padinu. Na njoj je čistoća dvorova veća nego na preostalu dijelu Učke gore i Čičarije zajedno. Ovo nedvojbeno govori o gospodarskoj važnosti ovoga prostora te o njegovoj ulozi u životu ljudi u naseljima koje zajedničkim imenom zovemo Lovranština.”

(Gilić 1995a: 88) i „List III. Dolci Vilas i Na Vlašno⁵⁸ južno od Lovranske Drage” (Gilić 1995a: 90). Iako u ovom prilogu toponimi nisu naglašeni, Gilićev je prilog neprocjenjiv doprinos u popisivanju, preciznoj ubikaciji dvorova, koji su, s obzirom na njihovo rapidno propadanje i nestajanje, u posljednji čas oti zaboravu te ti primjeri mogu biti temelj za daljnja etnološka, povijesna, toponomastička i druga istraživanja.

Tematskoj cjelini istarske toponimije pripada i rad „Stratifikacija kavranskih toponima”, objavljen u idućem višebroju *Dometa* (7 – 12) iste godine (Gilić 1995c). U uvodu priloga donosi se opis toponomastičkoga ambijenta k. o. Kavrana, dijela nekadašnje Općine Pula. Dugotrajnim istraživanjem toga područja Gilić je od troje kazivača prikupio korpus od 180 toponima.⁵⁹ Analiza se djelomično podudara s drugim Gilićevim toponomastičkim analizama, ali uočljive su i inovacije. „Vjernost” iskušanim metodama Gilić iskazuje razvrstavajući akcentuiranu građu prema motivacijskom kriteriju na četiri osnovne skupine i niz podskupina: 1) topografske imenice (*nomina topographica*) (dalje na: „a) za morfologiju tla / reljef; b) od hidronima; c) od fitonima i zoonima (ornitonima i ihtionima); d) prema agrikulturi); 2) metaforičke imenice (*nomina metaphorica*); 3) ostali toponimi” (dalje: „a) prema ljudskom djelovanju; b) prema artefaktu; c) prema prostornom odnosu; d) prema antroponimu / etnonimu); 4) toponimi neutvrđene motivacije”. Inovacija podrazumijeva zasebno izdvajanje obalnih toponima u podskupinama prve i treće skupine (ako su potvrđeni)⁶⁰. Iza abecednoga popisa akcentuiranih toponima u klasifikacijskim je skupinama inovativno dodan komentar o stratifikaciji, pri čemu se donose detaljna tumačenja toponima nastalih od posuđenica ili izravno posuđenih toponima (što je doprinos i dodirnomu jezikoslovlju), potkrijepljena uputnicama na etimološku literaturu.

4.1.2.1. Rječnik istarskih ekonima – prvo onomastičko-leksikografsko djelo u Gilićevu opusu

Rad na ovom rječniku među prvim je Gilićevim onomastičkim aktivnostima – u posljednjoj bilješci predgovora saznajemo: „Rad na ovom rječniku započeo je na početku 1986. g.,⁶¹ a prva verzija bila je gotova 17. travnja 1986.” (Gilić 1990: XIIIb). Rad na njemu u to je doba podrazumijevao velike tehničke i organizacijske napore zbog izazovā preddigitalnoga doba, o čemu Gilić opširno izvještava u istoj bilješci, kojom ujedno zahvaljuje svojim pomoćnicima:

⁵⁸ Istražujući toponimiju naselja Lovranska Draga i Visoče (koja pripadaju Lovranštini), Igor Eterović (2016: 211) nije zabilježio ovaj toponimski lik. Njegovi ispitanici potvrdili su toponime *Vlašinj* ‘selo’, *Vlašno* ‘prostor nad Pavlinovim dolcem’, *Vlašni vrh* ‘vrh’, pa na to skrećemo pozornost.

⁵⁹ Gilić (1995c: 15b) preciznije opisuje metodologiju prikupljanja građe: „Zapisi s terena 1982. god. te ispisi iz Popisa parcela i indikacijskih skica datiranih od 1820., 1897., 1913. do 1952. s dodacima od 1954. do 1982. godine.”

⁶⁰ Obalni toponimi izdvojeni su u prvim trima podskupinama prve skupine, odnosno u prvim dvjema podskupinama treće skupine.

⁶¹ U izvorniku je izostao zarez.

Program za inverzni postupak kao i „ukucavanje” rječničkog fonda u računalu, obavila je Marija Bujan iz Rijeke. S prvotne magnetske trake/vrpce trebalo je sadržaj prenijeti na vrpce drukčijeg formata s kojega je bilo moguće iščitavanje na računalu. To je obavio inž. Miroslav Pleško iz Zagreba. U Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu (SRCE)⁶² inž. Vladimir Mesarić organizirao je „prepisivanje” podataka s magnetske vrpce u datoteku na disku računala IBM 4341, da bi se korigirali i prilagodili daljnjoj obradi, tj. pr[ij]enosu na IBM PC (personalno računalo). Pri tome su mu pomagale kolegice Marija Bisko, Vesna Radelić i Mirjana Đurović. Definitivnu kompjutorsku korekturu kao i „tipkanje” uvodnog teksta obavio je Valter Jurinović iz Rijeke. Osim takve tehničke pomoći, dužan sam zahvalnost i profesorima lingvistike s Pedagoškog fakulteta u Rijeci za korisne savjete u lekturi predgovora: dr. Ivi Lukežić, dr. Milanu Nosiću i dr. Mariji Turk (Gilić 1990: XIIIb).

Ovaj navod prilično mnogo govori o trudu koji je Gilić ulagao u pripremu svojih tekstova, odnosno diseminaciju rezultata istraživanja. On ujedno poput povijesnoga spomenika svjedoči o nekadašnjem radu u filologiji i lingvistici koji se iz perspektive digitalne ere često olako uzima; svjesnost o njemu ipak baca drugačije svjetlo na rad brojnih znanstvenih pionira i drugih kulturnih pregalaca. Također treba spomenuti da je Giliću u ovom poslu zasigurno dobro došlo široko poznanstvo velika broja ljudi iz alpinističke i planinarske zajednice (npr. spomenutoga alpinista Mesarića).

U ovom dijelu potrebno je reći nešto i o autorovoj namjeri, odnosno zamišljenoj namjeni ovoga „rječnika”. Gilić je smatrao da je istarski poluotok zbog svojega specifičnoga položaja na području na kojem su se događala bogata jezična prožimanja s vrlo zanimljivim i raznolikim jezičnim supstratom („jezike Histra, Liburna, Japoda, Kelta i dr.”) s jedne strane, te „zbog načina nastajanja pojedinih skupina naselja (slavenskim migracijskim 'valovima')” s druge strane, izrazito lingvistički zanimljiv. Stoga „[o]vako strukturiran rječnik (inverzni i 'ubičajeni'), omogućuje različite elaboracije” (Gilić 1990: VII). Gilić izdvaja dvije moguće primjene (pri čemu se rezultati dodatno mogu razraditi kartografskim prikazom): 1) izdvajanje pojedinih „ekonimskih” skupina s određenom imenskom osnovom koje se mogu dalje analizirati i kartografski prikazati te 2) izdvajanje učestalosti finalnih fonemskih skupina odnosno distribucije „sufiksa” u „ekonimima”.

Knjiga je objavljena kao 2. svezak serije Izdanja Naučne biblioteke Rijeka, a recenzirali su ju Petar Šimunović i Milan Nosić.

Gilić je obradio ojkonime s područja nekadašnjih osam hrvatskih općina na istarskom poluotoku (nije uključio slovenske koje geografski pripadaju Istri, kao ni prostor Kastavštine koji je administrativno pripadao Rijeci): Buje, Buzet, Labin, Opatija, Pazin, Poreč, Pula i Rovinj. Sâm autor ističe da korpus rječnika „sadrži potpun ekonimski inventar spomenutih osam općina” (Gilić 1990: VII). Temeljni izvor sastavljanja korpusa bile su mu publikacije *Stanovništvo 1857 – 1961* (1964.) te *Imenik naselja SR Hrvatske*, koje su sadržavale najopsežniju

⁶² U izvorniku je izostala bjelina iza zagrade.

građu (uključujući i ojkonime koji su iz idućih službenih popisa izostali zbog stapanja naseljā).

Rječnik je koncipiran u dva abecedna niza: u prvom su dijelu natuknice sortirane inverznom abecedom (kao u odostražnom rječniku), a u drugom su dijelu poredane uobičajenim abecednim redom. Cijeli je rječnik strukturiran tako da su ojkonimi svrstani u tri stupca. Desni stupac sadržava ojkonime svih (samostalnih i nesamostalnih) naselja. Srednji stupac sadržava ime glavnoga naselja kojemu imenovano naselje pripada, dok je u lijevom stupcu navedeno ime općine kojoj administrativno pripada.

Osvrnimo se na neke metodološke postupke. U predgovoru Gilić objašnjava da je u odostražnom rječniku dio imena (zapisanih talijanskom grafijom, ali i hrvatska imena s digrafima) prilagodio, predočujući to i tablično (npr. ce > če, ci > či, -ch > -ć, che > ke, chi > ki, ge > đe, gi > di, ghe > ge, ghi > gi, gl > l, gn > ŋ, sce > še, sci > ši, geminate su zamijenjene jednim slovom, ia > ija, lj > l, nj > ŋ). Prilagođavanje zapisā službenih imena nikako se ne može smatrati prikladnim postupkom, no i njega valja promatrati u kontekstu vremena kada je djelo nastalo i ograničenih mogućnosti računalnih programa. U rječniku strukturiranu uobičajenim abecednim redom imena na talijanskom zapisana su izvorno, ali u njemu su digrafi zamijenjeni posebnim simbolima (lj > l, nj > ŋ). Objašnjena su i načela navođenja dvorječnih i višerječnih ojkonima kako bi se korisnicima olakšalo služenje rječnikom.

Potrebno je istaknuti da korpus sadržava 3989 istarskih ojkonima, a praćenje broja Gilić je olakšao rubno označivši deseticama broj ojkonima i u uobičajenom i u inverznom abecednom nizu. Knjizi je priloženo osam crteža istarskih gradova (estetske funkcije), a na kraju knjige nalaze se i tri autorske karte kojima je Gilić ilustrativno htio pokazati arealnu distribuciju ojkonima koji pripadaju određenoj skupini: 1) „Prostorni razmještaj ekonima s dočetkom *-ica*”, 2) „Prostorni razmještaj ekonima s dočetkom *-ija*” i 3) „Prostorni razmještaj ekonima *Stancija*”.

Donosimo i opširniju evaluaciju ovoga djela. Naslov *Rječnik istarskih ekonima* otkriva autorovu zanimljivu ideju – fokusiranje na jedan sloj toponimije (ojkonimiju) i uokvirivanje teme na ograničeno područje (jednu zemljopisnu regiju). Takav pristup čitatelju omogućuje koncentriranje na temu (što je važno ako smo svjesni ogromnoga toponimijskoga bogatstva). Naravno, takav je rječnik moguće percipirati kao model pa, primjenjujući analogiju, na sličan način obraditi i druga zemljopisna područja (regije), odnosno preostale toponimijske slojeve, što je moglo biti poticaj i samomu autoru⁶³ i drugim istraživačima ili zaljubljenicima u imensku baštinu.⁶⁴ Pohvalu najprije zaslužuje autorov predgovor,

⁶³ I (p)opis Gilićevih radova predstavljen u ovom radu donekle odražava takvu mogućnost (npr. obradu hidronimije ili obalne toponimije).

⁶⁴ U tom kontekstu svakako moramo izdvojiti monografiju *Imena hrvatskih naselja* Martine Grčević (Grčević 2008). Temom i pristupom ta je knjiga najbliža Gilićevu rječniku (obrađuje ukupnost službene hrvatske ojkonimije, ekscerpirane, doduše, iz recentnijega vrela).

u kojem nudi detaljne upute za korištenje, odnosno argumentira svoje metodološke postupke (od izbora vrelā do metoda predstavljanja građe). Istaknimo da je takav uvod u leksikografiji uvijek poželjan, posebice ako se građa prezentira na neki razmjerno nov, rijedak ili neuobičajen način obrade (kao u ovom slučaju u inverznom popisu građe). Posebnost je ovoga rječnika, dakle, to što građu popisuje i na uobičajen način (slijedeći hrvatsku abecedu) i na inverzan način (slijedeći obrnuti abecedni slijed – od *ž* do *a*). Žalimo što ovo Gilićevo djelo nije barem spomenuto u radovima koji se bave odostražnim rječnicima, npr. u radu Kristiana Lewisa i Josipa Mihaljevića „Odostražni rječnik – što je, kako ga izraditi i čemu služi” (Lewis i Mihaljević 2018) ili monografiji *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća* Marka Samardžije (Samardžija 2019: 156–157). Spominjanjem Gilićeva rječnika dopunio bi se ionako skroman popis hrvatskih (posebnih, i to onomastičkih) odostražnih rječnika.⁶⁵

Činjenica je da Gilićev rječnik nije prvi onimijski odostražni rječnik – moguće je da mu je poznat bio rad „Govor otoka Žirja” Božidara Finke i Antuna Šojata (Finka i Šojat 1968)⁶⁶, koji sadržava i rječnike temeljene na uobičajenom abecediranju (opći dijalektni rječnik, toponimijski rječnik, rječnik osobnih imena i prezimena) te odostražni rječnik (skupni, koji obuhvaća svu prikupljenu građu, odnosno nije raslojen), pa ga je konzultirao kao uzor. Međutim, za razliku od njihova rječnika (koji je aneksnoga tipa), Gilićev je rječnik prvi toponimijski odostražni samostalni rječnik, što je opravdano smatrati vrijednošću u našoj lingvistici.

Izrazito pohvalnim smatramo što Gilić ni u ovom radu nije propustio istaknuti dijalektnu raznolikost hrvatskoga jezika. Jasno je da vrela (administrativni popisi) sadržavaju službena imena, pri čijem su se stvaranju redovito zatirale neke od dijalektnih (ponajprije fonoloških) značajki, stoga je Gilić u predgovoru, oslanjajući se na podatke Rudolfa Ujčića, upozoravao na razlike između službenih imena i lokalnih, mjesnih, autohtonih likova (izdvajajući poredbeni uzorak takvih primjera – službenim likovima dodao je odgovarajuće lokalne likove). Premda u svoj rječnik nije uključio dijalektne likove, što bi bio ogroman lingvistički doprinos, prepoznamo ideju i za takav pothvat (ili potporu takvoj ideji), koja je već postojala u okviru dugotrajnoga znanstvenoga projekta *Rječnik naseljenih mjesta i njihovih etnika i ktetika* (za koji su terenska istraživanja provedena od 1975. do 2000.), objedinjeni rezultati kojega su naposljetku objavljeni 2016. godine u *Hrvatskom mjesnom rječniku* (Bašić-Kosić 2016).

Među pozitivnim značajkama Gilićeva rada na ovom djelu valja izdvojiti i kritički pristup građi – napominjući da je dio građe (iz administrativnih popisa)

⁶⁵ „S obzirom na riječi koje obuhvaćaju, odostražni rječnici mogu biti opći i posebni. Opći odostražni rječnici obuhvaćaju opći leksički fond pojedinoga jezika, poput općih jednojezičnih rječnika, ali građu donose, kako smo već napomenuli, abecedirano od kraja riječi. Posebni odostražni rječnici donose građu jednoga područja ili nekoliko njih [...]” (Lewis i Mihaljević 2018: 21–22). O općoj razlici između općih i posebnih rječnika v. više npr. u Samardžija 2019: 139–141.

⁶⁶ Istaknimo ipak da ga u popisu literature ne spominje.

bilo nužno ispraviti, autor nas upozorava da dostupnoj građi ne treba slijepo vjerovati, odnosno da je potrebno težiti pouzdanosti, pa makar to podrazumijevalo ulaganje dodatnoga truda u provjeru.

Kritičkim osvrtom moramo obuhvatiti i neke zamjerke. Onomastičari bi jednu sasvim sigurno uputili za oblikovanje naslova. U njemu se Gilić (kao i u većini svojih radova) koristi terminom *ekonimi*⁶⁷, koji, kako smo višekratno naglasili, ne pripada hrvatskoj (a ni međunarodnoj) onomastičkoj tradiciji. Ovo nam djelo, međutim, otkriva i razlog ustrajnosti u takvoj praksi – utjecaj drugoga kolege. U trećoj bilješci Gilić piše:

U onomastičkom terminološkom rječniku **Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika**, Makedonska akademija na naukite i umetnostite, Skopje 1983, na str. 104-105, pod natuknicom **ojkonim** ovaj termin definira kao 'Sopstveno ime na naselba (t.e. na naseleno mesto), uključujući gi i napušenite i iščeznatite naselbi...'. Taj je termin ovdje u obliku **ekonim** kako ga je preporučio V. Gortan (v. Jezik, Zagreb 1985, 32, br. 5, 145-146). On je jezično-terminološki sukladan i drugim riječima kojima je u osnovi grčka imenica **ojkos** ('kuća'), kao npr. ekonom, ekonomija, ekumena, ekologija itd.

U naslovu može zasmetati i sastavnica *rječnik* koja nije sasvim precizna u dijelu koji obuhvaća građu popisanu uobičajenim abecednim redom. Naime, jezični rječnik (kakav bi rječnik imenā morao biti) zahtijevao bi barem i gramatičku odrednicu uz natuknicu, kako bi se, primjerice, mogla razlikovati imena s. r. jd. od imena ž. r. mn. ili imena m. r. jd. od imena ž. r. jd. i-deklinacije; usporedbe radi, Finka i Šojat (1968) donose gramatičke odrednice. Ovako oblikovanu djelu primjerenije bi u naslov bilo uvrstiti sastavnicu *popis*.

Iz metodološke perspektive prigovoriti se može obradi višerječnih primjera i navođenju bez bjelina između sastavnica (no valja imati na umu da je takav postupak Gilić u uputama argumentirao).

Iz strogo onomastičke perspektive djelo objektivno ne možemo smatrati izrazito relevantnim jer su popisi službenih imena naselja i u prošlosti i danas bili dostupni, a analize s onomastičkim instrumentarijem (osim karata) u potpunosti izostaju, no u Gilićevu obranu, one u rječniku nisu obavezne.⁶⁸ Gilić je i sâm u Predgovoru istaknuo da je osnovni cilj knjige omogućiti daljnju elaboraciju – pružiti temelj na koji se u nastavku mogu nadovezivati različiti tipovi analiza. Konačno, pri evaluaciji uvažavamo i vrijeme objavljivanja (1990. godine), što omogućuje da razumijemo kompleksnost takvoga pothvata, zasigurno veću nego u suvremeno, digitalno doba.

⁶⁷ Analogijom u knjizi rabi i izvedenice: *ekonimija*, *ekonimski* i sl.

⁶⁸ Knjizi je možda mogla biti priložena barem analiza imena „glavnih naselja” (upotrebljavamo Gilićevu formulaciju), onako kako ju je npr. za međimursku *ojkonimiju* donijela Anđela Frančić (2007) – s osvrtom na doimensku semantiku, strukturu, tvorbu, dijalektne značajke itd.

4.1.3. Bakarska toponimija

Na kraju treba spomenuti i njegov prilog bakarskoj toponimiji kojoj se posvećuje u radu „Bakarska obalna toponimija”, objavljenu 2005. godine u desetom svesku *Bakarskoga zbornika* (Gilić 2005a). Riječ je zapravo o vrlo kratku prilogu, otisku njegova priopćenja na znanstvenom skupu, u kojem se Gilić iza uvodnih napomena o području istraživanja posvetio standardnomu klasificiranju pronađenih obalnih toponima u nekoliko kategorija prema motivaciji imenovanja: 1) geografski termin; 2) zoonim; 3) metaforička imena; 4) artefakti; 5) ljudske djelatnosti; 6) etnonim i 7) toponimi neutvrđene motivacije. Zatim navodi obalne toponime referenata u Bakarskom zaljevu u smjeru kazaljke na satu te ih dodatno ubicira na priloženoj karti što, uz naglašavanje svih toponima, ovomu prilogu daje veliku vrijednost. Pri naglašavanju oslonio se na govor troje kazivača, a pri ubikaciji pomogao mu je još jedan kazivač, stoga njihove podatke autor zahvalno navodi. Većinu toponima Gilić objašnjava i tumači u bilješcima.

4.2. Povijesnojezična istraživanja

O Gilićevoj otvorenosti i zainteresiranosti za različite teme svjedoči i njegov prilog „Natpis glagoljicom iz god. 1572.”, objavljen 2002. godine u zborniku s konferencije *Riječki filološki dani* (Gilić 2002). U tom, vjerojatno jedinom filološkom prilogu koji nije striktno vezan uz toponimiju ili terminologiju, Gilić izvještava o otkriću nadgrobne stele s glagoljičkim natpisom iz 1572. godine, pronađene tijekom rekonstrukcije krovišta crkve svetoga Martina u Šilentaboru pokraj Pivke u Sloveniji. Opisavši nalaz, Gilić interpretira (transkribira) zapis prema crtežu natpisa koji je priložen radu, ali upozorava i na drugačiju interpretaciju Milana Mihaljevića, ponuđenu tijekom konferencije. Gilić zaključuje da se ovaj nalaz uklapa u liniju prostiranja glagoljice od Klane prema sjeverozapadu, na koje je upozorio još Branko Fučić.

4.3. Terminološka istraživanja

4.3.1. Botanička terminologija

Toponomastička istraživanja Giliću su „otvorila vrata” i u svijet nazivlja. Primijetivši na svim terenima brojnost toponima motiviranih biljnim nazivima, zanimalo se i za nomenklaturu, posebice jer je bio svjestan ogromne leksičke varijantnosti, odnosno nazivanja iste biljke različitim nazivima u različitim krajevima, te nestandardiziranosti biljnoga nazivlja. Monografija *Rječnik bilja. Gr[a]đa za hrvatsku fitonimiju* (Gilić 2004) tako je nastala širenjem baze podataka crpljenih iz petnaestak botaničkih priručnika. Podijeljena je na šest poglavlja (naslovljenih: 1. „Znanstvena fitonimija i hrvatska sinonimija”, 2. „Hrvatska fitonimska sinonimija i znanstvena fitonimija”, 3. „Tvorbene i druge razlike u hrvatskoj fitonimiji”, 4. „Pobuda imenovanju bilja”, 5. „Geografska imena u pobudi imenovanja bilja”, 6. „Fitonimi ljekovitog bilja u Rijeci i riječkoj okolici”), a sadržava i dva dodatka. U prvom poglavlju donosi se abecedni popis latinskih naziva bilja

(binarna nomenklatura), a svakoj navedenoj natuknici dodane su odgovarajuća hrvatska jednakovrijednica te uputnica na literaturu. Drugo je poglavlje obrnuto strukturirano – u njemu su na lijevoj strani hrvatski biljni nazivi, a njima su pridruženi latinski nazivi (binarna nomenklatura) te uputnice na literaturu. Grafičkim postupkom – upotrebom masnoga sloga pri navođenju hrvatskih naziva – Gilić je (kako to navodi i u uvodu) upozoravao na nazive koje su konzultirani autori navodili na prvom mjestu u svojim djelima. Trećim poglavljem autor upozorava na uočene razlike u nazivlju. Izdvojene primjere biljnih naziva najprije navodi abecednim redom, a zatim ih grupira prema karakteru razlike (npr. razlike prouzročene fonemskim prilagodbama pri jezičnom posuđivanju, tvorbene razlike naziva ili sastavnica višerječnih naziva, pojavu jednakoga nazivanja različitih vrsta ili pojavu različitoga nazivanja iste vrste (sinonimija) i sl.). Posebnu je pozornost Gilić posvetio motivaciji prikupljenih naziva. U tom poglavlju grupira nazive motivirane istom polaznom imenicom, npr. sve biljne nazive motivirane imenicom *brada* ili *planina*. Na tu se temu nadovezuje i u idućem poglavlju, kojim je pak obuhvatio nazive motivirane zemljopisnim imenima (npr. *apeninska šumarica*). Tablični pregled u prvom stupcu sadržava toponim, u drugom stupcu hrvatske i odgovarajuće latinske nazive te uputnice na literaturu, a u trećem stupcu broj naziva motiviranih istim toponimom, koji zrcali plodnost određenoga toponima (ili iz njega izvedena kletika) u oblikovanju biljnoga nazivlja. U idućem poglavlju Gilić se fokusira na dijalektno biljno nazivlje specifično za područje od Klane do Praputnjaka. Otprilike 200 naziva podvrgnuo je poredbenoj analizi te ustanovio razlike na fonološkoj (*slez ~ sliz*), tvorbenoj (*stolisnjak ~ stolisnik*) i leksičkoj (*joha ~ bukvisa*) razini. Osvrnuvši se uvodno ilustrativno na dijalektne specifičnosti istraživanoga kraja i potkrijepivši tvrdnje primjerima, autor donosi tablični pregled građe. U prvom stupcu navedeni su latinski i standardnojezični hrvatski nazivi, u drugom stupcu jednakovrijednice potvrđene u Rijeci te naseljima Pehlin, Marinići, Drenova, Draga, Podvežica, dok su u trećem stupcu jednakovrijednice potvrđene u Klani, Kastvu, Grobniku, Milašima, Kostreni i Praputnjaku.⁶⁹ Važno je istaknuti da su dijalektni nazivi akcentuirani, pri čemu se autor oslanjao na podatke svojih ispitanika (uredno navedenih). Posljednji dio knjige čine dva dodatka. Prvi je među njima „Mjesna fitonimija u Primorsko-goranskoj županiji” Marka Randića. Autor tabličnim pregledom donosi lokalne nazive pojedinih biljki i upućuje na područje (ili punkt) u kojem su prikupljeni, odnosno na konkretne informante koji su ih potvrdili. Popisi su doneseni u obama smjerovima – latinsko-hrvatskom i hrvatsko-latinskom. Drugi je dodatak naslovljen „Autori vrsta”, a napisala ga je Željka Modrić.

Evaluaciju ovoga djela želimo početi pohvalom Gilićeve ideje. Premda smo botaničkim djelima koja sadržavaju i lokalno nazivlje raspolagali i prije objavljivanja Gilićeve monografije, ona nam je dobrodošao priručnik, ponajprije kao podsjetnik na potrebu da se dijalektna građa (uključujući i biljne nazive) što prije popiše kako bi se otela zaboravu, kao i da se aktivno rabi, te na nužnost

⁶⁹ Uz konkretni se naziv donosi kratica imena naselja u kojem je potvrđen.

deskriptivnoga pristupa (koji podrazumijeva jednako valoriziranje sve građe, bez davanja prednosti kojemu nazivu jer svi su jednako vrijedni i svi jednako doprinose našoj jezičnoj baštini). U tom kontekstu Gilićev je pristup, koji podrazumijeva akcentuiranje građe, prikladan i uz manje dorade može poslužiti kao model i drugim istraživačima. Knjiga djeluje kao poticaj na prikupljanje zaista ogromna bogatstva po svim dijelovima Hrvatske kako bi se popunio i taj mozaik, odnosno kako bi slika prostiranja biljnih naziva bila jasnija i potpunija nego što je trenutačno.⁷⁰ Među nedostacima proučene knjige najuočljivije su pogreške u metajeziku. S obzirom na to da se Gilić dugo bavio onomastikom, očekivala bi se od njega ispravna upotreba onomastičke terminologije.⁷¹ Međutim, već u samom uvodu (ali i u ostatku knjige) termine *ime* i *naziv* neopravdano upotrebljava kao sinonime (pritom ne uzimajući u obzir terminološku napomenu povezanu upravo s tim problemom u konzultiranoj knjizi *Hrvatska povijesna fitonimija* N. Vajs Vinja)⁷², redovito upotrebljava i termin *fitonimija* premda je on u onomastici rezerviran za drugu pojavu (*fitonim* je 'konkretno ime konkretne biljke', npr. drveta, a *fitonimija* 'ukupnost fitonima na nekom području, u nekom razdoblju ili u nekom vrelu'). Problematično je i što ovu građu (biljno nazivlje) naziva „onomastičkom građom” – suvremena onomastika inzistira na terminološkoj razlici između *onimijski* 'koji se odnosi na onimiju, skup imena' i *onomastički* 'koji se odnosi na onomastiku, disciplinu koja proučava imena', a usto su predmet analize, kako je već više puta istaknuto, nazivi, a ne imena. Što se metodologije obrade tiče, među nedostacima su: izostanak eksplicitnih (makar kratkih) metodoloških objašnjenja strukturiranja pojedinih poglavlja, nesustavnost u opisima (formulacijama) razlika među primjerima (u 3. poglavlju), prevelika općenitost u motivacijskoj analizi (u 4. i 5. poglavlju), temeljena na svođenju na asocijacije (tako je primjer *kamenjarski odoljen* interpretiran kao motiviran riječju *kamen*, a naziv *vrtni kokotić* kao motiviran riječju *kokoš*) i sl. Konačno, vjerojatno je i naslov *Rječnik bilja* podložan kritici jer po značajkama nije riječ o pravom jezičnom rječniku (kakav bi terminološki ili dijalektološki rječnik trebao biti), no i

⁷⁰ Kao primjer dobre prakse izdajamo jedan projekt OŠ „Gustav Krklec” iz Maruševca, naslovljen *Kajkavština je čarobna, a posebno u maruševečkom kraju*. Uz vodstvo svojih mentorica osnovnoškolci (sedmaši) proveli su projekt očuvanja zavičajne baštine. Među ostalim, učenici su prikupljali leksik svojega mjesnoga govora, a posebnu pozornost posvetili su lokalnomu biljnomu nazivlju. U dokumentu koji obuhvaća rezultate istraživanja građa je predstavljena najprije tablično (uz lokalni naziv nudi se i odgovarajući standardnojezični naziv te latinski naziv (binarna nomenklatura)), a zatim je donesen i vizualni predložak – učenici su, izrađujući herbarij, jasno prikazali na koju se biljku određeni nazivi odnose, a provodeći istraživanje sami, sigurno su nazivlje i usvojili te će ga tako baštiniti. Interdisciplinarni pristup omogućuje, primjerice, korelaciju nastave Hrvatskoga jezika s nastavom Biologije.

⁷¹ U popisima literature nekoliko radova (uključujući i one starije) Gilić kao bibliografsku jedinicu navodi i *Osnoven sistem*, pokazujući tako da mu je taj terminološki onomastički priručnik bio poznat (što je pohvalno jer u mnogim suvremenim radovima onomastičke tematike taj se priručnik neopravdano ignorira). Moramo primijetiti da terminološka rješenja ponuđena u njemu (i u drugoj onodobnoj onomastičkoj literaturi) Gilić nije sustavno pratio.

⁷² Na sličan problem nailazimo i u Gilićevoj upotrebi termina *imenovanje*, *imenovatelj*...

sam Gilić u uvodu se ogradio, rekavši da „nije uobičajene leksikografske strukture, već je prikazan u nekoliko razina s dodatkom kontrastivnog prikupljanja izvornih dijalektalnih izraza” (Gilić 2004: IX).

4.3.2. Šumarska terminologija

Važno je primijetiti da Klana Giliću nije bila zanimljiva samo iz toponomastičke perspektive. Godine 2011. vratio joj se još jedanput, objavivši u koautorstvu s Antonom Starčićem Šopećom rad „Volarija i furmarija u Klani / šumsko dilo i orodje (Prilozi za terminologiju šumskih radova i alata u Klani)” u 8. svesku *Zbornika Katedre Čakavskog sabora – Društva za povjesnicu Klana*⁷³ (Gilić i Starčić Šopeć 2011). Rad ima specifičnu strukturu – ugrubo bi se mogla izdvojiti dva dijela. Prvi sadržava opis radova u šumi (boravak u šumi, sječa i vuča iz šume, načini prijevoza s volovima i konjima, utovar i istovar tereta) i s njima povezanih alata (oprema za konje, oprema za vuču), zanata (kolari i kovači), proizvoda i administrativnih aktivnosti. Opisi su sustavno formulirani na klanjskom mjesnom govoru i tematski organizirani (čak i obrojčeni, poput odgovora na pitanja) pa taj dio podsjeća na etnografski zapis (poput onih dostupnih u *Zborniku za narodni život i običaje*⁷⁴). U dvanaest cjelina opisuju se različite djelatnosti vezane uz temu: 1) način rada pri sječi drva, spavanje u šumi, sezona rada i sl., 2) izvlačenje *cokova* (panjeva), 3) način vuče i gonjenja volova/konja, 4) način slaganja drvene građe na voz (kola) i funkcioniranje takve zaprege (s posebnim osvrtom na vožnju po ledu), 5) vrste tereta koje se inače prevozilo vozom, 6) oprema za konje, 7) oprema za vuču, 8) ljudi koji su upravljali vozom, 9) oruđe, 10) proizvodi, 11) imena životinja⁷⁵ i 12) administracija vezana uz vožnje. Metajezik je zapisan standardnojezičnom grafijom i nije akcentuiran, što omogućuje pojednostavnjivanje i približavanje specifičnosti klanjskoga govora širem krugu čitateljstva (posebice lokalnomu, autohtonomu stanovništvu). Drugi dio koncipiran je kao „prilog pučkoj terminologiji šumskih radova” (Gilić i Starčić Šopeć 2011: 109). Preciznije rečeno, autori su za različite teme vezane uz radove u šumi donijeli kratke dijalektno-standardnojezične rječnike. Rječnik je složen u deset tematskih cjelina: 1) „Sječa, sušenje i transport”, 2) „Kola i voz”, 3) „Opis sanki”, 4) „Oprema za konje”, 5) „Alat / orodje za vuču”, 6) „Radnici”, 7) „Alat / orodje” 8) „Proizvodi” i 9) „Administracija”. Dijalektne natuknice sustavno su akcentuirane (podatke su autori dobili od dvoje ispitanika), a transkripcija je djelomično prilagođena/pojednostavnjena u odnosu na tradicijsku

⁷³ Da ne bude zabune, iako je Društvo od osnutka dijelom Čakavskoga sabora, *Zbornik* je uvijek nosio skraćeno ime (koje je i dalje zadržao na koricama), a eksplicitno je tek od šestoga sveska navedeno puno ime na prvoj stranici, tj. u impresumu (v. Katedra Čakavskoga sabora – Društvo za povjesnicu Klana. „Izdavaštvo”).

⁷⁴ Usp. npr. Feletar, Frančić i Horvat (2021).

⁷⁵ Premda rad nije onomastičke prirode, autori su ga ipak učinili važnim doprinosom onomastici – donijevši manji popis zoonimā (ovdje termin rabimo onako kako je uvriježeno u onomastici, sa značenjem 'konkretno ime životinje') nadjenutih volovima i konjima.

dijalektološku (v. Menac-Mihalić i Celinić 2012). Rječnik sadržava i gramatičke odrednice, što je pohvalno, kao i podatke o specifičnostima u paradigmi (npr. neke kose padežne oblike). Iza njih slijedi i standardnojezična jednakovrijednica ako riječ nije prozirna ili čak malo detaljniji opis, a katkada se natuknica kontekstualizira i u rečeničnoj potvrdi, što je poželjna praksa u dijalektnim rječnicima. Nakon toga slijedi rječnik terminā s napomenom da „on nije doraden⁷⁶” i da su to više „natuknice za budući opsežniji klanjski rječnik tek u nastajanju i kojega će napraviti neki drugi (mladi!)⁷⁷ istraživači klanjskog leksika” (Gilić i Starčić Šopeć 2011: 109). Rječniku su priložena i dva crteža prednje i stražnje preme (osovine) voza s naznačenim dijelovima i pripadajućim nazivima za njih ispod crteža. Takav vizualni predložak dodatno obogaćuje rječnik i metodološki ga doraduje – dodanom komponentom autori upućuju i na mogućnosti izrade slikovnih dijalektnih rječnika, što je izrazito pohvalno. Tekst je dodatno obogaćen izvrsnim fotografijama (npr. starom fotografijom upravljača voza, fotografijama alata i opreme za šumske poslove, s otvorenja etnokuće i makete voza). Sve navedeno ovaj prilog čini izrazito vrijednim dijalektološko-etnografsko-terminološko-leksikografskim doprinosom, koji će biti nezaobilazan predložak pri izradi budućega rječnika klanjskoga govora.⁷⁸

4.3.3. Neprocjenjivi Gilićevi doprinosi u području planinarske i alpinističke terminologije

4.3.3.1. Prvi filološki pokušaji: planinarska (alpinistička) terminologija

Tema prvoga akademskoga rada Stanislava Gilića iz područja filologije bila je povezana s njegovom najvećom strasti – alpinizmom. Riječ je o radu „Mali alpinistički terminološki rječnik (hrvatsko – francusko – talijansko – njemački)” (Gilić 1970), objavljen u *Zborniku Pedagoške akademije Rijeka*. Premda naslov to ne otkriva, objavljen je samo dio rječnika (A – M), dok je u uvodnoj napomeni autor istaknuo plan da se drugi dio (N – Ž, kao i popis literature) objavi u drugoj knjizi zbornika. Rječnik je jednostavno strukturiran. Makrostrukturu rječnika čine akcentuirane natuknice na hrvatskom standardnom jeziku⁷⁹, poređane abecednim redom. S obzirom na to da je rječnik koncipiran kao višejezični priručnik, rječnička je mikrostruktura posebno oblikovana. Rječnički članak

⁷⁶ U izvorniku tipfeler: „doranen”.

⁷⁷ U izvorniku tipfeler: „mlani”.

⁷⁸ Podsjetimo da je klanjski govor već temeljito obrađen u dijalektološkoj literaturi (v. Lukežić 1998). U tom prikazu posebna je pozornost posvećena fonološkim i morfološkim značajkama radi utvrđivanja pripadnosti govora višim hijerarhijskim jedinicama (dijalektu i narječju). Rezultati istraživanja pokazali su specifičnost govora Klane i Studene – riječ je o jedinim autohtonim, starosjedilačkim govorima s dominantno ikavskim odrazom jata na sjeverozapadnom čakavskom području.

⁷⁹ U uvodnoj napomeni Gilić (1970: 217) ističe: „Svjesno sam izostavio neke previše lokalne ili žargon izraze.”

uz natuknicu čine gramatička odrednica (oznaka roda; ne sasvim sustavno⁸⁰) te odgovarajuće jednakovrijednice navedene jedna ispod druge – na francuskom, talijanskom i njemačkom jeziku.⁸¹ Napominjemo da definicije izostaju, stoga ovaj rječnik pripada skupini prijevodnih, a ne prijevodno-objasnidbenih rječnika (v. Mihaljević 1993: 259; Hudeček i Mihaljević 2012: 92). Sukladno navedenom u uvodu, katkada se navode i sinonimi (ili se donose u istom članku neposredno iza natuknice ili se na njih upućuje u zagradama (u tom slučaju upućivanje je katkada recipročno)).

Plan da se drugi dio rječnika (N – Ž) objavi u drugoj knjizi zbornika ostvaren je, ali uz djelomičnu modifikaciju. Naime, druga knjiga zbornika objavljena je u travnju 1978. godine, a u njoj je ipak objavljen cjelovit rječnik, naslovljen „Mali alpinistički terminološki rječnik” (Gilić 1978a). Rječnik opsega 30-ak stranica ne odudara mnogo od pokusnoga izdanja iz 1970. godine (Gilić 1970). Među najuočljivijim su razlikama: 1) cjelovitost ovoga rječnika⁸², 2) proširenje jednakovrijednicama na engleskom jeziku (u ovom izdanju donose se, dakle, jednakovrijednice na četirima jezicima: prema redu navođenja – engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom), 3) nenaglašenost natuknica uvrštenih u ovaj rječnik. Među sličnostima u obradi mogu se izdvojiti: makrostruktura rječnika, metodologija oblikovanja mikrostrukture rječnika (dopuna jednakovrijednicama na novom jeziku ne remeti strukturu), metodološki propusti u leksikografskoj obradi pri navođenju gramatičkih jedinica, izostanak definicija te metodologija navođenja sinonimā i upućivanja na njih.⁸³

Već nekoliko mjeseci poslije tiskano je i novo izdanje – ono izlazi kao zasebna knjiga u srpnju s djelomično preinačenim naslovom – *Mali planinarski terminološki rječnik* (Gilić 1978b).

⁸⁰ I u ovom radu pojavljuju se metodološke leksikografske/terminografske pogreške poput navođenja gramatičke odrednice uz neke višerječne nazive (npr. alpinistička terminologija f, atlético pënjënje n, çëlično ùje n itd.) premda nije riječ o imenicama uz koje se tradicionalno navodi gramatička odrednica roda. Uz ostale vrste riječi ne navodi se gramatička odrednica (npr. kršljiv, mrvljiv; izvidjeti; lijevo). Izostaje, primjerice, i upućivanje na to da je pojedini naziv *plurale tantum* (npr. Àlpe f, dërëze f itd.).

⁸¹ Premda je u redosljedu navođenja jednakovrijednica sustavan, Gilić uza svaku jednakovrijednicu na stranom jeziku donosi i kraticu naziva jezika u zagradi, čime doprinosi preglednosti i jasnoći.

⁸² Rječnik obuhvaća „655 terminološka pojma [sic!] koji ‘pokrivaju’ bitne pojave i oblike u planinskoj prirodi, planinarsku djelatnost u njoj te osnovnu opremu i tehnička pomagala” (Gilić 1978b: 5).

⁸³ Valja primijetiti da se u literaturi pojavljuju i netočni podatci. Primjerice, D. Begenišić (2010: 213–214, 296) vjerojatno nije imala uvid u izvorni Gilićev rad, pa je slobodno interpretirala njegove pomalo zbunjujuće navode iz *Maloga planinarskoga terminološkoga rječnika* (Gilić 1978b: 7; više o tom v. u poglavlju 4.3.3.1. ovoga rada). Tako je navela drugačiji naslov (*Mali alpinistički terminološki rječnik: hrvatski-engleski-francuski-njemački-talijanski*), za rad pretpostavila da je objavljen kao knjiga, a donijela je i netočne podatke o ukupnom broju stranica (48 umjesto 33).

4.3.3.2. Mali planinarski terminološki rječnik – na raskrižju višejezične leksikografije i terminologije

Odlomkom *Maloga planinarskoga terminološkoga rječnika* naslovljenim „Napomena drugom izdanju” (Gilić 1978b: 7) Gilić ističe:

Rukopis rječnika za prvo (cjelovito) izdanje bio je pripremljen u studenom 1977. godine pod naslovom Mali alpinistički terminološki rječnik. U ovom izdanju druga je riječ zamijenjena sinonimom planinarski koja je bliža široj planinarskoj javnosti – a značenje je isto (Gilić 1978b: 7).

Intervencijom u naslov Gilić pokazuje pomak u promišljanju o planinarskoj terminologiji.⁸⁴ Ta naizgled usputna opaska ključna je terminološka okosnica promišljanja o planinarenju, alpinizmu i njihovu međusobnom odnosu. Kasnija literatura koja se bavi terminološkim pitanjima oslanja se na takvu interpretaciju te se na nju nadovezuje. Tako je, primjerice, u djelu *Planinski terminološki slovar. Slovensko-angleško-nemško-francosko-italijanski slovar planinskoga, alpinističnoga, plezalskega izrazja* (Humar 2002), monumentalnom terminološkom izdanju ZRC SAZU-a, koje vjerojatno nema ozbiljnije konkurencije na svjetskoj razini, upravo leksem *planinarski* odabran kao krovni terminološki pojam pri referiranju na ostale podskupine aktivnosti, navedene u podnaslovu rječnika: planinarstvo, alpinizam i penjanje. To antologijsko izdanje daje i veliko priznanje Gilićevu Rječniku – svrstava ga u rijetke uzore i prikladne usporednice u stranoj literaturi na koju se moglo osloniti u početnom sastavljanju toga izdanja. Tako je Gilićev rječnik stavljen uz bok višejezičnomu francuskomu planinarskomu rječniku skupine autora (Tetet 1995), Slataperovim višejezičnim planinarskim rječnicima (Slataper 1986, 2000)⁸⁵ i Šegulinu rječniku (Šegula 1995), vezanu uz zimsku planinarsku terminologiju (v. Humar 2002: 9). Ističući ga kao uzor u hrvatskoj planinarskoj terminologiji i naglašavajući njegovu važnost (ili bolje rečeno – nezaobilaznost) pri prikladnom govorenju o planinarenju i filozofiji planinarenja na hrvatskom jeziku općenito, još veće priznanje odaje mu recentno izdanje posvećeno filozofiji i bioetici planinarenja (Eterović 2023). Velik dio toga djela posvećen je upravo terminološkim problemima i jezičnim izazovima, a posebno je apostrofirana Gilićeva uloga glavnoga sugovornika u razrješenju brojnih dvojbi, počevši od one elementarne povezane sa središnjim pojmovima *planinarstvo* i *alpinizam* te njihovim međusobnim odnosom. Eterović (2023: 97–108) posebno upozorava na neprocjenjiv Gilićev doprinos u tom području.

⁸⁴ Usput spomenimo da se na Gilićev naslov u radu „O naslovima terminoloških priručnika” osvrnula i M. Mihaljević (1988: 88–89): „Pri strukturiranju naslova terminoloških priručnika vrijede ista načela kao i pri strukturiranju naslova uopće. Naslov mora biti kratak i jasan (s maksimalno reduciranim jezičnim elementima), ali pri tome mora pružati potpunu i točnu obavijest o kakvu se priručniku radi. [...] Iz naslova se obično može izostaviti pridjev *terminološki*, jer navođenje struke dovoljno jasno govori da se radi o terminološkom rječniku.”

⁸⁵ Na drugom izdanju, u kojem je dodan hrvatski dio, također je radio Gilić (v. Gilić 2000c).

Premda je u impresumu navedeno da je riječ o popravljenom izdanju, po svojim značajkama ovo djelo od 50-ak stranica minimalno se razlikuje od prvoga izdanja – „Maloga alpinističkoga terminološkoga rječnika” objavljena u *Zborniku Pedagoške akademije Rijeka* (Gilić 1978a). Razlikuje se po naslovu te, kako sâm Gilić navodi u „Napomeni drugom izdanju”, po „drugačijem grafičkom izgledu” i broju stranica (48), dok se sadržajne promjene svode na „prestiliziranje jednoga sažetka i korekciju nekoliko termina” (Gilić 1978b: 7). Za ovo djelo vrijedi, dakle, opis naveden u poglavlju 4.3.3.1., stoga ga ovdje nećemo ponavljati.

4.3.3.3. *Nastavak rada u području planinarske terminologije*

Planinarskoj terminologiji Gilić nije pristupao isključivo iz leksikografske/terminografske perspektive, o čemu svjedoči kratak rad „Alpinistička terminologija”, objavljen u zborniku radova sa znanstvene leksikografsko-leksikološke konferencije održane u listopadu 1989. u Zagrebu (Gilić 1993a). U uvodnom dijelu rada autor se osvrnuo na razliku između termina *alpinizam* i *planinarstvo*. Opis dotadašnjih istraživanja posvećenih alpinističkoj terminologiji zaključio je spomenom svojih terminoloških rječnika. Građu predstavljenu upravo u tim rječnicima (655 jedinica) analizirao je iz različitih perspektiva. Najprije je statistički prikazao udjele termina podijeljenih u šest tematskih cjelina („1. prirodnogeografski objekti i pojave (+ jedan toponim), 2. orijentacija u prostoru, opisni termini te osobe i organizacije, 3. radnje i djelovanja, 4. pribor, oprema (materijali), 5. ljudska intervencija u planinski prostor, 6. ostalo (opisi, crteži, topografske karte ili zemljovid, vodiči)”), a u sljedećem je odlomku komentirao udjele termina različite strukture (prema kriteriju broja sastavnica termina) u ukupnom korpusu. Najveći dio toga rada posvećen je analizi jezičnoga podrijetla prikupljenih termina. Uz procjenu da je oko 83 % termina idioglotskoga podrijetla autor izdvaja i manji uzorak konkretnih termina koji potječu iz jezika alpskih naroda oslanjajući se pritom na etimološku literaturu i usmene komentare dobivene u diskusiji. U idućem poglavlju Gilić je komentirao semantičke promjene uvjetovane terminologizacijom, odnosno njihov izostanak, potkrepljujući tvrdnje konkretnim primjerima. Rad nije završen zaključkom.

Dodatnu potvrdu relevantnosti i međunarodnoj priznatosti Gilićeva rada na planinarskoj terminologiji pronalazimo u četverojezičnom rječniku *Vocabolario per alpinisti. Slovar za planince. Wörterbuch für Bergsteiger. Rječnik za planinare* Franca Slatapera (Slataper 2000). Utemeljeno na sličnu talijansko-slovensko-njemačkom rječniku objavljenu 1986. godine (Slataper 1986), to je prerađeno izdanje prošireno, tj. dopunjeno hrvatskom planinarskom terminologijom, a strukturirano je u četiri sveščića – premda su međusobno povezani, funkcioniraju i kao neovisne cjeline. Sveščić naslovljen „Rječnik za planinare” (str. 273–357) nastao je kao plod suradnje Franca Slatapera i Stanislava Gilića, koja je počela još 1993., o čemu Gilić piše u predgovoru (Gilić 2000c: 275). Rječnik je (kao i u drugim sveščićima) oblikovan kao prijevodni, a ne prijevodno-objasnidbeni

rječnik. Hrvatskim terminima navedenima u prvom stupcu pridružene su odgovarajuće jednakovrijednice na – redom – talijanskom, slovenskom i njemačkom jeziku, a u dio članaka uključene su i podnatuknice (uglavnom višerječne). Izgovorni podatci i gramatičke odrednice izostaju, na što se upozorava i u predgovoru (jer „rječnik ne pretendira na potpunost, [odnosno] pretpostavlja [...] određeno poznavanje gramatike i općega leksika stranoga (-ih) jezika”; Gilić 2000c: 276). Želeći uputiti čitatelja na leksik koji katkada izostaje u dvojezičnim rječnicima ili na značenja specifična u alpinističkoj terminologiji, autor je u rječnik uvrstio i uputnice na bliskoznačnice ili istoznačnice.

4.3.3.4. *Evaluacija*

Pregled Gilićevih radova koji se tiču planinarske terminologije pokazuje nam trajnu autorovu okupiranost tom problematikom te želju da joj se u javnosti posveti više pozornosti, pri čemu se potiče razvoj terminologije čak i na međunarodnoj razini. Njihova važnost posebno dolazi do izražaja ako osvijestimo činjenicu da su u doba sve intenzivnijega rada na terminologiji (od sredine 20. stoljeća do danas) Gilićevi prinosi na južnoslavenskom području uglavnom dugo bili usamljeni – Begenišić (2010: 213–214), primjerice, spominje jedino Gilićeve rječnike u poglavlju posvećenu rječnicima planinarske terminologije.

Detaljnu valorizaciju Gilićeva doprinosa razvoju hrvatske planinarske terminologije donosi Igor Eterović u svojoj recentnoj monografiji, stoga iz nje prigodno uvodno izdvajamo:

Ime Stanislava Gilića po mnogočemu je posebnim slovima urezano u povijest našeg planinarstva, ali jedan od možda manje znanih njegovih doprinosa upravo je tematika kojom se ovdje bavimo. Osim nekoliko članaka, koje je s nekolicinom drugih razasuo niz retke časopisa *Hrvatskog planinara*, odnosno *Naših planina*, presudan je njegov doprinos bio stvaranje *Malog planinarskog rječnika*.⁸⁶ [...] U tom djelu, na temelju značajnoga korpusa strane literature, autor nudi komparativni pregled alpinističke/planinarske terminologije na hrvatskom, engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom, uvažavajući upravo jezike alpskih zemalja (i Velike Britanije), u kojima se rodio i razvijao tzv. „klasični alpinizam”, temelj povijesti onoga što danas nazivamo planinarenjem (Eterović 2023: 97).

U Eterovićevoj monografiji nudi se tablični pregled osnovnih pojmova na temelju Gilićeva rječnika, praćen opsežnim komentarom Gilićevih jezičnih rješenja:

Gilićeva je komparacija izvanredno korisna, ali u mnogočemu i veoma instruktivna. Noliko je komentara svakako potrebno i nužno. Prvo, iako poistovjećuje planinara i alpinista, vrlo je zanimljivo da u ponudi prijevoda postoji razlika u engleskom i njemačkom kod ove dvije natuknice. Engleski nas upućuje na penjanje kod alpinizma, a njemački pak kod planinarstva nudi sinonim koji upućuje na podizanje, svladavanje uspona, dizanje (*steigen*). Drugo, iako Gilić izjednačuje planinarstvo i alpinizam, ponovno kod njemačkog i engleskog dolaze novine. Dok drugi jezici potpuno sinonimno zahvaćaju oba termina pod onim alpinizma, engleski navodi općenitiji termin *mountaineering*, a njemački također *Bergsteigung*,

⁸⁶ U naslovu nedostaje sastavnica *terminološkog*.

pri čemu oba upućuju na nekakvo uspinjanje, svladavanje uspona. Treće, vrlo je indikativno da Gilić locira kao posebne termine, a opet dijelom planinarskog diskursa: *hodanje* koje je sinonimno s *pješaćenjem* (što se dobro ogleda u njemačkom primjerice) i *izlet* (*u planine*) koji dotiče onaj dio što sam ga prije spominjao – u vezi s *izletništvom*. Četvrto, nema termina *visokogorje*, ali je zato naveden termin *visoka planina*, koji bi vjerojatno trebao pokriti taj prvi termin. Peto, uveden je termin *planinac* koji kao da dvosmisleno upućuje i na obitavaoca u planinama i na žitelja planine (ponekad se u hrvatskom naide na naziv *gorštak*, a u engleskom *highlander*). Šesto, gledajući komparaciju u sva četiri jezika, jasno je vidljiva isprepletenost nekih pojmova na općoj razini: primjerice, za planinarsku školu engleski i njemački koriste općenitiju formu, dok francuski i talijanski govore o alpinističkoj školi; jednako se tako „niži” termin izletnika preklapa, odnosno često je uključen pod termin *planinar* u većini jezika ili se podrazumijeva da ga obuhvaća, što je autor napomenuo dodacima u zagradi (Eterović 2023: 99–100).

Naposljetku, nadovezujući se na ove općenite komentare, Eterović nudi završnu ocjenu Gilićeve obrade osnovne planinarske terminologije:

Generalno možemo reći da je Gilićevom zaslugom učinjen značajan napredak u terminološkom raščišćavanju već samim jezičnim raščlanjivanjem. Također možemo reći da je u njegovu kompariranju, unatoč naglasku na jezičnoj dimenziji, često svoj upliv imao i autorsko-interpretativni moment, što je ne samo normalno s obzirom na strastvenu planinarsku pozadinu koja određuje autora, već i potrebno jer, ostajući samo na jeziku, mogli bismo dobiti posve šturo određenje. Takvo se određenje, čini mi se, dogodilo s nekoliko termina koji su namjerno uvedeni u prethodnu tablicu, npr. ‘bespuće’, gdje mi se čini da taj terminološki dio ipak treba rješavati u onim jezicima koji su nastali unutar određenoga konteksta, konkretno, po pitanju bespuća unutar tradicije hodanja neoznačenim putovima i izvan njih, kao što je običaj kod Slovenaca (Eterović 2023: 100).

Iz spomenute analize iščitavamo da je Eteroviću u daljnjoj jezičnoj analizi Gilićev opus nezaobilazan oslonac, odnosno da je uzet kao kamen temeljac pri razumijevanju i daljnjem promišljanju o hrvatskoj planinarskoj terminologiji.

Pohvalne Gilićeve karakteristike – sustavnost (ali i istovremena otvorenost razvoju istraživačke metodologije), davanje prioriteta prikupljanju građe (kao prvom koraku, dok će za analizu biti vremena i u budućnosti), svijest o mogućnostima proučavanja novih aspekata, ustrajnost, ambicija i neprestana želja za daljnjim istraživanjima – mogu se prepoznati i u ovom segmentu Gilićeva opusa. Zaključak je da Gilićev posao nije završen – on se može smatrati temeljom, no potrebna nam je (i dobrodošla) nadogradnja. Budu li budući obrađivači planinarske terminologije slijedili taj cilj, susrest će se s mnogim izazovima. Najveći je među njima detaljna obrada hrvatske terminologije. Da bi ona bila uspješna, valjalo bi: 1) s većom skupinom stručnjaka u području planinarstva oblikovati/ograničiti/uokviriti korpus (više o tom v. npr. u Hudeček i Mihaeljević 2012: 92, 98), 2) izraditi terminološki rječnik što bogatiji relevantnim

podacima⁸⁷ te pritom 3) sustavno slijediti terminološka načela⁸⁸. Smatramo da bi u konkretnom slučaju izrade planinarskoga rječnika iz popisa predloženih sastavnica leksikografskoga članka (v. „O Struni”) poželjne/nužne bile sljedeće sastavnice:

1. naziv na hrvatskom jeziku
2. jezična odrednica (gramatički blok)
3. definicija
4. kontekst
5. istoznačnice (sinonimi), tj. nazivi na hrvatskom jeziku s oznakom normativnoga statusa naziva (dopušteni naziv, nepreporučeni naziv, zastarjeli naziv, žargonizam)⁸⁹
6. jednakovrijednice (ekvivalenti), tj. nazivi na stranim jezicima

⁸⁷ Hudeček i Mihaljević (2012: 92) ističu da bi „najbolji [...] terminološki rječnici trebali biti i prijevodni i objasnidbeni”. Sukladno tomu, odjeljak „O Struni” na mrežnom portalu predlaže, primjerice, razrađen sustav sastavnica članka terminološkoga rječnika.

⁸⁸ „Svakomu se terminološkom sustavu postavljaju dva osnovna zahtjeva: 1. da bude u skladu sa suvremenom razinom i najnovijim postignućima znanosti i tehnike; 2. da bude u skladu s hrvatskim standardnim jezikom. Da bi se ispunili gornji zahtjevi i uspostavili navedeni odnosi među istoznačnim nazivima, razrađena su osnovna terminološka načela koja omogućuju da se ne normira napamet, prema osobnomu intuitivnom jezičnom osjećaju.

Osnovna su terminološka načela:

1. Domaće riječi imaju prednost pred stranim [...].
2. Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskoga, francuskoga, njemačkoga itd. [...]
3. Prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim. [...]
4. Naziv mora biti usklađen s fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim sustavom hrvatskoga standardnog jezika. [...]
5. Kraći nazivi imaju prednost pred duljim. [...]
6. Naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onime od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice. [...]
7. Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja. [...]
8. Nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati – ako jedan naziv već ima određeno značenje, ne treba istomu nazivu davati nova značenja te ako je jednome značenju pridružen jedan naziv, ne treba mu pridružiti drugi. [...]
9. Naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu. [...]

Više pojedinosti o tom v. npr. u Hudeček i Mihaljević (2012: 69–78) te na portalu Strune u odjeljku „O Struni”.

⁸⁹ „Dopušteni su nazivi oni koji se susreću u struci kao potpune istoznačnice preporučenoga naziva, ali su po neke kriterije manje normativno prihvatljivi od preporučenoga naziva. Ti se nazivi ne upotrebljavaju u definicijama.

Nepreporučenim nazivima smatraju se nazivi koji nisu prihvatljivi za uporabu u strukovnome jeziku jer su jezično neprihvatljivi ili pogrešno ili nepotpuno izražavaju pojam na koji se odnose. Zastarjeli su nazivi oni nazivi koji se u jeziku struke više ne upotrebljavaju.

Žargonizmi su izrazi koji se upotrebljavaju u neslužbenome razgovoru među stručnjacima, a često su posuđene iz drugih jezika, metaforični izrazi i sl.” Više pojedinosti v. na portalu Strune u odjeljku „O Struni”.

7. suprotnica (antonim)
8. podređeni nazivi (npr. podnatuknice koje je i Gilić navodio)
9. poveznica
10. napomena
11. privitak (npr. slike, fotografije, grafički prilozi)
12. vrela (naziva, definicije i konteksta).

Tako oblikovan rječnik ispunjavao bi suvremene zahtjeve i konkretnoga područja planinarstva i terminologije te bi bio usporediv s drugim relevantnim terminološkim rječnicima (usp. Humar 2002).

5. Prema zaključku: Gilić kao autor važnih priloga (hrvatskoj) filologiji

Uz jednu Gilićevu izložbu fotografija Borislav Božić utvrdio je da su „dvije strasti odredile [...] Stankov život – fotografija i planina” (Božić 2019). Mi dodajemo i posebno ističemo: uz onomastiku (i filologiju općenito). Jezikoslovna i/ili filološka istraživanja, u prvom redu (top)onomastička, bila su Gilićev poziv i strast. S obzirom na to da nikada „nije ušao u klasične tračnice” znanstveno-nastavnoga napredovanja, upravo ga ta strast čini iznimkom u hrvatskoj filologiji. Naime, s tom pomalo nevjerojatnom intrinzičnom motiviranošću Gilić je uspio stvoriti impresivan opus priloga koji su izrazito važni i vrijedni u kontekstu nacionalne filologije, a prinosima na području hrvatske planinarske i alpinističke terminologije imao je utjecaj i izvan naše zemlje te ostavio trajan, do danas nadmašen trag.

Oslikavajući ovim pregledom Gilićeve vještine u prepletanju onomastike, terminologije, leksikografije i terminografije⁹⁰, dijalektologije, etimologije, standardologije, povijesti jezika, pa čak i nejezikoslovnih disciplina (npr. etnologije, kartografije), nastojali smo naglasiti uzornu i poticajnu svestranost, a u tom kontekstu valja posebno istaknuti i njegove misli o nepresušnim mogućnostima istraživanja te doradama onih već provedenih, kojima često prožima svoje radove. Primjerice, okončavši svoju monumentalnu obradu onimije Općine Matulji, on se samokritički⁹¹ osvrće na granice svojega istraživanja te naglašava potrebu za daljnjim radom:

---

⁹⁰ Prema Hudeček i Mihaljević (2012: 91), „[I]leksikografija je jezikoslovna grana koja popisuje i tumači riječi kojeg jezika. To je također i praktična djelatnost izradbe rječnika. Ako se umjesto riječi popisuju i tumače nazivi koje struke, govorimo o terminološkoj leksikografiji ili o terminografiji”.

⁹¹ Usporedbe radi, samokritički osvrt pronalazimo i u *Rječniku istarskih ekonima* (posebice u dijelovima predgovora koji se odnose na prilagodbu grafije i metodologiju izrade odostražnoga rječnika), na koji se nadovezuje izričući nadu u dobivanje povratnih informacija od korisnikā, unaprijed nagovijestajući da će „kritički osvrti [biti prihvaćeni] radi ispravaka u mogućem novom izdanju” (Gilić 1990: X).

...koliko god opsežna bila ova knjiga, ona ne pretendira biti potpuni *onomastikon*. Studentima / studenticama na Filozofskom fakultetu u Rijeci (i ne samo njima) prilika je da, na temelju tih podataka, pišu svoje seminarske i diplomske radove. U onomastici istraživanja nikada nisu do kraja završena (Gilić 2010: 12).

Izrađujući rječnik planinarske terminologije, s poštovanjem je isticao svoje velike prethodnike u obradi planinarske terminologije i neizravno upućivao na važnost nastavljanja sustavnih i temeljitih istraživanja – na samom početku Predgovora tako je napisao:

Prije više od četrdeset godina (1936) sveučilišni profesor botanike Fran Kušan objavio je u „Hrvatskom planinaru” članak o problemu naše planinarske terminologije zaključujući ga ovim riječima: „[...] uz pomoć narodnih naziva, naših stručnjaka i filologa moramo vremenom da izgradimo hrvatsku terminologiju. Neka nam to bude jedan od naših važnijih kulturnih zadataka” (Gilić 1978: 3).

Gilićev znanstveni „put” na području filologije odlikuje prije svega privrženost jezičnoj baštini i motiviranost za istraživanja. Osvjetlivši ga ovim pregledom u cjelini, izvrsnom ocjenjujemo upornost kojom se bavio jezičnim temama, sustavnost, otvorenost (samo)kritici, nadogradnji i budućim istraživanjima te sklonost povezivanju rezultata istraživanja. U malobrojnim kritičkim komentarima osvrtni smo se uglavnom na metodološke/terminološke pojedinosti, ali i upozoravali na to da ih je važno promatrati u kontekstu vremena u kojem su istraživanja provedena, a radovi objavljeni – u kontekstu onodobnoga maloga broja uzora i slabe teorijske razvijenosti. Općenito je, međutim, Gilićevim istraživanjima svojstvena prikladna metodologija – među važnim koracima isticali smo vjernost terenskim istraživanjima i konzultiranju s izvornim govornicima, kretanje od terena koji su najbolje poznati⁹², nadovezivanje na susjedne terene radi cjelovitosti istraživanja te – u vezi s obradom građe – inzistiranje na kartografskom toponimijske građe (usp. Horvat 2018b: 463–464).

Ovaj je prilog jasno upozorio na vrijednost Gilićeva filološkoga rada, odnosno pozivao pripadnike budućih generacija na njegovo daljnje uvažavanje, korištenje rezultata te nastavljanje toga rada. Primjerice, nadovezujući se na Gilićeva pionirska istraživanja od Liburnije do Matulja, predstoji nam graditi na njegovim ramenima pa, uzimajući u obzir i ovdje iznesene kritičke osvrte, prijedloge i upute, sastaviti potpuno nove, cjelovite i sveobuhvatne toponomastičke monografije liburnijskih katastarskih općina ili čak cijele Liburnije. Podrazumijeva to daljnje prikupljanje jezične građe uz napore da se ona uz pouzdane informante i dijalektološki transkribira. S druge strane, Gilić nam u nasljeđe ostavlja i svojevrsnu obavezu izrade suvremenoga planinarskoga terminološkoga rječnika, i to sukladno suvremenim terminografskim načelima. U ovom radu istaknuli smo

⁹² Pregled autora koji ističu smislenost i važnost toga načela v. npr. u Bašić i Malnar Jurišić (2016: 65).

da već raspoložemo i toponomastičkim i terminološkim⁹³ prinosima potaknutima upravo Gilićevim radom, no nadamo se i brojnim budućim radovima. Duboko vjerujemo da je ovaj prilog dodatan poticaj za oslanjanje na Gilićeve temelje i kontinuiranje njegova imponantnoga filološkoga rada.

Ako smo ovim radom uspjeli barem malo pripomoći da se primaknemo navedenim mogućim putovima istraživanja te potaknuti (mlađe generacije) na uključenje u takva istraživanja, možemo smatrati da je ispunio svoju svrhu.

6. Bibliografija filoloških radova Stanislava Gilića⁹⁴

1. Gilić, Stanislav. 1970. „Mali alpinistički terminološki rječnik (hrvatsko – francusko – talijansko – njemački)”. *Zbornik Pedagoške akademije Rijeka 1*. Miroslav Čabrajec, Boris Ivanković i Berislav Lukić (ur.). Rijeka: Pedagoška akademija, str. 217–232.
2. Gilić, Stanislav. 1978a. „Mali alpinistički terminološki rječnik”. *Zbornik Pedagoške akademije Rijeka 2*. Milan Crnković, Zvonimir Cviić i Elza Tomac (ur.). Rijeka: Pedagoška akademija, str. 205–238.
3. Gilić, Stanislav. 1978b. *Mali planinarski terminološki rječnik*. Rijeka: Općinski planinarski savez Rijeka.
4. Gilić, Stanislav. 1984. „Prilog velebitskoj toponimičkoj građi”. *Senjski zbornik*, 10 – 11, str. 117–121.
5. Gilić, Stanislav. 1985. „Topografska i toponimijska zapažanja na istarskim kartama do kraja 16. stoljeća”. *Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije*. Asim Peco (ur.). Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, str. 141–148.
6. Gilić, Stanislav. 1987a. „Obalni toponimi u Lovranštini”. *Liburnijske teme*, 6, str. 139–143.
7. Gilić, Stanislav. 1987b. „Osobitosti istarske toponimije na kartama 17. i 18. stoljeća”. *Zbornik šeste jugoslovenske onomastičke konferencije. (Donji Milanovac, 9–12 oktobar 1985)*. Pavle Ivić (gl. ur.). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, str. 527–535.

⁹³ Zanimljivo je da je na spomenutom sastanku Gilić Eteroviću uz bibliografiju svojih radova dao i kopiju svojega *Maloga planinarskoga terminološkoga rječnika* (više o tom v. u Eterović 2024) i ne sluteći da će za desetak godina to imati presudan utjecaj na njegov rad. Temeljitu analizu planinarske terminologije v. u Eterović (2023: 87–158).

⁹⁴ Popis bibliografije izrađen je prema osnovnom predlošku koji je sastavio sâm Stanislav Gilić i ustupio Igoru Eteroviću u ljeto 2013. godine (v. Eterović 2024). Predložak su uredili, referencijama dopunili (na što se upućuje zvjezdicom) i bilješkama popratili Igor Eterović i Joža Horvat. Popisom su obuhvaćeni samo filološki Gilićevi radovi.

U Gilićevu popisu vlastitih bibliografskih jedinica bila su navedena i dva rada koja, čini se, nisu objavljena, ali su vjerojatno pripremljena. Riječ je o radovima:

Gilić, Stanislav. „Bioč, geografsko topografski, toponimijski i alpinistički ogled.”

Gilić, Stanislav. „Tvorbene i druge razlike u hrvatskoj fitonimiji.”

8. Gilić, Stanislav. 1988a. „Prolegomena za riječki toponomastikon”. *Rival – časopis za književnost*, 1 – 2, str. 171–175.
9. Gilić, Stanislav. 1988b. „Ričina i hidronimija njenog porijekla”. *Grobnički zbornik*, 1, str. 49–69.
10. Gilić, Stanislav. 1988c. „Riječki/fjumanski toponimijski paralelizmi”. *Rival – časopis za književnost*, 3 – 4, str. 184–186.
11. Gilić, Stanislav. 1989a. „Kako čitati Grad? O toponimu Barêd”. *Rival – časopis za književnost*, 3 – 4, str. 211–212.
12. Gilić, Stanislav. 1989b. „Lingue e culture in contatto sull'esempio della toponimia fiumana”. *Jezici i kulture u doticajima / Lingue e culture in contatto. Zbornik I. Međunarodnog skupa. Atti del 1° Convegno Internazionale. Pula – Pola, 14 – 15. IV 1988. Vera Glavinić (gl. ur.). Pula: Sveučilište „V. Bakarić” u Rijeci – Pedagoški fakultet u Rijeci*, str. 271–275.
13. Gilić, Stanislav. 1990. *Rječnik istarskih ekonima*. Rijeka: Naučna biblioteka Rijeka.
14. Gilić, Stanislav. 1993a. „Alpinistička terminologija”. *Rječnik i društvo. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji održanog 11–13. X. 1989. u Zagrebu. Rudolf Filipović, Božidar Finka i Branka Tafra (ur.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*, str. 89–92.
15. Gilić, Stanislav. 1994a. „Brsečka obalna toponimija”. *Liburnijske teme*, 8, str. 87–91.
16. Gilić, Stanislav. 1994b. „Paklenička toponimija. Područje katastarskih općina Seline i Starigrad-Paklenica”. *Paklenički zbornik, vol. 1, Simpozij povodom 45. godišnjice NP „Paklenica”. Starigrad-Paklenica. 19.–22. 10. 1994. Zbornik radova. Nikola Tvrković (gl. ur.). Starigrad-Paklenica: Uprava NP Paklenica*, str. 201–207.
17. Gilić, Stanislav. 1995a. „Dvorovi u planinskoj Istri”. *Dometi*, 1 – 6, str. 76–90.
18. Gilić, Stanislav. 1995b. „Ekonomijski paralelizmi u Istri”. *II. Međunarodni skup Jezici i kulture u doticajima / II Convegno internazionale Lingue e culture in contatto (Pula, 11.–12. listopada 1990. / Pola, 11–12 ottobre 1990). Zbornik radova / Atti. Vera Glavinić (ur.). Pula: Pedagoški fakultet*, str. 69–81.
19. Gilić, Stanislav. 1995c. „Stratifikacija kavranskih toponima”. *Dometi*, 7 – 12, str. 15–25.
20. Gilić, Stanislav. 1996a. „Ekonomi u općini Klana”. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 2, str. 67–71.
21. Gilić, Stanislav. 1996b. „Matuljska toponimija (katastarske općine Kućeli, Mätulji i Perēnici)”. *Liburnijske teme*, 9, str. 77–92.

22. Gilić, Stanislav. 1997a. „Muke s imenom Volosko. Kako ga pisati? Kako ga izgovarati?“. *Opatija: list Grada Opatije*, 2/4, str. 17.
23. Gilić, Stanislav. 1997b. „Toponimija katastarske općine Klana“. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 3, str. 21–37.
24. Gilić, Stanislav. 1998a. „Toponimija katastarske općine Studena“. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 4, str. 21–28.
25. *Gilić, Stanislav. 1998b. „Toponimija u katastarskim kartama Općine Lovran s početka XIX. stoljeća“. *Lovran u XIX. stoljeću. Bilten Općine Lovran – posebno izdanje*. Sandra Kolonić Bistričić (ur.). Lovran: Poglavarstvo Općine Lovran, str. 12–14.
26. Gilić, Stanislav. 2000a. „Krajska toponimija“. *Riječki filološki dani: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, održanoga u Rijeci od 3. do 5. prosinca 1998*. Diana Stolac (gl. ur.). Rijeka: Filozofski fakultet, str. 131–148.
27. Gilić, Stanislav. 2000b. „Petrebišća i Učka“. *Učka, živjeti s planinom i od planine. Bilten Općine Lovran – posebno izdanje*. Sandra Kolonić Bistričić (ur.). Lovran: Poglavarstvo Općine Lovran, str. 12–14.
28. Gilić, Stanislav. 2000c. „Rječnik za planinare“. *Vocabolario per alpinisti. Slovar za planince. Wörterbuch für Bergsteiger. Rječnik za planinare*. Franco Slataper (autor). Gorizia: Libreria Editrice Goriziana, str. 273–357.
29. Gilić, Stanislav. 2001a. „Brežanska toponimija“. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 6, str. 299–304.
30. Gilić, Stanislav. 2001b. „Lišaška toponimija“. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 6, str. 293–298.
31. Gilić, Stanislav. 2001c. „Škaljska toponimija“. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 6, str. 287–292.
32. Gilić, Stanislav. 2002. „Natpis glagoljicom iz god. 1572.“. *Riječki filološki dani: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, održanoga u Rijeci od 9. do 11. studenoga 2000*. Diana Stolac (gl. ur.). Rijeka: Filozofski fakultet, str. 109–112.
33. Gilić, Stanislav. 2004a. *Kostrenska toponimija*. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena.
34. Gilić, Stanislav. 2004b. „Nomina topographica u klanjskoj toponimiji“. *Riječki filološki dani: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, održanoga u Rijeci od 14. do 16. studenoga 2002*. Irvin Lukežić (gl. ur.). Rijeka: Filozofski fakultet, str. 179–188.
35. Gilić, Stanislav. 2004c. *Rječnik bilja: gr[a]đa za hrvatsku fitonimiju*. Rijeka – Delnice: Stanislav Gilić – Erebia Gorana.
36. Gilić, Stanislav. 2005a. „Bakarska obalna toponimija“. *Bakarski zbornik*, 10, str. 182–185.

37. Gilić, Stanislav. 2005b. „Tvorba kostrenskih toponima”. *Život, kultura i povijest Kostrene, Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*, 1, str. 119–138.
38. Gilić, Stanislav. 2008. *Toponimija Općine Klana. Katastarske općine Klana, Breza, Lisac, Studena, Škalnica* [Zbornik Društva za povjesnicu Klana, 7, posebno izd. br. 4]. Klana: Katedra Čakavskoga sabora – Društvo za povjesnicu Klana.
39. Gilić, Stanislav. 2010. *Općina Matulji: onomastički podatci po naseljima*. Matulji: Općina Matulji.
40. Gilić, Stanislav; Anton Starčić Šopeć. 2011. „Volarija i furmarija u Klani / šumsko dilo i orodje”. *Zbornik Društva za povjesnicu Klana*, 8, str. 105–116.
41. Gilić, Stanislav. 2013a. „Podaci o 'vodnim objektima’”. *Grobnički zbornik*, 9, str. 193–195.
42. Gilić, Stanislav. 2013b. „Toponimija katastarske općine Podrvanj [Pödrvānj], Općina Čavle”. *Grobnički zbornik*, 9, str. 181–191.
43. *Gilić, Stanislav. 2022. „Toponimija Petrebišća i okolice”. *Zbornik Lovranšćine*, 9, str. 67–74.

Literatura

1. Bašić, Martina; Marija Malnar Jurišić. 2016. „Hrvatska dijalektološka istraživanja – ščera, danas, jutra”. *Croatica*, XL, str. 63–74.
2. Bašić-Kosić, Nataša (gl. ur.). 2016. *Hrvatski mjesni rječnik*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
3. Begenišić, Dobrila. 2010. *Nemačko-srpska (srpskohrvatska) i srpsko (srpskohrvatsko)-nemačka stručna leksikografija u periodu 1945-2000*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
4. Bekavac-Lokmer, Fila; Stanislav Gilić (ur.). 1987. *Edukacija korisnika bibliotečne građe: referati s Plenuma Društva bibliotekara Rijeka, 19. 3. 1987*. Rijeka: Društvo bibliotekara Rijeka.
5. Benić, Kristian; Igor Eterović. 2007. „Temeljna bibliografija za istraživanje povijesti kvarnerske obale”. *Klepsidra: časopis studenata povijesti*, 1/1, str. 217–302.
6. Božić, Borislav. „Čovjek planina. Izložba fotografija Stanislava /Stan-ka/ Gilića, uvaženoga i poznatoga riječkog alpinista”. Fotoklub Rijeka. 2019. URL: <https://fotoklubrijeka.hr/covjek-planina/> (2. kolovoza 2024.).
7. Depoli, Guido. 1988. „O fijumanskom dijalektu” (preveo i opširnim bilješkama popratio Stanislav Gilić). *Domesti*, 5 – 6, str. 273–280.

8. Ekl, Vanda (ur.). 1983. *Liburnijske teme*, sv. 5 (Liburnijski kras). Opatija: Općinska konferencija SSRN Opatija – Katedra Čakavskog sabora Opatija.
9. Eterović, Igor. 2007. „Srednjovjekovlje u *Liburnijskim temama*, br. I–XV (1974.–2003.)”. *Klepsidra: časopis studenata povijesti*, 1/1, str. 207–214.
10. Eterović, Igor. 2016. „Prilog istraživanju toponimije Lovranšćine: mikrotoponimija Lovranske Drage i Visočica”. *Zbornik Lovranšćine*, 4, str. 163–216.
11. Eterović, Igor. 2018. „Obalna toponimija Lovranšćine”. *Zbornik Lovranšćine*, 5, str. 215–234.
12. Eterović, Igor. 2023. *Filozofija i bioetika planinarenja*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
13. Eterović, Igor. 2024. „Sjećanja na susret sa Stankom Gilićem: lovranska toponimija, alpinizam i utjecaj na jednog Lovranca”. *Lovranski list*, 19/67, str. 30–31.
14. Eterović, Igor; Frane Babić. 2014. „Prilog istraživanju toponimije Lovranšćine: mikrotoponimija Tuliševice”. *Zbornik Lovranšćine*, 3, str. 189–232.
15. Eterović, Igor; Ivana Eterović. 2023. „Toponimi u najstarijim hrvatskim pravnim spomenicima s područja Liburnije”. *Zbornik Lovranšćine*, 10, str. 91–126.
16. Eterović, Ivana; Tina Ružić. 2021. *Prvih sedamdeset godina Planinarskoga društva „Opatija”*. Opatija: Planinarsko društvo „Opatija”.
17. Feletar, Dragutin; Anđela Frančić; Joža Horvat (ur.). 2021. *Zbornik za narodni život i običaje. Knjiga 62. Josip Tomec. Virje 1897. – 1904*. Zagreb – Virje: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
18. Finka, Božidar; Antun Šojat. 1968. „Govor otoka Žirja”. *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, 1/1, str. 121–220.
19. Frančić, Anđela. 2007. „Uvid u hrvatsku toponimiju na sjeverozapadnoj međi”. *Jezikoslovni zapiski*, 13/1 – 2, str. 147–157.
20. Gilić, Stanislav. 1986. „O narativnim i jezičnim osobinama romana *Vježbanje života* N. Fabrija”. *Dubrovnik*, 29/4 – 5, str. 167–169.
21. Gilić, Stanislav. 1993b. „Kalendar i zemljovid Hostova botaničkog putovanja”. *Botanički put / Viaggio botanico*. Josip Host (autor). Rijeka: Matica hrvatska, str. 290–294.
22. Gilić, Stanislav. 1997c. „Tri tužne i jedna strahovita priča”. *Rival – časopis za književnost*, 10/3 – 4, str. 57–63.
23. Gilić, Stanislav. 1999. *U oblacima čitam / Nelle nuvole leggo*. Rijeka: RIMA.

24. Gortan, Veljko. 1985. „O obliku neologizma ojkonim”. *Jezik*, 32/5, str. 145–146.
25. Grčević, Martina. 2008. *Imena hrvatskih naselja*. Rijeka: Maveda – Hrvatsko filološko društvo.
26. Hemar, Eduard. 2017. „In memoriam: Stanislav – Stanko Gilić (1932. – 2017.)”. *Hrvatski planinar: Časopis Hrvatskoga planinarskog saveza*, 109/11, str. 502.
27. Hemar, Eduard. 2021. „GILIĆ, Stanislav – Stanko”. *Sportski biografski leksikon Primorsko-goranske županije*. Rijeka: Zajednica sportova Primorsko-goranske županije, str. 231–232.
28. Horvat, Joža. 2018a. „Prilog proučavanju imenske tvorbe: o tvorbenim načinima kojima od višerječnih toponima jedino izostavljanjem koje njihove sastavnice nastaju novi toponimi”. *Folia onomastica Croatica*, 27, 15–46.
29. Horvat, Joža. 2018b. *Toponimija ludbreške Podravine*. Doktorski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
30. Horvat, Joža. 2022. „Onomastička terminologija usmjerena na tvorbu imena: od polazne jedinice do imena bez ikakvih formalnih preinaka”. *Folia onomastica Croatica*, 31, 71–126.
31. Host, Josip. 1993. *Botanički put / Viaggio botanico*. Rijeka: Matica hrvatska.
32. Hudeček, Lana; Milica Mihaljević. 2012. *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
33. Humar, Marjeta (ur.). 2002. *Planinski terminološki slovar. Slovensko-angleško-nemško-francosko-italijanski slovar planinskega, alpinističnega, plezalskega izrazja*. Ljubljana: Založba Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
34. „Kajkavština je čarobna, a posebno u maruševečkom kraju”. 2014. Maruševac: OŠ „Gustav Krklec” Maruševac. URL: http://os-gkrklec-calinec.skole.hr/upload/os-gkrklec-calinec/newsattach/161/Kajkavstina_je_carobna.pdf (12. kolovoza 2014.).
35. Katedra Čakavskoga sabora – Društvo za povjesnicu Klana. „Izdavaštvo”. URL: https://www.klana.net/Povjesnica%20Klana/Website_Povjesnica/izdavastvo.htm (8. kolovoza 2024.).
36. Katedra Čakavskoga sabora – Društvo za povjesnicu Klana. „Zbornik 7”. URL: https://www.klana.net/Povjesnica%20Klana/Website_Povjesnica/zbornik7.htm (8. kolovoza 2024.).
37. Klinar, Klemen; Jožica Škofic; Matej Šekli; Martina Piko-Rustia. 2012. *Metode zbiranja hišnih in ledinskih imen. Projekt FLU-LED v okviru Operativnega programa Slovenija–Avstrija 2007–2013*. Jesenice – Celovec: Gornjesavski muzej Jesenice.

38. Krajač, Josip (ur.). 2011. *Zbornik Liburnijskoga Krasa*, sv. 1 (Brdce, Pasjak, Šapjane, Rupa, Lipa). Pasjak – Matulji: KUD „Danica” Pasjak – Općina Matulji.
39. Lewis, Kristian; Josip Mihaljević. 2018. „Odostražni rječnik – što je, kako ga izraditi i čemu služi?”. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 5/2, str. 21–24.
40. Lukežić, Iva. 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
41. Matijašić, Robert. 2005. „Liburnija”. Bertoša, Miroslav; Robert Matijašić (ur.). *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 441.
42. Menac-Mihalić, Mira; Anita Celinić. 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije*. Zagreb: Knjigra.
43. Mihaljević, Milica. 1988. „O naslovima terminoloških priručnika”. *Jezič: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 36/3, str. 87–89.
44. Mihaljević, Milica. 1993. „Definicija naziva u terminološkim rječnicima”. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 19, str. 259–271.
45. Miloš, Irena. 2016. *Prijedlozi u čakavskome ekavskom dijalektu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
46. Nežić, Ivana. 2019. „O toponimima u oporukama lovranskoga notarskog ureda iz druge polovice 18. stoljeća”. *Zbornik Lovranščine*, 6, str. 119–157.
47. Nosić, Milan. 1996. „Ekonom ili ojkonom”. *Riječ: časopis za filologiju*, 1, str. 198–199.
48. „O Struni”. 2011. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://struna.ihj.hr/page/o-struni/#nacela> (3. srpnja 2024.).
49. Osnoven sistem = Bezljaj, France i dr. (ur.). 1983. *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata terminologija. Osnovnaja sistema i terminologija na slavjanskoj onomastiki. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik*. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
50. Poljak, Željko. 1998. „GILIĆ, Stanislav”. *Hrvatski biografski leksikon*. 4. E – Gm. Trpimir Macan (gl. ur.). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
51. Poljak, Željko. 2004. *Zlatna knjiga hrvatskog planinarstva*. Zagreb: Hrvatski planinarski savez.
52. Rubinić, Andrija. 2020. „Čovjek planina – Stanko Gilić”. *Hrvatski planinar: Časopis Hrvatskoga planinarskog saveza*, 112/2, str. 82–86.
53. Samardžija, Marko. 2019. *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.

54. Seferagić, Enes. „Stanko Gilić – više od 60 godina aktivnog alpinizma”. Riječki alpinistički klub. 2011. URL: <https://www.rak-rijeka.org/stanko-gilic-vise-od-60-godina-aktivnog-alpinizma/> (2. kolovoza 2024.).
55. Skračić, Vladimir. 2011. *Toponomastička početnica. Osnovni pojmovi i metoda terenskih istraživanja*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
56. Slataper, Franco. 1986. *Vocabolario per alpinisti. Slovarček za planince. Wörterbuch für Bergsteiger*. Ljubljana: Delegazione regionale del C.A.I. del Friuli-Venezia Giulia – Planinska zveza Slovenije – Ö.A.V / Sektionenverband Kärnten.
57. Slataper, Franco. 2000. *Vocabolario per alpinisti. Slovar za planince. Wörterbuch für Bergsteiger. Rječnik za planinare*. Gorizia: Libreria Editrice Goriziana.
58. Strčić, Petar; Maja Polić. 2012. „Prilog biobibliografiji Stanka Gilića u povodu 80. godišnjice života”. *Rijeka*, 17/2, str. 95–105.
59. Šegula, Pavle. 1995. *Sneg in plazovi*. Ljubljana: Gorska reševalna služba Slovenije pri Planinski zvezi Slovenije – Mednarodna komisija za reševanje v gorah (Ikar – Cisa) – Fondation internationale Vanni Eigemann – Uprava Republike Slovenije za varstvo narave.
60. Tetet, Christiane (ur.). 1995. *Lexique multilingue alpinisme, escalade, ski-alpinisme, randonnée en haute montagne, raquette à neige, descente de torrents*. Besançon: Ecole nationale de ski et d'alpinisme – Fédération française de la montagne et de l'escalade – Union internationale des associations d'alpinisme.
61. *Upute 1962 = Upute za prikupljanje onomastičke građe*. 1962. Zagreb: Onomastički odsjek Instituta za jezik.

Summary

FROM LIBURNIA TOPONYMY TO MOUNTAINEERING TERMINOLOGY: CONTRIBUTIONS OF STANISLAV GILIĆ TO CROATIAN LINGUISTICS

The general public knows Stanislav Gilić primarily as an exceptional alpinist, mountaineer, and climber. However, this paper emphasizes his significant contribution to Croatian linguistics is highlighted – his extensive work in the field of onomastics, with a focus on toponomastics, is presented

and valorized. The emphasis is also placed on important terminological contributions, as they can be considered to go beyond the local and regional level – that is, they can be considered relevant in national and even in a supranational context. The review first tackles the papers in which Stanislav Gilić presented the findings of his systematic toponomastic research in the area of Liburnia – spanning from Lovran region through Mošćenice region to Brseč region. It then offers a review of his other toponomastic works, the subject of which are the toponymic systems of various areas, including Rijeka and Grobnik area, as well as the municipalities of Kostrena, Klana and Matulji, and reaching to the broader territory of Istria. Finally, the review underscores and valorizes valuable contributions of his papers in the field of mountaineering and alpinist terminology, which have remained essential reference points and relevant contributions to the development of mountaineering terminology to this day (which is relatively unknown even to the academia).

Keywords: Stanislav Gilić, onomastics, toponomastics, toponymy, terminology, mountaineering terminology, lexicography